

**ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΔΗΜΟΚΡΑΤΙΑ
Εθνικόν και Καποδιστριακόν
Πανεπιστήμιον Αθηνών**

**Σχολή Οικονομικών και Πολιτικών Επιστημών
Τμήμα Επικοινωνίας και Μέσων Μαζικής Ενημέρωσης
ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ ΜΕΤΑΠΤΥΧΙΑΚΩΝ ΣΠΟΥΔΩΝ
«ΔΗΜΟΣΙΟΓΡΑΦΙΑ ΚΑΙ ΝΕΑ ΜΕΣΑ»**

ΔΙΠΛΩΜΑΤΙΚΗ ΕΡΓΑΣΙΑ

**«Πανδημία COVID-19 και Μέσα Ενημέρωσης: Η διερεύνηση της πλαισίωσης με
έμφαση στις οικονομικές επιπτώσεις και στα μέτρα αντιμετώπισης της
πανδημίας»**

Αριάννα Σίβερν (Αρ. Μητρώου: 9983201939117)

Επιβλέπων Καθηγητής: Στυλιανός Παπαθανασόπουλος

*Διπλωματική εργασία που κατατίθεται ως μέρος των απαιτήσεων του Προγράμματος
Μεταπτυχιακών Σπουδών «Δημοσιογραφία και Νέα Μέσα»*

Αθήνα, Αύγουστος 2021

Η παρούσα διατριβή η οποία εκπονήθηκε στο πλαίσιο του ΠΜΣ «Δημοσιογραφία και Νέα Μέσα» και τα λοιπά αποτελέσματα της αντίστοιχης Διπλωματικής Εργασίας (ΔΕ) αποτελούν συνιδιοκτησία του ΕΚΠΑ και της φοιτήτριας, καθένας/μία από τους/τις οποίους/ες έχει το δικαίωμα ανεξάρτητης χρήσης και αναπαραγωγής τους (στο σύνολο ή τμηματικά) για διδακτικούς και ερευνητικούς σκοπούς, σε κάθε περίπτωση αναφέροντας τον τίτλο, τη συγγραφέα και το ΕΚΠΑ όπου εκπονήθηκε η ΔΕ.

ΕΥΧΑΡΙΣΤΙΕΣ

Η παρούσα διπλωματική εργασία εκπονήθηκε στο πλαίσιο του Μεταπτυχιακού Προγράμματος Σπουδών «Δημοσιογραφία και Νέα Μέσα» του Τμήματος Επικοινωνίας και ΜΜΕ του Εθνικού και Καποδιστριακού Πανεπιστημίου Αθηνών. Θα ήθελα λοιπόν να ευχαριστήσω τον επιβλέποντα Καθηγητή μου Στέλιο Παπαθανασόπουλο για την επιστημονική και ηθική στήριξή του που μου παρείχε κατά τη διάρκεια της συγγραφής της διπλωματικής εργασίας μου. Επίσης, θα ήθελα να ευχαριστήσω όλα τα μέλη της ερευνητικής ομάδας του ευρύτερου ερευνητικού έργου και συγκεκριμένα τον Καθηγητή Μάνθο Ματσαγγάνη για την συνεργασία και την πολύτιμη συμβολή του στην παρούσα διπλωματική εργασία. Τέλος, θα ήθελα να ευχαριστήσω την οικογένεια και τους φίλους μου για την στήριξή τους κατά τη διάρκεια της συγγραφής της διπλωματικής.

Περίληψη

Η παρούσα διπλωματική εργασία έχει ως γενικό αντικείμενο την πανδημία COVID-19 και τον τρόπο παρουσίασης της από τα Μέσα Μαζικής Ενημέρωσης. Συγκεκριμένα, το αντικείμενο της παρούσας μελέτης αφορά την καταγραφή των αναπαραστάσεων των οικονομικών επιπτώσεων της πανδημίας από τα Παραδοσιακά και τα Νέα Μέσα Ενημέρωσης, δηλαδή με ποιον τρόπο κάλυψαν τα Μέσα τις οικονομικές πτυχές της πανδημίας, αλλά και τα περιοριστικά μέτρα της κυβέρνησης. Κατά προέκταση, εξετάζεται ο βαθμός στον οποίο η ειδησεογραφική κάλυψη στοχεύει στην δημιουργία ενός ευρύτερου κλίματος συναίνεσης προς τις κυβερνητικές πολιτικές ή στην πολιτικοποίηση της πανδημίας.

Προκειμένου να εξακριβωθούν οι υποθέσεις της έρευνας χρησιμοποιείται η μεθοδολογική προσέγγιση της ανάλυσης περιεχομένου (κυρίως ποσοτική ανάλυση συνδυαστικά με την ποιοτική). Δείγμα της ανάλυσης του περιεχομένου αποτελούν τα δημοσιεύματα ημερησίων εφημερίδων πανελλαδικής κυκλοφορίας και διαφορετικό ιδεολογικό περιεχόμενο, καθώς και ιστοσελίδων με μεγάλη επισκεψιμότητα και διαφορετικό ιδεολογικό περιεχόμενο, κατά την περίοδο του πρώτου lockdown στην Ελλάδα, από τις 10-03-2020 έως τις 10-05-2020.

Ουσιαστικά, η εργασία επιδιώκει μια ολιστική προσέγγιση των ερευνητικών ερωτημάτων και των υποθέσεων εργασίας που έχουν τεθεί· μέσα από το συσχετισμό των αποτελεσμάτων της έρευνας φιλοδοξεί να αναδείξει τον τρόπο που παρουσίασαν τα Μέσα την υγειονομική κρίση.

Λέξεις κλειδιά: COVID-19, κορωνοϊός, μέτρα, οικονομικές επιπτώσεις, πανδημία, πλαισίωση, υγειονομική κρίση.

Abstract

The present dissertation focuses on the COVID-19 pandemic and how it has been presented via Mass Media. Specifically, the objective of this study is to record the representations of the economic effects of the pandemic via traditional and new media, i.e. how mass media covered the economic aspects of the pandemic, but also the restrictive measures of the government and whether they were targeted to creating a broader consensus on government policies or politicizing the pandemic.

For the verification of the research hypotheses, the methodology of content analysis is used (mainly quantitative analysis in combination with qualitative). Samples of content analysis comprise the publications of daily newspapers of nationwide circulation and different ideological content, as well as websites with high traffic and different ideological content, during the first lockdown period in Greece, from 10-03-2020 until 10-05- 2020.

Ultimately, this study holistically approaches the research questions and the project hypotheses that have been raised, and through the correlation of the research findings, it aspires to present the way that the Media presented the health crisis.

Keywords: COVID-19, coronavirus, economic aspects, framing, health crisis, measures, pandemic.

Περιεχόμενα

Περίληψη	4
Abstract.....	5
Εισαγωγή	11
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 1: Προσεγγίσεις θεματολογίας	15
1.1 Προσεγγίσεις ημερήσιας διάταξης των Μέσων (agenda-setting)	15
1.2 Θεωρία της πλαisiώσης (framing)	19
1.2.1 Κατηγοριοποίηση των πλαισίων	23
1.3 Κρίση κατά προτεραιότητα (Priming)	26
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 2: Πανδημία COVID-19	29
2.1. Ο ρόλος των ΜΜΕ σε περιόδους κρίσεων.....	29
2.2. ΜΜΕ και κρίσεις υγείας	31
2.3. Η πανδημία COVID-19 ως κοινωνικό γεγονός στην κοινωνία της διακινδύνευσης.	33
2.4. Η κυβερνητική πολιτική σχετικά με τα μέτρα και τις οικονομικές επιπτώσεις στην Ελλάδα από την πανδημία COVID-19.	35
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 3: Έρευνα	38
3.1. Στοιχεία της Έρευνας	38
3.1.1. Ταυτότητα της έρευνας	38
3.1.2. Δεδομένα.....	38
3.1.3. Δειγματοληψία και περίοδος ανάλυσης	39
3.1.4. Ερευνητικά Ερωτήματα	40
3.2 Μεθοδολογία της Έρευνας	42
3.2.1. Ορισμός και σχεδιασμός της ανάλυσης περιεχομένου	42
3.3. Σχήμα Κωδικοποίησης	45
3.4 Στατιστική επεξεργασία και ανάλυση δεδομένων	46
3.5 Περιορισμοί στην έρευνα	47
3.6. Γενικά στοιχεία ερευνητικού υλικού	48
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 4: Αποτελέσματα της Έρευνας	54
1° Ερευνητικό Ερώτημα	54
2° Ερευνητικό Ερώτημα	59
3° Ερευνητικό Ερώτημα	64
4° Ερευνητικό Ερώτημα	67
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 5: Συμπεράσματα.....	79

Βιβλιογραφία	84

Πίνακας 1: Τελικό δείγμα άρθρων ανά μέσο 10 Μαρτίου – 10 Μαΐου 2020 (κατασκευασμένες εβδομάδες).....	40
Πίνακας 2: Σύνολο δημοσιευμάτων για το διάστημα Φεβρουάριος-Ιούνιος 2020.....	48
Πίνακας 3: Έκταση δημοσιευμάτων στο σύνολο του δείγματος	50
Πίνακας 4: Ειδησεογραφικό μέσο που έχει δημοσιευτεί η είδηση.....	54
Πίνακας 5: Θεματική ενότητα εφημερίδων και ιστοσελίδων με θέμα την οικονομία	54
Πίνακας 6: Κύρια κατηγορία θέματος	56
Πίνακας 7: Δευτερεύουσα κατηγορία θέματος.....	57
Πίνακας 8: Δημοσιεύματα με οικονομικό περιεχόμενο ανά μέσο (Κύρια κατηγορία θέματος).....	58
Πίνακας 9: Δημοσιεύματα με οικονομικό περιεχόμενο ανά μέσο (Δευτερεύουσα κατηγορία θέματος)	58
Πίνακας 10: Διαφορές στο σύνολο των δημοσιευμάτων μεταξύ Παραδοσιακών και Ψηφιακών Μέσων	59
Πίνακας 11: Διαφορές στα δημοσιεύματα με οικονομικό περιεχόμενο μεταξύ Παραδοσιακών και Ψηφιακών μέσων	60
Πίνακας 12: Στατιστικός έλεγχος δημοσιευμάτων με οικονομικό περιεχόμενο στα Παραδοσιακά και στα Ψηφιακά Μέσα.....	60
Πίνακας 13: Ποσοστά οικονομικών επιπτώσεων στο σύνολο του δείγματος	61
Πίνακας 14: Ποσοστά οικονομικών επιπτώσεων ανά μέσο	62
Πίνακας 15: Σύνολο δημοσιευμάτων στα φιλοκυβερνητικά, αντιπολιτευόμενα και ουδέτερα μέσα .	65
Πίνακας 16: Συχνότητα δημοσιευμάτων με οικονομικό περιεχόμενο στα φιλοκυβερνητικά και αντιπολιτευόμενα μέσα	65
Πίνακας 17: Στατιστικός έλεγχος δημοσιευμάτων με οικονομικό περιεχόμενο από τα φιλοκυβερνητικά και αντιπολιτευόμενα μέσα	65
Πίνακας 18: Πλαίσιο οικονομικών επιπτώσεων στο σύνολο του δείγματος.....	66
Πίνακας 19: Στατιστικός έλεγχος δημοσιευμάτων με οικονομικό περιεχόμενο από τα φιλοκυβερνητικά και αντιπολιτευόμενα μέσα	66
Πίνακας 20: Δημοσιεύματα σχετικά με την τήρηση των μέτρων από τους πολίτες	68
Πίνακας 21: Στατιστικός έλεγχος δημοσιευμάτων σχετικών με την τήρηση των μέτρων από τους πολίτες	68
Πίνακας 22: Πλαίσιο ηθικής	69
Πίνακας 23: Στατιστικός έλεγχος δημοσιευμάτων σχετικών με το πλαίσιο ηθικής	69
Πίνακας 24: Πλαίσιο σύγκρουσης.....	70
Πίνακας 25: Στατιστικός έλεγχος δημοσιευμάτων σχετικών με το πλαίσιο σύγκρουσης.....	70
Πίνακας 26: Πλαίσιο ταλαιπωρίας.....	71
Πίνακας 27: Στατιστικός έλεγχος δημοσιευμάτων σχετικών με το πλαίσιο ταλαιπωρίας.....	71
Πίνακας 28: Πλαίσιο ρίσκου	72
Πίνακας 29: Στατιστικός έλεγχος δημοσιευμάτων σχετικών με το πλαίσιο ρίσκου.....	72
Πίνακας 30: Πλαίσιο λαϊκισμού	73
Πίνακας 31: Στατιστικός έλεγχος δημοσιευμάτων σχετικών με το πλαίσιο λαϊκισμού	74
Πίνακας 32: Ομιλούσες κεφαλές στο σύνολο των δημοσιευμάτων	75
Πίνακας 33: Κυβερνητικές πηγές (ομιλούσες κεφαλές) που χρησιμοποιούν τα μέσα στις δημοσιεύσεις	75
Πίνακας 34: Στατιστικός έλεγχος κυβερνητικών πηγών που χρησιμοποιούν τα μέσα (I)	76

Πίνακας 35: Στατιστικός έλεγχος κυβερνητικών πηγών που χρησιμοποιούν τα μέσα (II)	76
Πίνακας 36: Εκπρόσωποι της κοινωνίας (ομιλούσες κεφαλές) που χρησιμοποιούν τα μέσα στις δημοσιεύσεις.....	77
Πίνακας 37: Στατιστικός έλεγχος εκπροσώπων της κοινωνίας που χρησιμοποιούν τα μέσα (I).....	77
Πίνακας 38: Στατιστικός έλεγχος εκπροσώπων της κοινωνίας που χρησιμοποιούν τα μέσα (II).....	77

Γράφημα 1: Δημοσιεύματα ανά μέσο για το διάστημα Φεβρουάριος-Ιούνιος 2020	49
Γράφημα 2: Είδος δημοσιευμάτων στο σύνολο του δείγματος	50
Γράφημα 3: Έκταση δημοσιεύματος.....	51
Γράφημα 4: Τόνος του δημοσιεύματος στο σύνολο του δείγματος.....	52
Γράφημα 5: Συχνότητα δημοσίευσης οικονομικών θεμάτων ανά μέσο.....	55
Γράφημα 6: Ποσοστά στο σύνολο των δημοσιευμάτων μεταξύ Παραδοσιακών και Ψηφιακών μέσων	60
Γράφημα 7: Ποσοστά οικονομικών επιπτώσεων στο σύνολο του δείγματος	62
Γράφημα 8: Ποσοστά οικονομικών επιπτώσεων στα Παραδοσιακά Μέσα.....	63
Γράφημα 9: Ποσοστά οικονομικών επιπτώσεων στα Ψηφιακά Μέσα	63

Εισαγωγή

Διαχρονικά σε συνθήκες κρίσης ο ρόλος που διαδραματίζουν τα Μέσα Μαζικής Ενημέρωσης ενδυναμώνεται, καθώς ενισχύεται το ενδιαφέρον του κοινού για ενημέρωση (Galtung & Ruge, 1965:64-91). Ειδικότερα, ο ρόλος των ελληνικών Μέσων Ενημέρωσης είναι εξαιρετικής σημασίας στον τρόπο με το οποίο γίνεται κατανοητή η πανδημία του COVID-19 και των συνεπειών της.

Η διαχείριση κρίσεων και σημαντικών γεγονότων γίνεται περισσότερο πολύπλοκη καθώς πολλαπλασιάζονται οι πηγές ενημέρωσης και ταυτόχρονα αλλάζουν οι απαιτήσεις της κοινής γνώμης για ενημέρωση. Τα Μέσα Μαζικής Ενημέρωσης, ως μέρος της κοινωνικής πραγματικότητας, βασίζονται τη λειτουργία τους σε υπάρχοντες θεσμούς, ενώ ταυτόχρονα συμβάλλουν στη διαμόρφωση της πολιτισμικής ταυτότητας της εκάστοτε κοινωνίας. Έτσι, και σε αυτή την περίπτωση της υγειονομικής κρίσης, τα Μέσα Μαζικής Ενημέρωσης μαζί με άλλους παράγοντες διαμορφώνουν το πολιτισμικό περιβάλλον μέσα στο οποίο εξελίσσεται η κρίση.

Το ξέσπασμα της πανδημίας COVID-19 σημειώθηκε παγκοσμίως μέσα σε μικρό χρονικό διάστημα και, λόγω των ραγδαίων εξελίξεων στην τεχνολογία που έχει μετατρέψει ολόκληρο τον κόσμο σε ένα παγκόσμιο χωριό, καταγράφηκε παράλληλα σε όλα τα Μέσα του πλανήτη. Η πανδημία προκάλεσε μια παγκόσμια υγειονομική κρίση που είχε βαθύ αντίκτυπο στον τρόπο που αντιλαμβανόμαστε τον κόσμο και την καθημερινή μας ζωή.

Αντικείμενο της παρούσας έρευνας είναι η διερεύνηση του τρόπου με τον οποίο τα Μέσα Μαζικής Επικοινωνίας στην Ελλάδα προέβαλαν και πλαισίωσαν την κρίση που προκάλεσε η πανδημία COVID-19 κατά το πρώτο lockdown. Ουσιαστικά, ο ερευνητικός στόχος της παρούσας μελέτης είναι η καταγραφή των αναπαραστάσεων των οικονομικών επιπτώσεων της πανδημίας από τα Παραδοσιακά και τα Ψηφιακά Μέσα Ενημέρωσης, δηλαδή με ποιον τρόπο κάλυψαν τα Μέσα τις οικονομικές πτυχές της πανδημίας. Παράλληλα, εξετάζεται η κάλυψη των περιοριστικών μέτρων της κυβέρνησης και το κατά το πόσο αυτή στόχευε στη δημιουργία ενός ευρύτερου κλίματος συναίνεσης προς τις κυβερνητικές πολιτικές ή στην «πολιτικοποίηση» της πανδημίας.

Προς διαπίστωση των παραπάνω ερευνητικών στόχων, η παρούσα εργασία απαντά στα εξής ερευνητικά ερωτήματα:

- **Αναφορικά με τις οικονομικές επιπτώσεις από την πανδημία:**

Ερευνητικό ερώτημα 1: Ποια είναι η ποσότητα/συχνότητα δημοσίευσης ειδήσεων που κατέγραψαν τα Μέσα Ενημέρωσης με θέματα που αφορούν τις οικονομικές διαστάσεις της πανδημίας COVID-19 κατά την εξεταζόμενη περίοδο;

Ερευνητικό ερώτημα 2: Σε ποια Μέσα Ενημέρωσης, στα Παραδοσιακά ή τα Ψηφιακά, καταγράφονται πιο συχνά α) δημοσιεύματα με οικονομικό περιεχόμενο, β) οι οικονομικές επιπτώσεις της πανδημίας COVID-19;

Υπόθεση Εργασίας:

Τα Παραδοσιακά Μέσα Ενημέρωσης θα έχουν υιοθετήσει το πλαίσιο οικονομικών επιπτώσεων (αφορά τις οικονομικές επιπτώσεις -κέρδη ή απώλειες από την πανδημία στο παρόν ή στο μέλλον) κατά την εξεταζόμενη περίοδο.

Ερευνητικό Ερώτημα 3: Παρουσιάζουν τα Μέσα διαφοροποιήσεις α) ως προς την κάλυψη δημοσιευμάτων με οικονομικό περιεχόμενο, β) ως προς την κάλυψη των οικονομικών επιπτώσεων ανάλογα με τον πολιτικό τους προσανατολισμό;

Υπόθεση Εργασίας:

Τα Μέσα που πρόσκεινται στην αντιπολίτευση θα δίνουν έμφαση στις οικονομικές επιπτώσεις και θα έχουν αρνητικό τόνο κάλυψης.

- Όσον αφορά τα μέτρα της κυβέρνησης

Ερευνητικό Ερώτημα 4: Πώς χαρακτηρίζονται από τα Μέσα Ενημέρωσης τα μέτρα της κυβέρνησης;

Υποθέσεις Εργασίας:

- 1) Τα φιλικά προς την κυβέρνηση Μέσα θα δίνουν έμφαση στην τήρηση των μέτρων από τους πολίτες και στο πλαίσιο ηθικής.
- 2) Τα αντιπολιτευόμενα Μέσα θα δίνουν έμφαση στο πλαίσιο σύγκρουσης, στο πλαίσιο ταλαιπωρίας, στο πλαίσιο ρίσκου και στο πλαίσιο λαϊκισμού.
- 3) Τα φιλικά προς την κυβέρνηση Μέσα θα προσωποποιούν τους θεσμούς για την κάλυψη των ειδήσεων σχετικά με τα μέτρα, ενώ θα χρησιμοποιούν ως πηγές υπουργούς και εκπροσώπους της κυβέρνησης.
- 4) Τα Μέσα που πρόσκεινται στην αντιπολίτευση θα εστιάσουν και αυτά σε πρόσωπα, αλλά θα χρησιμοποιούν ως πηγές εκπροσώπους της κοινωνίας των πολιτών, του επιχειρηματικού χώρου και εκπροσώπους των επιστημών που δεν σχετίζονται με την κυβέρνηση.

Αναλυτικότερα στην παρούσα εργασία θα εστιάσουμε στις εφημερίδες: **«Εφημερίδα των Συντακτών»**, **«Καθημερινή»**, **«Ριζοσπάστη»** και **«Τα Νέα»**, και στις ιστοσελίδες: **«ΠΡΩΤΟ ΘΕΜΑ»**, **«NEWSBEAST»**, **«NEWSBOMB»** και **«ZOUGLA»** και στο πώς αυτές κάλυψαν την πανδημία για τη χρονική περίοδο **από τις 10 Μαρτίου 2020 έως τις 10 Μαΐου 2020**, διάστημα εντός του οποίου πραγματοποιήθηκε το πρώτο «lockdown» στην Ελλάδα.

Η διάρθρωση της εργασίας γίνεται ως εξής: Στο πρώτο κεφάλαιο γίνεται αναφορά στη θεωρητική προσέγγιση της έρευνας. Αρχικά, αναλύεται και περιγράφεται ο καθορισμός της ημερήσιας θεματολογίας των Μέσων (agenda-setting) ως μια διαδικασία ιεράρχησης των θεμάτων που προβάλλονται από τα Μέσα. Τα Μέσα δηλαδή καθορίζουν τα θέματα που απασχολούν το κοινό και επηρεάζουν τη σχετική σημασία οποιουδήποτε θέματος. Στη συνέχεια αναλύεται η θεωρία της πλαισίωσης (framing), η οποία αναφέρεται στη διαδικασία που τα θέματα και τα γεγονότα οργανώνονται, παρουσιάζονται και ερμηνεύονται από τα Μέσα και κατόπιν αναφέρονται οι κύριες κατηγορίες πλαισίων που θα χρησιμοποιηθούν στη διερεύνηση των μεταβλητών του σχήματος κωδικοποίησης που έχουμε θέσει. Τέλος, γίνεται αναφορά στην κρίση κατά προτεραιότητα (priming) δηλαδή στη δυνατότητα των Μέσων να μετασχηματίζουν τις οπτικές των ατόμων, εστιάζοντας την προσοχή τους σε κάποιο συγκεκριμένο θέμα.

Στο δεύτερο κεφάλαιο παρουσιάζεται η πανδημία COVID-19 και πιο συγκεκριμένα ο ρόλος των ΜΜΕ σε περιόδους κρίσεων και ειδικά σε κρίσεις υγείας. Τα Μέσα παρουσιάζουν συνήθως μεγάλο ενδιαφέρον για θέματα κρίσεων υγείας και κάλυψης ασθενειών, αφού οι συνέπειες τους αγγίζουν τόσο το δημόσιο ενδιαφέρον όσο και το ενδιαφέρον των πολιτικών, οικονομικών και κοινωνικών φορέων. Στη συνέχεια, γίνεται αναφορά στο χρονικό της πανδημίας και, τέλος, στην κυβερνητική πολιτική σχετικά με τα μέτρα και τις οικονομικές επιπτώσεις στην Ελλάδα από την πανδημία COVID-19.

Στο τρίτο κεφάλαιο παρουσιάζεται το ερευνητικό μέρος της εργασίας. Παρουσιάζεται η ταυτότητα και τα δεδομένα της έρευνας και ορίζεται η περίοδος ανάλυσης. Γίνεται αναφορά στη μεθοδολογία που ακολουθείται καθώς και στη θεωρητική της ανάλυση. Η μέθοδος που επιλέχθηκε προκειμένου να απαντηθούν τα ερευνητικά ερωτήματα είναι η ανάλυση περιεχομένου, η οποία προσπαθεί να ποσοτικοποιήσει τα εκάστοτε περιεχόμενα κατά τρόπο επαναλήψιμο και συστηματικό, βάσει εκ των προτέρων διαμορφωμένων κατηγοριών. Συνδυαστικά και όπου απαιτείται γίνεται χρήση και της ποιοτικής έρευνας. Κατόπιν παρουσιάζονται τα ερευνητικά ερωτήματα και οι υποθέσεις εργασίας που θα απαντηθούν και αφορούν α) τις οικονομικές επιπτώσεις από την πανδημία και β) τα μέτρα της κυβέρνησης. Στη συνέχεια παρουσιάζεται το σχήμα κωδικοποίησης και οι μεταβλητές που χρησιμοποιούνται στην παρούσα έρευνα. Κατόπιν αναφέρεται η στατιστική επεξεργασία και η ανάλυση των δεδομένων καθώς και οι περιορισμοί στην έρευνα. Τέλος, γίνεται αναφορά στα γενικά στοιχεία του ερευνητικού υλικού, όπως το είδος, ο τόπος και η έκταση του δημοσιεύματος.

Στο επόμενο τέταρτο κεφάλαιο παρουσιάζονται αναλυτικά με διαγράμματα και πίνακες τα αποτελέσματα της ποσοτικής και ποιοτικής ανάλυσης των δεδομένων ανά ερευνητικό ερώτημα.

Τέλος, το πέμπτο κεφάλαιο αποτελεί τη σύνοψη όλων των παραπάνω και τη συμπύκνωση των συμπερασμάτων της παρούσας διπλωματικής εργασίας.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 1: Προσεγγίσεις θεματολογίας

1.1 Προσεγγίσεις ημερήσιας διάταξης των Μέσων (agenda-setting)

Παρόλο που η διερεύνηση των ζητημάτων της διάταξης των μέσων ενημέρωσης εκκινεί ουσιαστικά από τη δεκαετία του 1970 με το γνωστό κείμενο των McCombs και Shaw (Δεμερτζής, 2002:100), η σύλληψη ξεκίνησε τυπικά στις αρχές του αιώνα από τον Αμερικανό κλασικό θεωρητικό της δημόσιας επικοινωνίας Walter Lippmann (1988:322). Σύμφωνα με τον Lippmann, «Ο Τύπος είναι σαν τη δέσμη ενός προβολέα που κινείται ολόγυρα, ακατάπαυστα, φέρνοντας το ένα επεισόδιο μετά το άλλο έξω από το σκοτάδι, στην κοινή θέα». Η θεωρία αυτή επισημαίνει τη δυναμική ανάδυση των θεμάτων από τα ΜΜΕ και τη σημασία που έχει η διαδικασία αυτή για το κοινό.

Στην εξέλιξη της παραπάνω διατύπωσης, ο Cohen (1963:13) διατύπωσε την περίφημη θεωρία του σύμφωνα με την οποία τα ΜΜΕ δεν καθορίζουν ακριβώς τι να πράξουμε και τι να σκεφθούμε, αλλά *περί τίνος* να σκεφθούμε και *σε ποια* θέματα να στρέψουμε την προσοχή μας. Η εν λόγω προσέγγιση επιβεβαιώθηκε στην πράξη τις επόμενες δεκαετίες, αποδίδοντας εκτός των άλλων στα ΜΜΕ τον πρωταγωνιστικό ρόλο στη διαμόρφωση της θεματολογίας μέσω ενός μηχανισμού, ο οποίος μεταφέρει τη σημασία των ζητημάτων που απασχολούν τη δημόσια σφαίρα από τα ΜΜΕ στο κοινό και επομένως αφορά τη σχέση ανάμεσα στην έμφαση που τα ΜΜΕ προσδίδουν σε κάποια θέματα και στις απόψεις του κοινού για το τι αξίζει να δοθεί έμφαση και τι όχι (Κουντούρη, 2015: 48).

Η διατύπωση «ημερήσια θεματολογία» (διάταξη, agenda-setting) χρησιμοποιήθηκε όπως προαναφέρθηκε αρχικά από τους M. McCombs και D. Shaw (1972), οι οποίοι επιχείρησαν να περιγράψουν ένα φαινόμενο που ήταν αντικείμενο μελέτης σε προεκλογικές εκστρατείες (McQuail, 2003: 520). Το άρθρο των M. McCombs και D. Shaw το 1972 υπήρξε πρωτοπόρο στις έρευνες περί καθορισμού της θεματολογίας και υποστηρίζει εμπειρικά τη θέση ότι *the media set the agenda* («τα ΜΜΕ καθορίζουν τη θεματολογία»). Ουσιαστικά το άρθρο αυτό μετατοπίζει τη συμπεριφορική προσέγγιση, που καθόρισε προηγούμενες έρευνες για τα ΜΜΕ, στην γνωστική προσέγγιση, που εξετάζει τη συγκρότηση του νοήματος. Με άλλα λόγια, η επιστημονική συζήτηση μεταφέρθηκε στο πεδίο των «έμμεσων επιδράσεων» των ΜΜΕ, καθώς έγινε αντιληπτό ότι η δύναμη των ΜΜΕ δεν ήταν μεν τόσο μεγάλη ώστε να προκαλεί τη μεταβολή στις ατομικές στάσεις και πεποιθήσεις, μπορούσε ωστόσο να εργαλειοποιηθεί προς την κατεύθυνση της επιλεκτικής προτεραιοποίησης των ζητημάτων που επισυμβαίνουν στον δημόσιο χώρο. Κατ' αυτόν τον τρόπο εγκαινιάστηκε η χρήση του νέου Παραδείγματος (Κουντούρη, 2015: 48-49). Αυτό το νέο Παράδειγμα¹ της ημερήσιας θεματολογίας των μέσων

---

¹ Ο όρος «Παράδειγμα» εισάγεται από τον Thomas Kuhn (1962) στο βιβλίο του *The Structure of Scientific Revolutions*. Η έννοια Παράδειγμα αναφέρεται στην επιστημονική εννοιολόγηση, η οποία παρέχει πρότυπα προβλήματα και λύσεις σε μια κοινότητα επιστημόνων. Μια επιστημονική επανάσταση συντελείται όταν οι

ουσιαστικά διατυπώνει ότι τα μαζικά μέσα δεν καθορίζουν τι ακριβώς να σκεφτούμε, αλλά *περί* τίνος να σκεφθούμε, να αισθανθούμε, να συζητήσουμε, πως δηλαδή πραγματοποιείται η στροφή της προσοχής μας και σε ποια τάξη μεγέθους να χρησιμοποιείται ανάλογα με τα εκάστοτε θέματα (Δεμερτζής, 2002:106).

Στη μελέτη του για την ημερήσια θεματολογία των Μέσων ο McCombs (1992) διατύπωσε τέσσερις φάσεις της έρευνας για τον καθορισμό της ημερήσιας διάταξης. Στην πρώτη φάση (1970-1972) αναφέρεται στην υπόθεση της επιρροής των αντιλήψεων του κοινού σχετικά με την σπουδαιότητα των θεμάτων. Στη δεύτερη φάση (1973-1976) δόθηκε βαρύτητα στην ψυχολογική εξήγηση του καθορισμού της θεματολογίας και αναδείχθηκε η «ανάγκη προσανατολισμού» του ατόμου σε μεταβλητή μείζονος σημασίας. Στην τρίτη φάση της έρευνας (1976-1980) δόθηκε έμφαση στη δυναμική των προεκλογικών εκστρατειών και στις εικόνες των υποψηφίων και τέλος στην τέταρτη φάση (1980 -) τέθηκε το ερευνητικό ερώτημα πώς τα ίδια τα ΜΜΕ διαμορφώνουν τη θεματολογία τους, ενώ παράλληλα η έρευνα επικεντρώθηκε στις σχέσεις των ΜΜΕ με την κυβέρνηση σε εθνικό και τοπικό επίπεδο (Δεμερτζής, 202:109-110 · Κουντούρη, 2015:49).

Λαμβάνοντας υπόψη τα παραπάνω, καθίσταται σαφές ότι η θεματολογία των Μέσων αναδείχθηκε σε ένα κύριο θεωρητικό Παράδειγμα στον κλάδο της πολιτικής επικοινωνίας. Ωστόσο πολλοί ερευνητές έχουν επισημάνει κάποιους παράγοντες που μετριάζουν τη δύναμη των επιδράσεων που έχει στο κοινό και αυτό γιατί ο καθορισμός της θεματολογίας δεν επενεργεί παντού, στον καθένα και πάντοτε (McCombs, Einsiedel & Weaver, 1996: 29-31). Με δεδομένο ότι ανάμεσα στις πληροφορίες και στις «γνωσίες» του κοινού (εξαρτημένη μεταβλητή) και το πολιτικό περιεχόμενο της ημερήσιας διάταξης των Μέσων (ανεξάρτητη μεταβλητή) παρεμβάλλονται πολλές ενδιάμεσες μεταβλητές, επομένως δύσκολα τεκμηριώνεται μια γενική, μονοσήμαντη και αιτιώδης επίδραση της θεματολογίας των Μέσων. Η παρεμβολή πλήθους μεταβλητών -αφού δεν μπορούν να χρησιμοποιηθούν όλες σε μια έρευνα- οδηγεί σε συμπεράσματα τα οποία διαφέρουν. Ακόμα όμως και αν χρησιμοποιούνταν όλες οι μεταβλητές, και πάλι θα υπήρχαν διαφωνίες αφού η όποια επίδραση της θεματολογίας των Μέσων πραγματοποιείται εντός ενός ευρύτερου πλαισίου της πολιτικής κουλτούρας μιας χώρας το οποίο δεν είναι ενιαίο (Δεμερτζής, 2002:111, 115).

Ο πλούτος των ερευνών σχετικά με τα ζητήματα της ημερήσιας διάταξης επέφερε τη διαφοροποίηση στις επιδράσεις των επιμέρους μεταβλητών των ΜΜΕ, γεγονός που οδήγησε στην ανάδειξη της σημασίας που αποδίδεται στις ισχυρές επιδράσεις τους, ενώ παράλληλα το Παράδειγμα της ημερήσιας θεματολογίας αναδείχτηκε επίσης σε έναν ισχυρό παράγοντα κατά τη διαδικασία σχηματισμού της κοινής γνώμης. Επομένως, πραγματοποιήθηκε ουσιαστικά μια

υπάρχουσες θεωρίες και αντιλήψεις δεν δύναται να αιτιολογήσουν τη φύση και την αιτία ύπαρξης κάποιων φαινομένων, πράγμα που οδηγεί στην εμφάνιση νέων ερμηνευτικών σχημάτων-παραδειγμάτων.

εκτόπιση από τη συμπεριφορική στη γνωστική προσέγγιση, με το Παράδειγμα της ημερήσιας θεματολογίας των Μέσων να ερευνά κατ' αρχάς τις απόψεις που διαμορφώνει το κοινό και όχι τόσο τον τρόπο με τον οποίο οι απόψεις αλληλεπιδρούν και ορισμένες φορές διαμορφώνουν στάσεις (Δεμερτζής, 2002:104-105). Έτσι, αντιλαμβανόμαστε ότι, αυτή η δυνατότητα των Μέσων, το να ασκούν δηλαδή επιρροή στις απόψεις των ατόμων, αποτελεί μια από τις σημαντικότερες παραμέτρους της ισχύος των μέσων μαζικής ενημέρωσης (McQuail & Vidal, 2001: 142).

Σε μεταγενέστερη μελέτη τους οι Paletz και Entman επισήμαναν ότι «Τα MME σταθεροποιούν τις κυρίαρχες απόψεις, θέτουν τις προτεραιότητες, μεγεθύνουν γεγονότα και θέματα, μερικές φορές αλλάζουν απόψεις και, σε τελική ανάλυση καθορίζουν τις επιλογές». Αξίζει επίσης να αναφερθεί ότι οι Bennett και Livingston θεωρούν ότι η ημερήσια θεματολογία επηρεάζεται από τέσσερις παράγοντες: α) τον δημοσιογραφικό, που προβάλλεται στην προσωπική και επαγγελματική κρίση του δημοσιογράφου, β) τον οργανωτικό, που αφορά τις πηγές προέλευσης των ειδήσεων, γ) τον οικονομικό, δηλαδή ουσιαστικά τους οικονομικούς περιορισμούς στην παραγωγή των ειδήσεων, και δ) τον τεχνολογικό, που περιέχει τα χρονικά και χωρικά όρια συλλογής των ειδήσεων, όπως προκύπτουν από τη χρήση ορισμένων τεχνολογιών (Παπαθανασόπουλος, Καραδημητρίου & Γιαννούλη, 2014: 89). Ωστόσο, αξίζει να επισημάνουμε ότι αυτό που οι δημοσιογράφοι θεωρούν σημαντική είδηση δεν ταυτίζεται πάντα με αυτό που ενδιαφέρει το κοινό. Οι Tai και Chang (2002: 254) επισήμαναν ότι: «Οι ενδιαφέρουσες ειδήσεις είναι αυτές για τις οποίες ενδιαφέρεται να μάθει το κοινό. Οι σημαντικές ειδήσεις είναι αυτές που οι συντάκτες κρίνουν ότι το κοινό πρέπει να γνωρίζει». Μάλιστα, τα αποτελέσματα της έρευνάς τους αποκάλυψαν ότι υπάρχουν σημαντικές διαφορές ανάμεσα σε αυτό που οι δημοσιογράφοι θεωρούν ότι ενδιαφέρει το κοινό και στις αληθινές προτιμήσεις του τελευταίου.

Συνοψίζοντας τις έρευνες προηγούμενων ερευνητών, ο Naveh (2002: 7) παρατηρεί ότι η επιλογή των ειδήσεων εξαρτάται από το ιδεολογικό υπόβαθρο του δημοσιογράφου, την επικαιρότητα της είδησης, τη σημαντικότητά της, τα πρόσωπα που εμπλέκονται, την αρνητικότητα ή τη βιαιότητα της είδησης, τη βαρύτητα στην τοπική καθημερινότητα, την ανατροφοδότηση των MME σχετικά με τα δεδομένα που αφορούν το προβαλλόμενο κάθε φορά γεγονός, ακόμα και η εμπορική και πολιτική διαπλοκή που ενδέχεται να προκύψει εξαιτίας του ιδιοκτησιακού καθεστώτος του μέσου.

Στις μέρες μας τα MME αποτελούν τη μοναδική, ίσως πηγή ενημέρωσης για τα γεγονότα που συμβαίνουν στον κόσμο. Έτσι το κοινό είναι επόμενο να εξαρτάται όλο και περισσότερο από αυτά. Αυτό σημαίνει ότι τα μέλη του κοινού που δεν έχουν εναλλακτικές πηγές ενημέρωσης, επαφές ή παραστάσεις θα καταστούν όλο και πιο εξαρτημένα από τις εικόνες των MME και προοδευτικά θα επηρεάζονται όλο και περισσότερο από τα μέσα. Όπως επισήμανε ο McCombs, ένας από τους παράγοντες που οδηγούν το κοινό στη χρήση των MME είναι η «ανάγκη για προσανατολισμό». Αυτή η ανάγκη δημιουργείται όταν το ενδιαφέρον για κάποιο θέμα είναι υψηλό και υπάρχει παράλληλα σημαντικός βαθμός αβεβαιότητας για το νόημα του μηνύματος. Συνεπώς, ένα μήνυμα με μεγάλο ενδιαφέρον, το οποίο την ίδια στιγμή έχει και στοιχεία

αβεβαιότητας ως προς την εξέλιξη και την κατάληξή του, επιφέρει την σχετική αύξηση της χρήσης των ΜΜΕ από το κοινό. Αυτό συνεπώς αυξάνει και την πιθανότητα μεγαλύτερης επιρροής τους (Παπαθανασόπουλος, 1997:154, McCombs & Shaw, 1977:5). Σύμφωνα μάλιστα με τον έγκριτο ερευνητή Weaver (1984:682), η επίδραση της θεματολογίας των ΜΜΕ έγκειται στο ότι αυτά «με την πάροδο του χρόνου συγκεντρώνονται σε σχετικά λίγα θέματα έτσι, ώστε το κοινό να προσλαμβάνει τα θέματα αυτά ως τα πλέον περίοπτα και σημαντικά σε σύγκριση με τα υπόλοιπα».

Ωστόσο, η επίδραση της θεματολογίας των μέσων μπορεί να λειτουργήσει και αντιστρόφως: όταν δηλαδή κάποια θέματα δεν αναφέρονται στα Μέσα το κοινό τα αγνοεί (Δεμερτζής 2002: 101). Συνεπώς, τα θέματα τα οποία θα προβληθούν περισσότερο από τα ΜΜΕ θα θεωρηθούν πιο οικεία και σημαντικά για μια χρονική περίοδο, ενώ τα θέματα στα οποία τα ΜΜΕ θα δώσουν λιγότερη προσοχή θα υποβαθμιστούν. Αυτός ο ανταγωνισμός των θεμάτων σύμφωνα με τον Zhu σημαίνει ότι κάποια θέματα ευνοούνται σε βάρος άλλων, κάποια άλλα προωθούνται από τις ομάδες συμφερόντων, ορισμένα θέματα επικρατούν στα ΜΜΕ και τελικά τα θέματα που κυριαρχούν στο κοινό, το οποίο ταυτόχρονα δεν μπορεί να διαπραγματευτεί πολλά ζητήματα, είναι όσα το συγκινούν προσωπικά περισσότερο (Κουντούρη, 2015: 49-50). Συνεπώς, ο ορισμός της ημερήσιας διάταξης των Μέσων αναφέρεται σε μια αιτιώδη συνάρτηση ανάμεσα στην έμφαση που προσδίδουν τα ΜΜΕ σε κάποια δημόσια θέματα και στις απόψεις του κοινού για το τι αξίζει να ξεχωρίσει και τι όχι, ή αλλιώς διατυπωμένο: η ημερήσια διάταξη είναι μια διεργασία με την οποία τα μαζικά μέσα ενημέρωσης επικοινωνούν στο κοινό τη σχετική σημασία διαφόρων γεγονότων και θεμάτων (Δεμερτζής, 2002:100-101).

Οι ειδήσεις λοιπόν αποτελούν μια επεξεργασία της πραγματικότητας από τη στιγμή που επιλέγονται γεγονότα ή θέματα που θα βγουν στο φως της δημοσιότητας. Ο τρόπος με τον οποίο προβάλλονται και ιεραρχούνται οι ειδήσεις καθορίζει την προσοχή των τηλεθεατών και των αναγνωστών. Η υπέρμετρη και τακτική κάλυψη ενός θέματος προσδιορίζει το πόσο σημαντικό είναι. Συνεπώς, η έρευνα για τη διαμόρφωση της ημερήσιας θεματολογίας των ΜΜΕ, αντί να επικεντρώνεται σε στάσεις υπέρ ή κατά ενός θέματος, εστιάζει στην ενημέρωση ή τη γνώση γύρω από κάποια θέματα ή γεγονότα (Παπαθανασόπουλος, 1997:153-154).

Όπως αναφέρει ο McCombs ανάλογα με το επίπεδο άσκησης των επιδράσεων της ημερήσιας διάταξης έχουμε την ικανότητα να διακρίνουμε: α) την επιρροή μιας συνολικής θεματολογίας στην κοινή γνώμη, β) την επίδραση ενός συγκεκριμένου ζητήματος σε καθορισμένο χρονικό διάστημα στην κοινή γνώμη, γ) το πώς επιδρά η συνολική θεματολογία στον μεμονωμένο αποδέκτη και, επιπλέον δ) το πώς επιδρά ένα και μόνο προβαλλόμενο ζήτημα σε ένα και μόνο άτομο. Τα προαναφερθέντα επίπεδα μπορούν να χρησιμοποιηθούν στην έρευνα και συνδυαστικά. Είναι βέβαιο όμως ότι η εκδήλωση των επιδράσεων της θεματολογίας διαφέρει από Μέσο σε Μέσο καθώς και από τις κατηγορίες Μέσων. Θα πρέπει να αναφερθεί επιπλέον ότι η ημερήσια θεματολογία των Μέσων έχει αδύναμες επιδράσεις, όταν πρόκειται για «αφηρημένα» θέματα, τα οποία δύσκολα συγκροτούν σαφείς αναπαραστάσεις και εισέρχονται

στο προτασιακό δίκτυο του ατόμου, παρά για θέματα συγκεκριμένα που είναι εύκολα προσλαμβανόμενα (Δεμερτζής, 2002:107-108, 114).

Οι Dearing και Rogers κατέληξαν σε αρκετά συμπεράσματα αναφορικά με τη θεματολογία και είναι τα ακόλουθα: α) διαφορετικά MME έχουν την τάση να συμπίπτουν στην σημασιολογία μιας σειράς ζητημάτων. β) Οι θεματολογίες των MME δεν ταυτίζονται με τους δείκτες του «πραγματικού κόσμου». Στην ουσία, δεν απασχολεί τόσο η σημασία του θέματος καθαυτή, όσο η σημαντικότητα των μέσων και των ατόμων που αναλαμβάνουν να το διαδώσουν. Και γ) η σπουδαιότητα ενός ζητήματος στη δημόσια θεματολογία καθορίζεται από τη θέση του στη θεματολογία των MME (McQuail, 2003: 521-522).

Σύμφωνα με τους Rogers και Dearing (1988:569), οι πιθανότητες να επηρεαστεί το κοινό από τη θεματολογία των Μέσων μειώνεται αρκετά όταν: α) τα MME έχουν χαμηλή αξιοπιστία, β) το άτομο από προσωπική εμπειρία έχει αντενδείξεις ως προς τη σημαντικότητα ενός θέματος και γ) όταν το άτομο και ο δημοσιογράφος ασπάζονται διαφορετικά αξιολογικά κριτήρια ως προς το τι αποτελεί είδηση. Παράλληλα, συνοψίζοντας τα αποτελέσματα πολλών ερευνών, ο McQuail αναφέρει ότι δεν καταλήγουν σε κάποιο συμπέρασμα ενώ μάλλον αποδίδουν στην ημερήσια θεματολογία τη βαρύτητα μιας πειστικής μεν, αβάσιμης δε θεωρίας. Αυτές οι αμφισβητήσεις δεν προέρχονται αποκλειστικά από τη μεθοδολογία που ακολουθούν, αλλά και από τις θεωρητικές ασάφειες που περιλαμβάνουν (McQuail, 2003: 521).

Ολοκληρώνοντας, αντιλαμβανόμαστε ότι οι παραπάνω κριτικές είναι δικαιολογημένες στο βαθμό που οι προσεγγίσεις της ημερήσιας θεματολογίας των Μέσων Ενημέρωσης σκοπεύουν να θεμελιώσουν αιτιώδεις εξηγήσεις. Δε είναι τυχαίο λοιπόν ότι ορισμένες φορές τα αποτελέσματα των ερευνών καταγράφουν όχι την επίδραση της ημερήσιας θεματολογίας των MME στο κοινό, αλλά το αντίστροφο. Έτσι, παρά τα μειονεκτήματα, πολλοί ερευνητές οικειοποιούνται τις προσεγγίσεις της ημερήσιας θεματολογίας, αφού καταφέρνουν να εξηγήσουν κάποιες καταστάσεις και συνθήκες στο πεδίο της μαζικής επικοινωνίας καλύτερα από άλλες θεωρήσεις (Δεμερτζής, 2002: 116-117).

1.2 Θεωρία της πλαισίωσης (framing)

Παρόλο που ο όρος «πλαισίωση» (framing) χρησιμοποιείται σε μεγάλη κλίμακα στον κλάδο των κοινωνικών επιστημών, η εννοιολόγησή του ακόμα και σήμερα δεν είναι σαφής και καθολικά αποδεκτή. Συχνά ο όρος χρησιμοποιείται με διαφορετικό τρόπο, σε διαφορετικά επιστημονικά αντικείμενα, προκειμένου να καταγράψει διαφορετικές απόψεις και έννοιες και να οδηγήσει σε διαφορετικά επιστημονικά αποτελέσματα (Carpella & Jamieson, 1997:39).

Η έννοια του πλαισίου προέρχεται από την αρχιτεκτονική και τον κινηματογράφο και χρησιμοποιείται ως μεταφορικό σχήμα προκειμένου να ερμηνεύσει τον ρόλο των μέσων στη

διαδικασία παραγωγής, προβολής και διάχυσης της πληροφορίας καθώς και για να αναδείξει τι σηματοδοτεί αυτή η διεργασία στο κοινό (Carragee & Roefs, 2004: 214).

Η πρώτη συστηματική ερμηνεία και εξέταση της πλαισίωσης βρίσκεται στο έργο του Goffman, στο οποίο αναπτύσσεται και προτείνεται μια νέα μεθοδολογική διάσταση για την μελέτη των κοινωνικών και πολιτισμικών αναπαραστάσεων. Εκκινώντας από το θεώρημα του Bateson (1972) ότι ως ψυχολογικό πλαίσιο ορίζεται ένα χωροχρονικό άλμα ενός συνόλου διαδραστικών μηνυμάτων και ότι η κατανόηση της επικοινωνιακής πράξης από την πλευρά των συμμετεχόντων συνιστά ένα είδος μετα-επικοινωνίας, ο Goffman επικεντρώθηκε στο πως οργανώνεται η κοινωνική εμπειρία ως μια διαδικασία διαφορικής πρόσληψης και ερμηνείας του ίδιου του γεγονότος από διαφορετικά υποκείμενα ανάλογα με την ύπαρξη διαφορετικών πλαισίων (Denzin & Keller, 1981: 56). Πιο συγκεκριμένα κατά τον Goffman (1981: 65), η πλαισίωση αποτελείται από ερμηνευτικά σχήματα τα οποία παρέχουν το πλαίσιο για την κατανόηση της πληροφορίας και δίνουν τη δυνατότητα στο υποκείμενο να εντοπίσει, να ορίσει, να αντιληφθεί και να ερμηνεύσει ένα θεωρητικά άπειρο αριθμό μεμονωμένων γεγονότων. Κατά συνέπεια, η αντίδραση του ατόμου στις αισθητηριακές πληροφορίες εξαρτάται από συστήματα ερμηνείας τα οποία ο Goffman ονομάζει «πρωταρχικά πλαίσια». Τα πλαίσια αυτά οργανώνουν τις εμπειρίες των ατόμων, αλλά δεν παγιώνουν και κάθε νόημα. Ο τύπος του πλαισίου παρέχει έναν τρόπο περιγραφής του γεγονότος στο οποίο εφαρμόζεται (Scheufele, 2000:301).

Η ανάπτυξη της θεωρίας της πλαισίωσης στηρίχθηκε στην ιδέα ότι τα υλικά που χρησιμοποιούν τα Μέσα Ενημέρωσης προκειμένου να διαμορφώσουν την καθημερινή ειδησεογραφία δεν χαρακτηρίζονται από παγιωμένα νοήματα. Η παραδοχή αυτή προέρχεται από την παράδοση της συμβολικής αλληλόδρασης και συχνά συμπυκνώνεται στη ρήση του Gamsen ότι «τα γεγονότα δεν διαθέτουν εσώτερο νόημα», αντιθέτως, τα γεγονότα προσλαμβάνουν «νόημα και συνοχή» όταν εντάσσονται σε κάποιο πλαίσιο. Αυτό στη συνέχεια, οργανώνει την πληροφορία και την μετατρέπει σε είδηση «επιλέγοντας κάποια από αυτά τα γεγονότα και αγνοώντας άλλα». Βασιζόμενος σε αυτή τη λογική ο Gamsen όρισε το πλαίσιο ως «μια κεντρική οργανωτική ιδέα για την κατανόηση συναφών γεγονότων και για την υπόδειξη περί ποιου ζητήματος πρόκειται» (Gamsen, 1989: 157). Μια αντίστοιχη άποψη για τη λειτουργία της πλαισίωσης διατύπωσε και ο Edelman, θεωρώντας πως «ό,τι γνωρίζουμε για τη φύση του κοινωνικού κόσμου εξαρτάται από τον τρόπο από τον οποίο πλαισιώνουμε και ερμηνεύουμε τις ενδείξεις που δεχόμαστε για αυτόν τον κόσμο» (Edelman, 1993: 231). Οι δύο αυτές θεωρητικές προσεγγίσεις έστρεψαν το ενδιαφέρον τους στον πυρήνα της πλαισίωσης καθώς εστίασαν στη δυνατότητα της να απαντά στο ερώτημα «τι συμβαίνει;» ή «περί τίνος πρόκειται;» και να υποδεικνύει έναν ορισμό κατάστασης δηλαδή «τον τρόπο τον οποίο το άτομο προσδιορίζει την κοινωνική κατάσταση που το περιβάλλει και μέσα στην οποία σκέφτεται και δρα» (Τσαούσης, 1984:207).

Επομένως τα πλαίσια συμβάλλουν στην απεικόνιση και στην πρόσληψη της πραγματικότητας ως σημαντικές γνωστικές δομές, ενώ ως οργανωτικές δομές βοηθούν το υποκείμενο να αντιληφθεί τις αντλούμενες από την πραγματικότητα εμπειρίες (Denzin & Keller, 1981: 57). Ωστόσο, αυτή η διαδικασία δεν είναι γραμμική, αλλά ιδιαίτερα σύνθετη και περιλαμβάνει ένα

σύνολο διεργασιών, όπως για παράδειγμα, τη διαδικασία αποσυμβολοποίησης, κατά την οποία το υποκείμενο εστιάζει σε ιδιαίτερες πλευρές της καθημερινότητας με το να αναπαράγει προηγούμενα ερεθίσματα. Άλλη σημαντική διαδικασία είναι αυτή της αγκυροβόλησης, κατά την οποία οι εμπειρίες και οι ιδέες βασίζονται σε και συνδέονται με βαθύτερες πολιτισμικές και νοηματικές δομές. Και τέλος, είναι σκόπιμη και η αναφορά στην διαδικασία κατά την οποία λαμβάνει χώρα υπό προϋποθέσεις η ανακατασκευή μερών της εμπειρίας, προκειμένου να αναγνωρίζονται στο πλαίσιο παρεμφερών συνθηκών (Hallahan, 1999: 210-211).

Οι δημοσιογράφοι χρησιμοποιούν τα πλαίσια οργάνωσης προκειμένου να ιεραρχήσουν, να απλοποιήσουν και να σχηματοποιήσουν τα πολυσύνθετα γεγονότα που λαμβάνουν χώρα γύρω τους. Μέσω των πλαισίων επιτυγχάνουν την απλοποίηση των νοημάτων που άπτονται της καθημερινότητας, ενεργοποιώντας μία ερμηνευτική των εμπειριών. Λαμβάνοντας υπόψη ότι τα Μέσα Ενημέρωσης και το κοινό λειτουργούν μέσα στο ίδιο κοινωνικο-πολιτιστικό περιβάλλον, χρησιμοποιούν ταυτόχρονα τα ίδια «σχήματα» και τα ίδια «ερμηνευτικά πλαίσια». Συνεπώς, οι μεσοποιημένες αναπαραστάσεις των γεγονότων μορφοποιούν τις κοινωνικές αντιλήψεις του κοινού βασιζόμενες στη δύναμη των στερεοτύπων (Norris, 1995: 358). Η επιρροή της πλαισίωσης εξαρτάται από το βαθμό στον οποίο τα πλαίσια εκφράζουν τις πολιτισμικές νόρμες της κοινωνίας: όσο περισσότερο ένα πλαίσιο συμφωνεί με τις βασικές έννοιες που επικρατούν στην πολιτική κουλτούρα, τόσο μεγαλύτερη αποδοχή θα έχει (Entman, 2004:14).

Άλλες μελέτες που ακολούθησαν έδωσαν έμφαση στη χρήση ενός πλαισίου, όχι ως μιας διαδικασίας επιλογής μιας οπτικής της πραγματικότητας, αλλά ως ενός μηχανισμού που συντελεί στον ορισμό της. Ο Gitlin (1998:11) αναφέρει πως αυτό που γίνεται αντιληπτό στον σύγχρονο μεσοποιημένο κόσμο ως κάτι το φυσιολογικό είναι αποτέλεσμα του τρόπου λειτουργίας των Μέσων Ενημέρωσης. Στη βάση αυτής της διεργασίας εντοπίζεται η διαδικασία της πλαισίωσης, η οποία έχει οργανωτικό ρόλο αφενός για τους δημοσιογράφους, οι οποίοι χειρίζονται καθημερινά ετερόκλητες πληροφορίες, και αφετέρου για το υποκείμενο που λαμβάνει τις αντίστοιχες πλαισιωμένες πληροφορίες. Συνεπώς, ο Gitlin κατανοεί την πλαισίωση ως μια διαδικασία η οποία μπορεί να εξεταστεί διττά, είτε ως η διαδικασία επιλογής των πλαισίων από τους δημοσιογράφους είτε ως οι συνέπειες αυτής της επιλογής στο δέκτη της πληροφορίας.

Σε αντίθεση με τον Gitlin, ο Entman (1993: 52) προσεγγίζει και προσδιορίζει την πλαισίωση ως μια ενσυνείδητη και ενεργητική διαδικασία. Πιο συγκεκριμένα, ο όρος πλαισίωση αφορά τη διαδικασία επιλεκτικής πρόσληψης στοιχείων της υποκειμενικής πραγματικότητας, σε συνδυασμό με την ατομική αντιληπτική ικανότητα, έτσι ώστε να οριστεί, να ερμηνευτεί, να αιτιολογηθεί, να αξιολογηθεί και να λειτουργήσει πρακτικά αναφορικά με τα εκάστοτε ερευνώμενα ζητήματα. Επιπρόσθετα, ο Entman δίνει έμφαση στα δυο διακριτά είδη πλαισίων, ορίζοντας μεμονωμένα το καθένα από αυτά. Θεωρεί πως τα πλαίσια των μέσων (media frames) εννοούνται ως χαρακτηριστικά των ειδήσεων, ενώ τα ατομικά (individual frames) ως σχήματα επεξεργασίας της πληροφορίας (D' Angelo, 2002: 873). Παράλληλα ο Entman (1993) παρατήρησε ότι πολλές σχετικές έρευνες βασίζονται σε διάσπαρτες εννοιολογήσεις και

αποκάλεσε την πλαisiώση ως ένα «κατακερματισμένο παράδειγμα». Προσκάλεσε δε τους συναδέλφους του να παρουσιάζουν στη μελέτη τους μία σχετική ακολουθία τόσο στον προσδιορισμό της έννοιας της πλαisiώσης όσο και στην εμπειρική μελέτη της, ώστε να συγκροτηθεί ένα πραγματικό «ερευνητικό παράδειγμα» στον τομέα των επικοινωνιακών σπουδών.

Σε αντίστοιχο πλαίσιο οι Tankard κ.ά. είχαν εντοπίσει ότι ο ορισμός της κατάστασης μέσω της διαδικασίας επιλογής αποτελεί τη βασικότερη λειτουργία της πλαisiώσης. Ουσιαστικά περιέγραψαν τα πλαίσια των Μέσων Ενημέρωσης «ως κεντρικές ιδέες οργάνωσης του ειδησεογραφικού περιεχομένου, οι οποίες παρέχουν ένα πλαίσιο και υποδεικνύουν ποιο είναι το ζήτημα μέσω επιλογής, έμφασης, αποκλεισμού και επεξεργασίας (Tankard κ.ά. 1991: 3.) Η προσέγγιση του πλαισίου ως κεντρική οργανωτική ιδέα εμφανίζεται και στον ορισμό των Gamson και Modigliani (1987: 143) αντιμετωπίζοντας τον λόγο των Μέσων Ενημέρωσης ως ένα σύνολο «ερμηνευτικών πακέτων» που νοηματοδοτούν την εμφάνιση και διατήρηση ενός θέματος. Κάθε ένα ερμηνευτικό πακέτο χαρακτηρίζεται από εσωτερική δομή και στον πυρήνα του βρίσκεται το πλαίσιο, μια κεντρική οργανωτική ιδέα, η οποία ορίζει το υπό συζήτηση θέμα και οργανώνει τα γεγονότα. Τα επονομαζόμενα «ερευνητικά πακέτα» «αναδύονται και καταδύονται» στο δημόσιο χώρο καθώς «αναθεωρούνται και ανανεώνονται διαρκώς, προκειμένου να ταιριάζουν με τα γεγονότα των ειδήσεων». Τα «ερμηνευτικά πακέτα αποτελούνται από συμβολικούς μηχανισμούς και διακρίνονται σε «πλαισιωτικούς» και «συλλογιστικούς». Βασικοί πλαισιωτικοί μηχανισμοί είναι τα παραδείγματα, οι μεταφορές, τα συνθήματα, οι απεικονίσεις και οι εικόνες. Ανάλογα ως συλλογιστικοί μηχανισμοί εκλαμβάνονται οι ρίζες των προβλημάτων, οι συνέπειες τους και οι επικλήσεις σε ηθικές αρχές (Gamson & Modigliani, 1989: 2, 4).

Από την άλλη πλευρά, οι D' Angelo και Reese αντιλαμβάνονται την πλαisiώση ως «ερευνητικό παράδειγμα» με τη διαφορά όμως ότι θεωρούν θετικό ότι η ποικιλομορφία της ανάλυσης των πλαισίων έχει προσφέρει αφενός ενδιαφέροντα, έστω και ετερόκλητα ερευνητικά αποτελέσματα και αφετέρου έχει εστιάσει σε διαφορετικές πτυχές της έννοιας με επιτυχία. Η θεώρηση του D' Angelo (2002: 870) υποστηρίζει ότι η θεωρητική και εμπειρική ποικιλομορφία της πλαisiώσης ευνόησε τον σχηματισμό μιας πυκνής νοημάτων και «πολυπαραδειγματικής» οπτικής για τη σωστή κατανόηση των επιπτώσεων των Μέσων Ενημέρωσης. Στο ίδιο πλαίσιο ο Reese (2001: 11) προβαίνει σε μια εννοιολόγηση η οποία αποπειράται να συνθέσει τα κύρια χαρακτηριστικά των ποικίλων ορισμών και τα ερευνητικά σχέδια που κάνουν χρήση της έννοιας της πλαisiώσης. Ο Reese (2007: 150) αποκαλεί την πλαisiώση ως «γεφυρωτικό μοντέλο» και της προσδίδει ως βασικό χαρακτηριστικό την οργάνωση της πληροφορίας ως αποτέλεσμα της διεπίδρασης γνωστικών διεργασιών με συμβολικά στοιχεία της κουλτούρας. Παράλληλα ο ίδιος τονίζει πως αυτό που εν τέλει προβάλλεται σε ένα μιντιακό κείμενο είναι το αποτέλεσμα μιας σύνθετης διαδικασίας, στην οποία τα αντίπαλα, αλλά συσχετιζόμενα πλαίσια ανταγωνίζονται ποιο θα επικρατήσει και θα προβληθεί (Reese, 2001: 14).

Καθώς ο κόσμος μας γίνεται όλο και πιο περίπλοκος, τα άτομα στρέφονται στα Μέσα Ενημέρωσης για κάποια ερμηνεία των γεγονότων, χωρίς όμως αυτό να σημαίνει ότι δεν διατηρούν επιφυλάξεις. Αυτή η στροφή του κοινού, οδήγησε τους ερευνητές να θεωρήσουν ότι η σημασία της θεματολογίας των Μέσων Επικοινωνίας, συνδέεται άμεσα και με το βαθμό στον οποίο το κοινό εξαρτάται από τα μέσα για ενημέρωση και προσανατολισμό (Παπαθανασόπουλος, Καραδημητρίου & Γιαννούλη, 2014: 90). Ειδικότερα, σύμφωνα με τον Παπαθανασόπουλο (1997: 154), τα μέσα επικοινωνίας μπορεί να χρησιμοποιηθούν προκειμένου να ενημερώσουν το κοινό για τα τεκταινόμενα, για την εμπέδωση του αισθήματος ασφάλειας, για την διαφυγή από την καθημερινότητα ή ακόμα και για να περάσει κανείς την ώρα του. Όσο μεγαλύτερη είναι η ανάγκη, τόσο πιο πιθανή είναι η εκδήλωση των επιδράσεων που ασκούν τα Μέσα Ενημέρωσης.

Εντούτοις, νεότερες έρευνες οι οποίες επικεντρώνονται στη διαχρονική ισχύ της πλαισίωσης, εκτιμούν ότι πρόκειται για μια καταρχήν διαδραστική διαδικασία, η οποία δεν αφορά μόνο τις επιδράσεις της πλαισίωσης των ειδήσεων από τα Μέσα Ενημέρωσης στο κοινό, αλλά και το πώς εισπράττουν δημοσιογράφοι και πολιτικοί την μέσω της πλαισίωσης αναπαραγόμενη αντίδραση της κοινής γνώμης. Τελικώς, πρόκειται για μια διαδικασία που λαμβάνει χώρα σε πολλαπλά επίπεδα και εμπεριέχει πολλαπλούς συσχετισμούς δυνάμεων (Παπαθανασόπουλος, Καραδημητρίου & Γιαννούλη, 2014: 93).

1.2.1 Κατηγοριοποίηση των πλαισίων

Ολοκληρώνοντας τη θεωρία της πλαισίωσης, σε αυτό το υποκεφάλαιο θα αναφέρουμε τους βασικότερους τύπους πλαισίων που θα χρησιμοποιήσουμε στην έρευνά μας προκειμένου να διερευνηθεί το ζήτημα του ερευνητικού έργου με αντικείμενο την Πανδημία του Covid 19 και τα Ελληνικά ΜΜΕ. Αυτό γίνεται για λόγους αντιστοιχίας των στοιχείων της βιβλιογραφίας με τις θεωρητικές προσεγγίσεις που θα αναφερθούν στην ενότητα που αφορά τη μεθοδολογία.

Η ασάφεια που κυριαρχεί και στο επίπεδο της εννοιολόγησης παρατηρείται και στο ερευνητικό τμήμα, καθώς έχει προταθεί ένα σύνολο ποικίλων κατηγοριοποιήσεων, οι οποίες εστιάζουν σε διαφορετικό άξονα της κάθε είδησης.

Καθίσταται σαφές ότι η τυπολογία της πλαισίωσης έχει αποτελέσει πεδίο εκτεταμένης και εύλογης κριτικής αφού οι ερευνητές προτείνουν συνεχώς νέες κατηγορίες πλαισίων, μη λαμβάνοντας υπόψη το ρεαλιστικό ερώτημα του τρόπου λειτουργίας τους σε ενδεχόμενη εφαρμογή του συνόλου των θεωριών τους (Cacciatore κ.α., 2016: 14). Ωστόσο, σύμφωνα με τον Πλειό (2011: 162, 167) οι διάφορες τυπολογίες δεν αλληλοαποκλείονται. Μάλιστα μπορούν να συμπληρωθούν δυνητικά από πολλές διαφορετικές τυπολογίες. Αυτό ακριβώς το στοιχείο δημιουργεί το φαινόμενο του «πλαισιακού πλουραλισμού» με συνέπεια να δυσχεραίνεται η

κατανόηση των ειδήσεων. Ωστόσο, ο «πλαισιακός πλουραλισμός» παρά το φαινομενικό χάος που δημιουργεί, φαίνεται πως μπορεί να οργανωθεί. Γί' αυτό το λόγο, τα πλαίσια έχουν την τάση να αποκτούν ή να διατηρούν τον οντολογικό ή μεθοδολογικό τους χαρακτήρα, στον οποίο αποδίδονται αξιολογικά-ιδεολογικά χαρακτηριστικά.

Το τυπικό της ανάλυσης των πλαισίων εγκαινιάστηκε από τον Scheufele (1999) και περιγράφεται ως «διάπλαση πλαισίων» (frame building). Το ενδιαφέρον επικεντρώνεται «στους δομικούς παράγοντες του μιντιακού συστήματος ή στα ατομικά χαρακτηριστικά των δημοσιογράφων που έχουν τη δυνατότητα να επιδρούν στην πλαισίωση του ειδησεογραφικού περιεχομένου» (Scheufele, 1999:115). Έτσι, σύμφωνα με τον Scheufele οι εν λόγω παράγοντες κατηγοριοποιούνται ως εξής: α) Επιρροές από τους ίδιους τους δημοσιογράφους βάσει της ιδεολογίας τους, των αντιλήψεων τους ή των στάσεών τους σχετικά με τον κανονισμό του επαγγέλματος, β) επιδράσεις οργανωσιακών παραγόντων όπως ο προσανατολισμός του Μέσου ή ο τύπος του, και γ) εξωτερικές επιδράσεις από αρχές, πολιτικούς, ομάδες συμφερόντων και εκπροσώπους της ελίτ.

Αρχικά θα αναφερθούμε σε τρία γενικά είδη πλαισιώσεων που χρησιμοποιούνται ευρύτερα από τα Μέσα Ενημέρωσης αλλά και από πολιτικούς και κοινωνικούς δρώντες. Αυτές οι πλαισιώσεις είναι οι ακόλουθες: α) Η «πλαισίωση διαμόρφωσης» η οποία αφορά την κατασκευή του πλαισίου του προβλήματος. Το πρόβλημα εντάσσεται σε ένα σχήμα, σε μια κατηγορία, σε μία αφήγηση και αποκτά τα συστατικά του στοιχεία. Με άλλα λόγια, το πρόβλημα αποκτά την ταυτότητά του, τα χαρακτηριστικά του και το περίγραμμα. Τα πλαίσια που προκύπτουν κατά τη λειτουργία διαμόρφωσης απαντούν στα εξής ερωτήματα: Ποιο είναι το πρόβλημα; Γιατί είναι το πρόβλημα Ποιοι είναι οι κύριοι άξονες προσέγγισής του; Τι είδους πρόβλημα είναι; Επίσης, η πλαισίωση διαμόρφωσης δημιουργείται κατά τη διάρκεια της διαδικασίας εξορθολογισμού όπου ένα δραματικό γεγονός μετατρέπεται σε πρόβλημα με ειδικά χαρακτηριστικά (Κουντούρη, 2015: 80). Στην περίπτωση της έρευνάς μας το απρόβλεπτο γεγονός είναι η Πανδημία του Covid 19. Μέσω της πλαισίωσης διαμόρφωσης ερευνάται η ανάδειξη του απρόβλεπτου χαρακτήρα των μεταλλάξεων του κορωνοϊού, η ανεπάρκεια συλλογικών μέσων για την αντιμετώπιση της πανδημίας, η ανεπάρκεια κρατικού ελέγχου ή ακόμα και το έλλειμμα του κοινωνικού δεσμού.

Στη συνέχεια, η «πλαισίωση διάγνωσης» αναφέρεται στον αιτιακό καταλογισμό της ευθύνης διαχείρισης ή πρόκλησης του προβλήματος και τα πλαίσια που προάγει απαντούν στα ερωτήματα: Ποιος ευθύνεται για την ύπαρξη του προβλήματος; Πως δημιουργήθηκε το πρόβλημα; Ποιος πλήττεται από αυτό; Ποιος μπορεί να το διαχειριστεί; Στην ουσία η διαδικασία αυτή αναζητά τις ευθύνες για τη δημιουργία του προβλήματος. Η αναζήτηση της ευθύνης μπορεί να έχει διαφορετικές κατευθύνσεις ανάλογα με τη στρατηγική και τον φορέα του πλαισίου. Ωστόσο η απόδοση των ευθυνών μπορεί να είναι και πολυεπίπεδη (Κουντούρη, 2015: 82).

Τέλος, η «πλαισίωση πρόγνωσης», αν και θα μπορούσαμε να πούμε ότι δεν χρησιμοποιείται πολύ στο πεδίο της Επικοινωνίας, καθώς οι μιντιακές πλαισιώσεις δεν αναπτύσσονται τόσο στο πλαίσιο της εξεύρεσης λύσεων αλλά περισσότερο στην κατεύθυνση των σχηματοποιήσεων της

πραγματικότητας αλλά και στην κατεύθυνση του καταλογισμού ευθυνών. Έτσι όταν χρησιμοποιείται η πλαισίωση πρόγνωσης λειτουργεί ως επί το πλείστον στην κατεύθυνση της εύρεσης ενός τρόπου αντιμετώπισης στα δεδομένα της νέας περίπλοκης κατάστασης. Το πεδίο της πρόγνωσης λοιπόν, απαντά στα εξής ερωτήματα: Ποιοι είναι οι στόχοι των δράσεων που θα αναληφθούν; Τι πρέπει να γίνει; Πως αυτό θα λύσει το πρόβλημα; Πως κατανέμονται οι ρόλοι των δρώντων υποκειμένων; (Κουντούρη, 2015: 83).

Μια κατηγορία πλαισίων που εντοπίζεται στην ειδησεογραφία προκύπτει από τη γνωστή διάκριση μεταξύ περιπτωσιολογικής (*episodic*) και θεματικής (*thematic*) πλαισίωσης. Σύμφωνα με τον εμπνευστή αυτής της τυπολογίας Shanto Iyengar (1991: 2,14), το εύρος της εφαρμογής αυτών των πλαισίων είναι τόσο εκτεταμένο που η ειδησεογραφική κάλυψη πολιτικών ζητημάτων «εντάσσεται σχεδόν κάθε φορά είτε σε περιπτωσιολογικό, είτε σε θεματικό πλαίσιο». Η θεματική πλαισίωση, εστιάζοντας σε ευρύτερες πολιτικές, κοινωνικές και οικονομικές παραμέτρους, τοποθετεί το θέμα σε ένα αφηρημένο επίπεδο, παρέχοντας κατά αυτόν τον τρόπο έναν βαθύτερο άξονα κατανόησης, αξιολόγησης και ερμηνείας του γεγονότος και των πιθανών συνεπειών του. Αντίστροφα, η περιπτωσιολογική πλαισίωση προβάλλει την είδηση ως ένα μεμονωμένο γεγονός, δίνοντας προτεραιότητα στον ατομικό παράγοντα και απομονώνοντάς το από ευρύτερες θεσμικές και κοινωνικές διεργασίες. Η ανάλυση της περιπτωσιολογικής πλαισίωσης του Iyengar συνδέεται με την ανάλυση του Μπένετ (1999: 105) για τον αποσπασματικό, προσωποποιημένο και δραματοποιημένο χαρακτήρα των ειδήσεων. Ενώ σύμφωνα με τον Hallahan (1999:221) η περιπτωσιολογική πλαισίωση προσελκύει το κοινό σε μεγαλύτερο βαθμό, καθώς ασχολείται με τους ανθρώπους και τις παραστάσεις υπό πραγματικές συνθήκες.

Σε μια αντίστοιχη έρευνα οι Neuman, Just και Crigler επικεντρώθηκαν στη διερεύνηση των συνεπειών της πλαισίωσης των ειδήσεων, στην ερμηνεία και στην πρόληψη της κοινωνικής πραγματικότητας από το κοινό. Οι ερευνητές εντόπισαν ότι τα υποκείμενα που συμμετείχαν στην έρευνα αναφέρθηκαν στα θέματα που προβλήθηκαν στις ειδήσεις χρησιμοποιώντας πέντε βασικούς ερμηνευτικούς άξονες (Neuman κ.ά., 1992: 61). Στη συνέχεια αυτοί οι άξονες συγκρότησαν τη βάση για το σχηματισμό μιας τυπολογίας πλαισίων, η οποία αποτελεί στο μεγαλύτερο μέρος της, την αφετηρία για πολλές μετέπειτα έρευνες. Το πρώτο πλαίσιο εστιάζει στην οικονομική διάσταση (*economic frame*) του διερευνώμενου ζητήματος, ωστόσο δεν χρησιμοποιείται αποκλειστικά για την προβολή θεμάτων σχετικών με την οικονομία, αλλά χρησιμοποιείται ευρύτερα ως ερευνητική πλατφόρμα ακόμη και για θέματα που αφορούν ναρκωτικά ή ασθένειες (Neuman κ.ά., 1992: 63). Ιδιαίτερη έμφαση δίνεται στο επίπεδο του κόστους/κέρδους, σε αφηρημένες όψεις της οικονομίας, καθώς και σε ευρύτερες αξίες που συνδέονται με το καπιταλιστικό σύστημα. Το δεύτερο προτεινόμενο πλαίσιο είναι του διπολικού και συγκρουσιακού χαρακτήρα των ειδήσεων. Το συγκρουσιακό πλαίσιο (*conflict frame*) προβάλλει την πολιτική και κοινωνική πραγματικότητα ως ένα συνεχές πεδίο αντιπαράθεσης στο οποίο υπάρχουν νικητές και ηττημένοι (Neuman κ.ά., 1992: 65). Το τρίτο πλαίσιο είναι αυτό της αδυναμίας (*powerlessness frame*), στο οποίο μεταδίδεται η αίσθηση της ενσυνείδητης και ηθελημένης κυριαρχίας συγκεκριμένων δυνάμεων πάνω σε αδύναμους και αβοήθητους

ανθρώπους ή ομάδες (Neuman κ.ά., 1992: 66-67). Αλληλένδετο είναι και το πλαίσιο της ανθρώπινης διάστασης (human impact frame) στο οποίο οι ειδήσεις ασπάζονται ένα προσωποποιημένο τρόπο εξιστόρησης των γεγονότων, δίνοντας έμφαση στο πως το γεγονός επηρεάζει τις ζωές μεμονωμένων ανθρώπων ή ομάδων. Ολοκληρώνοντας, το πλαίσιο της ηθικής (morality frame) δεν δύναται μεν δεοντολογικά να υπαγορευτεί από τους εκπροσώπους των μέσων, ωστόσο πλαγίως μπορεί να υποβάλει το κοινό σε μια διαδικασία φιλτραρίσματος και επεξεργασίας των εκάστοτε προβαλλόμενων θεμάτων με ηθικούς όρους (Neuman κ.ά., 1992: 72).

Η μελέτη των Semetko και Valkenburg (2000) χρησιμοποίησε τις προγενέστερες τυπολογικές διακρίσεις του Iyengar (1991) και του Neuman και των συνεργατών του (1992), για να δημιουργήσει τη δική της τυπολογία, η οποία περιλαμβάνει πέντε βασικά πλαίσια: α) το συγκρουσιακό πλαίσιο (*conflict frame*), το οποίο δίνει έμφαση στη σύγκρουση ανάμεσα σε μεμονωμένα άτομα θεσμούς ή ομάδες, β) το πλαίσιο του ανθρώπινου ενδιαφέροντος (*human interest frame*) που προσθέτει συναισθηματική χροιά στην είδηση μέσα από τους μηχανισμούς της προσωποποίησης και της δραματοποίησης, γ) το πλαίσιο των οικονομικών συνεπειών (*economic consequences frame*), που αναλύει το θέμα από την πλευρά των οικονομικών συνεπειών που θα φέρει ή έχει ήδη φέρει στους πολίτες, σε ομάδες, σε θεσμούς, σε περιοχές ή χώρες, δ) το ηθικό πλαίσιο (*morality frame*), το οποίο θέτει το θέμα σε αξιακή βάση, τοποθετώντας το δυναμικά σε θέση ικανή να πραγματοποιήσει μια μετατόπιση από την παραδεδομένη ηθική βάση και ε) το κατά Iyengar (1991) πλαίσιο της ευθύνης (*responsibility*), το οποίο δια της περιπτωσιολογικής/θεματικής κάλυψης των γεγονότων αξιολογεί το θέμα από την άποψη της ατομικής υπαιτιότητας για την εμφάνισή του ή της δυνατότητας «θεραπείας» (Semetko & Valkenburg, 2000: 95-96 · Κουντούρη, 2015: 83-84).

1.3 Κρίση κατά προτεραιότητα (Priming)

Η «διαδικασία κριτηρίων αξιολόγησης» ή «κρίση κατά προτεραιότητα» (priming) σύμφωνα με τους μελετητές μπορεί να θεωρηθεί να καθορίζουν ποικιλοτρόπως τις οδούς μέσω των οποίων το κοινό αξιολογεί τις ειδήσεις και το μια πιο ειδική πλευρά της ημερήσιας θεματολογίας. Αυτή η διαδικασία αναδεικνύει τη δυνατότητα των Μέσων οδηγεί στην υιοθέτηση κριτηρίων αξιολόγησης για συγκεκριμένα θέματα και πολιτικές (Παπαθανασόπουλος, 1977: 155). Κατά τους Fiske και Taylor (1984) η έννοια του priming στηρίζεται στην παραδοχή ότι ένα ερέθισμα μπορεί να ενεργοποιήσει ήδη υπάρχουσες γνωστικές δομές και κατά συνέπεια διαδικασίες κρίσης (Brewer κ.ά. 2003: 494).

Σύμφωνα με τους Iyengar και Kinder (1987:63) η «κρίση κατά προτεραιότητα» αφορά τη δύναμη των Μέσων Ενημέρωσης να αλλάζουν τις οπτικές με τις οποίες τα άτομα αξιολογούν τους θεσμούς, εστιάζοντας την προσοχή τους σε μια είδηση παρά σε κάποια άλλη.

Στο πλαίσιο των ειδήσεων αυτό συμβαίνει όταν το περιεχόμενο της είδησης καθιστά σαφές στο κοινό ότι πρέπει να χρησιμοποιεί συγκεκριμένα θέματα ως σημεία αναφοράς για την αξιολόγηση της απόδοσης των ηγετών και των κυβερνήσεων. Δύο είναι οι λόγοι γι' αυτό: α) όπως αναφέρουν οι Hastie και Park (1986) και τα δύο στηρίζονται σε μοντέλα επεξεργασίας πληροφοριών που βασίζονται στη μνήμη. Αυτά τα μοντέλα υποθέτουν ότι οι άνθρωποι διαμορφώνουν συμπεριφορές στηριζόμενοι στις εκτιμήσεις που είναι πιο προσβάσιμες όταν λαμβάνουν αποφάσεις και β) όπως αναφέρουν οι Iyengar και Kinder (1987) στηριζόμενοι στο κοινό θεωρητικό τους υπόβαθρο, πολλοί ερευνητές υποστήριξαν ότι η «κρίση κατά προτεραιότητα» αποτελεί χρονική επέκταση της «ημερήσιας θεματολογίας». Στην ουσία η συχνή και η πρόσφατη έκθεση των ατόμων σε ειδήσεις έχουν τη δυνατότητα να αναπτύξουν σχήματα που μπορούν να εισέλθουν εύκολα σε καινούργια πλαίσια. Έτσι κάνοντας με τη ρύθμιση της θεματολογίας κάποια θέματα πιο σημαντικά στο μυαλό των ανθρώπων, τα Μέσα έχουν επιπλέον τη δυνατότητα με την «κρίση κατά προτεραιότητα» να διαμορφώσουν τις ιδέες και τις εκτιμήσεις που οι άνθρωποι λαμβάνουν υπόψη κατά την αξιολόγηση των πολιτικών ή άλλων ζητημάτων (Scheufele & Tewksbury, 2007: 11).

Επομένως η γενική αποτίμηση ενός πολιτικού ή ενός κόμματος εξαρτάται από τον τρόπο τον οποίο το κοινό αντιλαμβάνεται ότι υπάγονται σε σημαντικά ζητήματα. Εν ολίγοις η «κρίση κατά προτεραιότητα» έχει να κάνει ουσιαστικά, με την προώθηση συγκεκριμένων αξιολογικών κριτηρίων και κατέχει σημαντικό ρόλο στη διαχείριση της ενημέρωσης. Ωστόσο, όπως και στην περίπτωση της θεματολογίας, η θεώρηση της «κρίσης κατά προτεραιότητας» παρότι συμβαίνει, είναι δύσκολο να τεκμηριωθεί (McQuail, 2003:522).

Προκειμένου να καταγραφεί η προτεραιότητα που δίνεται σε ένα θέμα, είναι αναγκαίο να αναλυθεί η δημοσιογραφική βαρύτητα της είδησης ή του δημοσιεύματος. Αυτό μπορεί να επιτευχθεί με τη συνδυασμένη μέτρηση των παρακάτω δεικτών: α) της διάρκειας της είδησης στο ραδιόφωνο και την τηλεόραση, ή της έκτασης του δημοσιεύματος σε έντυπα και διαδίκτυο, β) της εμφάνισης αλλά και της σειράς εμφάνισης της είδησης στους τίτλους (ραδιοτηλεοπτικά μέσα) ή της παρουσίας της είδησης στην πρώτη σελίδα (έντυπα)² και γ) της σειράς της είδησης στην αναλυτική εμφάνιση των ειδήσεων ή στη σελίδα/στήλη στην οποία δημοσιεύεται η είδηση (Πλειός, 2011: 237-238).

Συνοψίζοντας, διαπιστώνεται ότι τόσο η διαδικασία του framing όσο και η διαδικασία του priming μπορούν να προδιαθέσουν την αντίληψη των ατόμων για κατανόηση και ερμηνεία των πληροφοριών. Το framing απεικονίζει τη διαδικασία τοποθέτησης των πληροφοριών σε ένα περιεχόμενο προ-συνειδητού συμβολισμού, ενώ το priming περιγράφει τη μη ενοχλητική

---

²Θα πρέπει να σημειωθεί ότι η προτεραιότητα/βαρύτητα είναι περιορισμένη στο διαδίκτυο λόγω του τρόπου που παρατίθεται το περιεχόμενο.

ενεργοποίηση της γνώσης ή της στάσης που υπάρχει αποθηκευμένη στη μνήμη του ατόμου. Και οι δύο διαδικασίες οι μη συνειδητές και οι προ-συνειδητές προτρέπουν τις συνειδητές κρίσεις που ενδεχομένως να μην παρουσιάζονταν αν οι πληροφορίες δεν είχαν πλαισιωθεί ή οι στάσεις δεν είχαν προβληθεί διαφορετικά (Allen κ.ά., 1994: 266).

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 2: Πανδημία COVID-19

2.1. Ο ρόλος των ΜΜΕ σε περιόδους κρίσεων

Η ανάπτυξη των Μέσων Μαζικής Επικοινωνίας επηρέασε σημαντικά τον τρόπο ενημέρωσης και επικοινωνίας στις σύγχρονες κοινωνίες. Ο ενδιάμεσος ρόλος τους ορίζει το περιεχόμενο και συμβάλλει στην διαμόρφωση της ημερήσιας διάταξης της δημόσιας σφαίρας. Όπως αναφέρει και ο Thompson (1990), τα Μέσα Επικοινωνίας δεν πρέπει να θεωρούνται μόνο ως δίαυλοι μέσω των οποίων καλλιεργούνται συμβολικές μορφές, αλλά βασικά ως μηχανισμοί που συμβάλλουν σε κοινωνικές σχέσεις και διαδράσεις. Συνεπώς, πρέπει να αποδοθεί η δέουσα σημασία στη λειτουργία τους ως διαμεσολαβητών και επικοινωνιακών διαύλων, ιδιαίτερης βαρύτητας όταν πρόκειται για τη συμβολή στη ροή πολιτικής πληροφόρησης, που έχει εξέχουσα θέση σε περιόδους κρίσεων όπως η σημερινή.³ Τα βασικά χαρακτηριστικά που ακολουθούν μια κρίση είναι τα ακόλουθα: α) η έκπληξη λόγω του αναπάντεχου γεγονότος, β) η ελλιπής πληροφόρηση, γ) η κλιμάκωση των συμβάντων καθώς η κρίση εξαπλώνεται, δ) η μεγάλη ανάγκη διαφοροποιημένης και πολλαπλής πληροφόρησης σε διαφορετικά κοινά και στ) η δημιουργία κλίματος πανικού (Παναγιώτου, 2005: 193-194). Αντιλαμβανόμαστε λοιπόν ότι τα Μέσα Μαζικής Επικοινωνίας αναπαράγουν και δημιουργούν με δικά τους κριτήρια αναπαραστάσεις του κόσμου, δίνοντας έμφαση σε θέματα δημοσίου ενδιαφέροντος, ειδικά όταν συνιστούν «έκτακτες περιπτώσεις» (Πλειός & Πουλακιδάκος, 2013:1).

Βασικό χαρακτηριστικό μιας κρίσης είναι η ανάγκη για πληροφόρηση προκειμένου να αξιολογηθούν οι επιπτώσεις και να εκτιμηθεί ο κίνδυνος. Το τεράστιο ενδιαφέρον της κοινής γνώμης και η δημοσιότητα που αποκτούν περιστατικά τέτοιας φύσης αναδεικνύουν τα Μέσα Επικοινωνίας σε βασικούς παράγοντες στη διάρκεια μιας κρίσης. Το κύριο χαρακτηριστικό της σχέσης των ΜΜΕ με τους διάφορους παράγοντες που διαχειρίζονται μια κρίση (κυβέρνηση, ΜΚΟ κ.λπ.), είναι η αλληλεξάρτηση. Η αλληλεξάρτηση είναι αποτέλεσμα των αναγκαιοτήτων που δημιουργεί μια κρίση τόσο στα Μέσα Ενημέρωσης, σχετικά με τη συγκέντρωση των απαραίτητων πληροφοριών που είναι απαραίτητες, όσο και στους φορείς που επιδιώκουν να ενισχύσουν την εμπιστοσύνη του κοινού σχετικά με τον τρόπο διαχείρισης μιας κρίσης (Παναγιώτου, 2005: 194).

Αυτό που διαφοροποιεί την κάλυψη μιας κρίσης από τα ΜΜΕ σε αντίθεση με άλλες περιστάσεις, είναι η φύση των κρίσεων που απαιτεί τη δημοσιοποίηση και τη επικαιροποίησή τους. Επομένως πρόκειται για τα κατεξοχήν στοιχεία που προσελκύουν την κάλυψη των ΜΜΕ, αφού

---

³ Ως κρίση ορίζεται ένα έκτακτο γεγονός (φυσικά γεγονότα, δηλώσεις, ασθένειες κλπ) το οποίο μετατοπίζει τις συνήθεις διαδικασίες λειτουργίας, δημιουργώντας μια μεταβαλλόμενη και αμφίρροπη κατάσταση, της οποίας δύσκολα υπολογίζονται και προβλέπονται οι επιπτώσεις, οι συνέπειες και τα αποτελέσματα (Παναγιώτου, 2005: 193-194).

η ίδια η φύση των κρίσεων τις καθιστά διπλά ενδιαφέρουσες, δηλαδή και από την πλευρά των μέσων αλλά και από την πλευρά του κοινού. Οι κρίσεις καθορίζουν την ενημέρωση και –σε πρώτο βαθμό τουλάχιστον- δεν καθορίζονται από αυτήν , και αυτό είναι ένα επιπλέον ενδιαφέρον στοιχείο (Παναγιώτου, 2005: 195).

Ωστόσο σύμφωνα με τον Δεμερτζή (2002: 111) σε περιόδους κρίσεων είναι έντονη και η ανάγκη προσανατολισμού που νιώθει το κοινό αφού επηρεάζεται περισσότερο από την ημερήσια διάταξη των Μέσων. Αυτή η «ανάγκη προσανατολισμού» προσδιορίζεται από δύο παράγοντες: τη συνάφεια της κάθε είδησης με τα ενδιαφέροντα του ατόμου και την αβεβαιότητα που νιώθει για το θέμα της είδησης. Συνεπώς, όταν ένα άτομο διακατέχεται από έντονη ανάγκη προσανατολισμού, νιώθει μια επιπλέον ανάγκη να στραφεί προς τα Μέσα Ενημέρωσης προκειμένου να εξασφαλίσει πληροφορίες για να αντιμετωπίσει το αβέβαιο γεγονός, αποδεχόμενο συνήθως, τις θεματικές ιεραρχήσεις της θεματολογίας από τους δημοσιογράφους. Έτσι, σε περιόδους κρίσεων το κοινό εξαρτάται περισσότερο από τα ΜΜΕ καθώς η ανάγκη για πληροφόρηση αυξάνεται κατακόρυφα προκειμένου να κατανοηθούν οι αιτίες και οι συνέπειες του προβλήματος (Παναγιώτου, 2005: 198).

Είναι γεγονός ότι ο ρόλος των ΜΜΕ σε περιόδους κρίσεων είναι ιδιαιτέρως σημαντικός λόγω της αναγκαιότητας για ενημέρωση και πληροφόρηση του κοινωνικού συνόλου. Η γενικευμένη αναταραχή, ο φόβος και η ένταση που επιφέρει μια κρίση αποτελούν στοιχεία που καθιστούν το θέμα πιο ελκυστικό από ενημερωτική άποψη και συνεπάγονται την αύξηση της χρήσης των ΜΜΕ. Η λειτουργία των ΜΜΕ σε περιόδους κρίσεων τροποποιεί και μεταλλάσσει το ερμηνευτικό πλαίσιο μέσα στο οποίο αντιμετωπίζεται μια κρίση. Σύμφωνα με αυτήν την προσέγγιση ο ρόλος των ΜΜΕ κατά την περίοδο μιας κρίσης μπορεί να είναι: α) πρωταγωνιστικός, β) εμπορευματικός, γ) συνεργατικός-επικουρικός.

Στην πρώτη περίπτωση ο «πρωταγωνιστικός» ρόλος αποδίδεται στα ΜΜΕ όταν η πολιτική ηγεσία αδυνατεί να αντιμετωπίσει μια κατάσταση με αποτέλεσμα να παρατηρείται αύξηση των πιέσεων μέσω του δραματοποιημένου λόγου των ΜΜΕ. Έτσι πραγματοποιείται μεγέθυνση του θεάματος έναντι της ενημέρωσης και παράλληλα επιτείνεται η ανασφάλεια της κοινής γνώμης. Αυτή η στάση των ΜΜΕ συμβάλλει στη μεγέθυνση των επιπτώσεων και των διαστάσεων μιας κρίσης, δίνοντας μεγαλύτερες διαστάσεις στον «κίνδυνο» ενώ παράλληλα υποδαυλίζεται η περίπτωση της ουσιαστικής διαχείρισης και αντιμετώπισης της κρίσης.

Στη δεύτερη περίπτωση ο «εμπορευματικός» ρόλος των ΜΜΕ καθορίζεται από τις εμπορικές αναγκαιότητες τους, με αποτέλεσμα να εστιάζουν στο θέαμα και όχι στην ενημέρωση. Η μέθοδος αυτή χαρακτηρίζεται από υπερβολή και δραματοποίηση μέσω των οποίων τα ΜΜΕ προσελκύουν το κοινό προκειμένου να αυξήσουν τα εμπορικά τους κέρδη. Οι ειδήσεις συμπίεζονται προκειμένου να προσαρμοσθούν στις ανάγκες του δημοσιογραφικού χρόνου ενώ προβάλλονται ως γεγονότα με μια εντυπωσιακή αρχή και ένα συμπερασματικό τέλος.

Τέλος, στην τρίτη περίπτωση ο «συνεργατικός-επικουρικός» ρόλος των ΜΜΕ συντελεί στη μείωση της πίεσης του κοινού και στην ενίσχυση της εμπιστοσύνης προς τους φορείς που

διαχειρίζονται την κρίση. Αυτό το συνεργατικό κλίμα μεταξύ των MME και των φορέων διαχείρισης της κρίσης καθιστά αξιόπιστη και υπεύθυνη τη ροή της πληροφορίας, αποτρέποντας την αβεβαιότητα του κοινού και μειώνοντας παράλληλα την αίσθηση του κινδύνου (Παναγιώτου, 2005: 196-198).

Όπως αναφέρει ο Φραγκονικολόπουλος (Νοέμβριος 2020) στην *Athens Voice*, η μέθοδος της ερευνητικής δημοσιογραφίας ήρθε να καλύψει ένα κενό όσον αφορά την κάλυψη και παρουσίαση των γεγονότων της επικαιρότητας, προσφέροντας μία εναλλακτική σκοπιά. Αντικειμενικός σκοπός αυτής της προσέγγισης είναι η δόμηση δημοσιογραφικών μοντέλων που θα προκρίνουν την ενδελεχή έρευνα έναντι της υπεραπλουστευμένης οδού, που ακολουθείται συνήθως ως προς την αντιμετώπιση των κρίσεων και, επακόλουθα, προκαλεί απλοϊκούς νοητικούς σχηματισμούς που ενδέχεται τελικώς να αποβαίνουν εις βάρος της ενημέρωσης. Σε αντιπαράθεση με την απλοϊκότητα αυτού του μοντέλου, ένα καινοτόμο πολύπλευρο πρότυπο λειτουργεί θεραπευτικά ως προς τις παθογένειες της παραδοσιακής δημοσιογραφίας, προχωρώντας ένα βήμα πιο πέρα από την απλή αναπαραγωγή στην ανάληψη πρωτοβουλίας για τη συμβολή στην αποκλιμάκωση και τη διαχείριση της εκάστοτε κρίσης. Στη ρευστή μετανεωτερική εποχή, η διακίνηση της πληροφορίας που ρυθμίζεται από τα MME διαδραματίζει έναν κρίσιμο ρόλο, αφού η επιλογή του τρόπου με τον οποίο θα επικοινωνηθεί η επικαιρότητα καθορίζει εν πολλοίς τα αντανakλαστικά των αποδεκτών (του κοινού), άρα και τις πολιτικές αποφάσεις για τη διαχείριση της κρίσης με βάση το γενικότερο και ήδη διαμορφωμένο από τα MME πνεύμα της κοινής γνώμης.

2.2. MME και κρίσεις υγείας

Η ετυμολογία της έννοιας «κρίση» ενέχει κάποια διατάραξη, ένα σημείο καμπής, μια κρίσιμη συγκυρία αλλά αυτό από μόνο του δεν είναι αρκετό για να κατανοηθεί η βαρύτητα σε σημείο που να επηρεάσει την κρίση και τις πράξεις του κοινωνικού υποκειμένου. Επιβάλλεται μία συγκεκριμένη νοητική αντιστοιχία και νοηματοδότηση προκειμένου να γίνει σαφές το επιτακτικό περιεχόμενο που προσβλέπει στην τροποποίηση της σκέψης και της συμπεριφοράς εν όψει π.χ. μιας κατάστασης εξαίρεσης ή ενός ορατού ή ελλοχεύοντος κινδύνου. Θα έλεγε κανείς ότι έχουμε να κάνουμε με ένα παράδοξο, εφόσον αφενός επιζητείται η αναπαράσταση της κρίσης ως κάτι που διαταράσσει την κανονικότητα, αφετέρου δε και σε δεύτερο επίπεδο είναι αναγκαία μία «κανονιστική» χρήση του λόγου ώστε να εξασφαλίζεται η απήχηση στους αποδέκτες, το κοινό των MME (Σταυρακάκης, 2020:4-5).

Τα Μέσα παρουσιάζουν συνήθως μεγάλο ενδιαφέρον για θέματα κρίσεων υγείας και κάλυψης ασθενειών, αφού οι συνέπειες τους αγγίζουν τόσο το δημόσιο ενδιαφέρον όσο και το ενδιαφέρον των πολιτικών, οικονομικών και κοινωνικών φορέων. Έτσι λοιπόν, η

δημοσιογραφική κάλυψη των κρίσεων υγείας είναι σημαντική για τους τρεις παρακάτω λόγους: α) όπως έχουν αναφέρει και οι McCobs & Shaw τα μέσα μπορούν να καθορίσουν τη δημόσια θεματολογία με αποτέλεσμα να οδηγηθεί η κοινή γνώμη να θεωρήσει αν και πόσο σημαντικό είναι ένα ζήτημα υγείας. Παράλληλα, αναδεικνύοντας τα Μέσα ένα ζήτημα υγείας υπάρχει το ενδεχόμενο να επηρεάσουν την κυβερνητική ατζέντα, τις κρατικές υπηρεσίες ή τους κρατικούς φορείς, β) εκτός αυτού τα Μέσα, δυνάμει καθορίζουν συχνά τις απόψεις του κοινού και τις αποφάσεις τους για τη στήριξη των κυβερνητικών πολιτικών ή των υπηρεσιών υγείας και γ) τα Μέσα μπορούν να επηρεάσουν σε μεγάλο βαθμό τις συλλογικές και ατομικές αντιδράσεις που σχετίζονται με μεθόδους πρόσληψης της ασθένειας (πχ εμβολιασμός και μέτρα προφύλαξης) ή την αντιμετώπισή της με φάρμακα ή άλλους τρόπους αφού το κοινό δεν έχει εξειδικευμένες γνώσεις (Πλειός & Πουλακιδάκος, 2013: 2).

Σύμφωνα με τον Shen (2004) τα Μέσα είναι υπεύθυνα για τη διαμόρφωση των αντιλήψεων του κοινού σε θέματα κρίσεων υγείας αλλά και διαμεσολάβησης παραγόντων προερχόμενων από την κοινωνία της διακινδύνευσης. Οι δημοσιογράφοι θα πρέπει να είναι εκπαιδευμένοι ώστε να καθοδηγήσουν την κοινή γνώμη στην ερμηνεία των υγειονομικών κρίσεων, επιλέγοντας ή αποκλείοντας συγκεκριμένα χαρακτηριστικά των κινδύνων (Pan & Meng, 2016: 96).

Όπως αναφέρει ο Φραγκονικολόπουλος (Απρίλιος 2020) σε συνέντευξή του στην εφημερίδα ΤΟ ΒΗΜΑ, το έργο των δημοσιογράφων οι οποίοι ασχολούνται με επιστημονικά θέματα είναι εξαιρετικά σημαντικό, ιδιαίτερα στην εποχή μας, που η επιστημονική πρόοδος εξελίσσεται με καταγιστικούς ρυθμούς και οι πολίτες αδυνατούν να την παρακολουθήσουν. Εξηγεί ότι ο αγώνας που δίνουν οι δημοσιογράφοι δεν είναι μόνον εναντίον της επιδημίας αλλά οφείλουν να αγωνιστούν και για την εμπιστοσύνη που θα έχει το κοινό την επόμενη μέρα απέναντι στα Μέσα, η οποία σε μεγάλο βαθμό διαμορφώνεται από τον τρόπο που οι πολίτες αντιλαμβάνονται και πληροφορούνται το γεγονός.

Παρ' όλα αυτά όπως αναφέρουν οι Mechanic & Alpine (2001) σχετικά με τη δημοσιογραφική κάλυψη της ιατρικής έρευνας, διαπιστώνεται συχνά αναντιστοιχία ανάμεσα στις απόψεις των δημοσιογράφων για ένα γεγονός και το ίδιο το πραγματικό γεγονός. Αυτή η διαπίστωση αφορά και στην περίπτωση των ιατρικών θεμάτων όπου σύμφωνα με μελέτες που επισημαίνουν ότι τα Μέσα περιγράφουν απόψεις για τα γεγονότα και όχι για την πραγματικότητα, εντοπίζεται απόκλιση ανάμεσα στα θέματα που προβάλλουν τα Μέσα και στους δείκτες του πραγματικού κόσμου (Πλειός & Πουλακιδάκος, 2013: 2).

Ωστόσο, προβλήματα υγείας και φαινόμενα που προέρχονται από το φυσικό περιβάλλον εμπεριέχουν τη δική τους λογική σε σχέση με την ανθρώπινη παρέμβαση. Σχηματίζουν μια πραγματικότητα την οποία αντιμετωπίζουν οι άνθρωποι και δεν αποτελούν άμεσα ανθρώπινη κατασκευή και εξασφαλίζουν -τρόπον τινά- την κάλυψή τους από τα Μέσα εξαιτίας της φύσης τους που τα καθιστά αυταπόδεικτα μέσα από τις συνέπειες και τις επιπτώσεις τους. Η προβολή τους λοιπόν είναι ως επί το πλείστον αναπόφευκτη. Εντούτοις, η διαμόρφωση των κρίσεων υγείας, ιδιαίτερα της πανδημίας του κορωνοϊού που εξετάζουμε, δεν εξαρτάται από τα χαρακτηριστικά και μόνο που έχει το ίδιο το φαινόμενο και τις επιστημονικές θεωρίες γι' αυτά,

αλλά και με τον τρόπο που λειτουργούν τα Μέσα και καλύπτουν τα γεγονότα (Πλειός & Πουλακιδάκος, 2013: 3).

Συνοπτικά θα αναφερθούμε σε τρεις βασικές ομάδες παραγόντων οι οποίοι καθορίζουν και τον τρόπο κάλυψης μιας κρίσης υγείας. Αυτοί είναι: οι γενικοί παράγοντες οι οποίοι αφορούν τη δημοσιογραφική κάλυψη σε μια ορισμένη εποχή και κοινωνία. Τέτοιοι παράγοντες είναι η οργάνωση της συλλογής των ειδήσεων, η δημοσιογραφική κουλτούρα του Μέσου, το ιδιοκτησιακό καθεστώς των Μέσων καθώς και ο πολιτικός-ιδεολογικός προσανατολισμός τους. Οι ειδικοί παράγοντες οι οποίοι επηρεάζουν την κάλυψη των κρίσεων υγείας και των ιατρικών θεμάτων από τα Μέσα (Πλειός & Πουλακιδάκος, 2013: 3-4). Το ενδιαφέρον των Μέσων αυξάνεται ιδιαίτερα όταν το ιατρικό φαινόμενο αποκτά διαστάσεις κρίσης (NY Times, 21/5/09) και του αποδίδουν τον χαρακτήρα ιατρικής ή ανθρωπιστικής κρίσης (NY Times, 21/5/09). Για παράδειγμα όταν οι ασθένειες έχουν επιδημικό χαρακτήρα, μεταδίδονται με τις κοινωνικές επαφές ενώ δεν παίζει ρόλο η κοινωνική καταγωγή και η θέση των ανθρώπων. Το ενδιαφέρον των Μέσων αυξάνεται και η παρεμβολή τους γίνεται ιδιαίτερα αισθητή όταν οι παράγοντες αυτοί γίνονται και κοινωνικοί. Αντίστοιχα το ενδιαφέρον των Μέσων επιτείνεται όταν οι επιπτώσεις μιας ιατρικής κρίσης δεν αφορούν μόνο την υγεία αλλά εξελίσσονται σε κοινωνικές και οικονομικές κρίσεις.

Έτσι μια υγειονομική κρίση μπορεί να λειτουργήσει και ως συνθήκη στην οποία προβάλλεται η κοινωνική ή η οικονομική κρίση. Σε αυτό το πλαίσιο σύμφωνα με τους Meier (1994) και Smith (2003) τα Μέσα τείνουν να προβάλλουν τις κρίσεις υγείας από μονόπλευρα σε αμφίπλευρα ζητήματα. Και τέλος οι συγκεκριμένοι παράγοντες που επηρεάζουν την κάλυψη μιας υγειονομικής κρίσης, στην περίπτωση μας της πανδημίας του COVID-19, τα Μέσα μπορούν να αναφερθούν σε προγενέστερες ή άλλων ειδών μορφών γρίπης συνδεδεμένες με τον «πανικό των μέσων» (Πλειός & Πουλακιδάκος, 2013: 3-5).

2.3. Η πανδημία COVID-19 ως κοινωνικό γεγονός στην κοινωνία της διακινδύνευσης⁴.

Ο COVID-19 είναι μια παγκόσμια μολυσματική ασθένεια που εμφανίστηκε από τη Wuhan στην επαρχία Hubei της Κίνας τον Δεκέμβριο του 2019. Έχει εξαπλωθεί σε 210 χώρες σε όλο τον κόσμο. Ο Παγκόσμιος Οργανισμός Υγείας (ΠΟΥ) την κήρυξε πανδημία στις 11 Μαρτίου 2020 και

---

⁴ Η έννοια της «κοινωνίας της διακινδύνευσης», η οποία διατυπώθηκε για πρώτη φορά από τον κοινωνιολόγο Ούλριχ Μπεκ το 1986, είναι ότι οι μεταμοντέρνες κοινωνίες είναι προσανατολισμένες προς την ιδέα του κινδύνου, ορίζοντάς την ως «ένα συστηματικό τρόπο για την αντιμετώπιση των κινδύνων και των ανασφαλειών που επιφέρει και εγκαθιδρύει η ίδια η νεωτερικότητα» (Beck, 2015) και ότι οι τεχνικές διαχείρισης του κινδύνου εισχωρούν στις περισσότερες σφαίρες των κοινωνικών και πολιτικών δραστηριοτήτων.

εξέφρασε τις ανησυχίες της για τη δημόσια υγεία σε ολόκληρο τον κόσμο. Από τις 15 Ιουλίου 2020, περισσότερα από 13 εκατομμύρια άτομα έχουν προσβληθεί από αυτήν την ασθένεια. Μέχρι σήμερα, έχουν αναφερθεί περίπου 0,6 εκατομμύρια θάνατοι. Έχει αποδειχθεί πολύ πιο θανατηφόρα από άλλα μέλη της οικογένειας του κορωνοϊού, με ποσοστό θνησιμότητας 1,4%. Ο ΠΟΥ ονόμασε την ασθένεια ως «COVID-19» και τον αιτιολογικό ιό ως «SARS-COV-2» στις 11 Φεβρουαρίου 2020 (World Health Organization: 2020).

Στα τέλη Φεβρουαρίου του 2020 ο νέος κορωνοϊός είχε ήδη περάσει τα ελληνικά σύνορα. Παρά τις ανησυχητικές διαστάσεις που είχε αυτό το γεγονός, γνωρίζαμε ήδη ότι πρόκειται για λοίμωξη ιδιαίτερα μεταδοτική. Κανείς σε παγκόσμιο επίπεδο δεν έχει αντισώματα και επομένως όλοι είμαστε ευάλωτοι.

Η κυβέρνηση με γνώμονα την προστασία της δημόσιας υγείας όλων των πολιτών και πρωτίστως των πλέον ευάλωτων ομάδων του πληθυσμού, έναντι του κορωνοϊού SARS-COV-2, λαμβάνοντας υπόψη τις εισηγήσεις της επιστημονικής επιτροπής, λόγω της επιδημιολογικής επιβάρυνσης, αποφάσισε την διαφοροποίηση των ισχυόντων κανόνων τήρησης αποστάσεων και άλλων μέτρων προστασίας.

Σε αυτό το πλαίσιο φυσικής απειλής, κοινωνικής και σωματικής απόστασης, ο ρόλος των μέσων μαζικής ενημέρωσης τόσο σε ατομικό όσο σε κοινωνικό επίπεδο δεν μπορεί να υποτιμηθεί.

Όπως χαρακτηριστικά αναφέρει σε άρθρο του ο Δεμερτζής (Ιούνιος 2020), «η πανδημία COVID-19 ξέσπασε ως ένα ολικό κοινωνικό γεγονός μιας αλυσίδας επάλληλων ρηγματώσεων σε όλους τους κοινωνικο-οικονομικούς, πολιτικούς και πολιτισμικούς θεσμούς και σχεδόν σε κάθε πτυχή της καθημερινής ζωής σε τοπικό, εθνικό και διεθνές επίπεδο».

Ως ολικό κοινωνικό γεγονός η πανδημία επιβάλλεται με τέσσερις τουλάχιστον αλληλένδετους τρόπους: α) *είναι παγκόσμιο* αφού επηρεάζει τον μισό και πλέον πληθυσμό της γης. Προκάλεσε σοβαρές ζημιές στις εθνικές οικονομίες και στην εφοδιαστική αλυσίδα τροφίμων εξαιτίας των διεθνών μεταφορών και μετακινήσεων, β) *είναι κινδυνώδης* και αβέβαιο. Η πανδημία αποτελεί την εκδήλωση της ρευστής επισφάλειας της σύγχρονης κοινωνίας και οφείλει τη διασπορά της στον παγκοσμιοποιημένο τρόπο ζωής. Σε ατομικό επίπεδο η πανδημία δημιουργεί ένα συναισθηματικό κλίμα αβεβαιότητας στον γενικό πληθυσμό και γεννά αρνητικά συναισθήματα όπως φόβο, άγχος, λύπη λόγω της ευαλωτότητας του ατόμου. Παράλληλα προκαλείται ελπίδα και εμπιστοσύνη όταν οι αρχές επιδείξουν αποτελεσματικότητα προς την απειλή αφενός και θυμός, αποστροφή και αγανάκτηση αφετέρου, όταν οι εκάστοτε αρχές επιδείξουν ολιγωρία στη διαχείριση της κρίσης, γ) *είναι ιδιαιτέρως μεσοποιημένο*. Οι άνθρωποι σχηματίζουν μια «συνθετική εμπειρία» για την πανδημία άλλοτε ως θύματα της ιογενούς της φύσης και άλλοτε υφιστάμενοι τους κοινωνικούς περιορισμούς που αυτή επιβάλλει. Βιώνουν την πανδημία καταρχάς εμπειρικά και σε δεύτερο βαθμό μέσω των εικόνων και των πληροφοριών που διαδίδονται για αυτήν από τις μαζικές επικοινωνίες. Η αισθητική της δημοσιογραφικής κάλυψης (προσωποποίηση, δραματοποίηση και αποσπασματικότητα) επιδρά στον τρόπο που τα άτομα προσλαμβάνουν την υγειονομική αυτή κρίση και τις συναφείς διακινδυνεύσεις. Η απουσία

θεραπευτικού πρωτοκόλλου και βεβαίως του εμβολίου αυξάνει κατακόρυφα την ανάγκη των ατόμων για προσανατολισμό. Όταν ένα γεγονός έχει ιδιαίτερη σημασία για το κάθε άτομο ξεχωριστά και παράλληλα οι πληροφορίες και οι γνώσεις γύρω από αυτό είναι περιορισμένες και ασαφείς, η ανάγκη προσανατολισμού των ατόμων από τα μέσα αυξάνεται μονοτονικά. Σύμφωνα δε με τους (Hallin & Mancini 2012) όσο μεγαλύτερη είναι η πολιτική συνάρτηση των μέσων ενημέρωσης με τις κυβερνήσεις και τα κόμματα και όσο παράλληλα λείπει η επαγγελματική ερευνητική δημοσιογραφία που παρέχει έγκυρη και πολυφωνική κάλυψη των γεγονότων, τόσο ενισχύεται η αβεβαιότητα του κοινού και ακολούθως η ανάγκη προσανατολισμού από τα Μέσα. Και δ), σύμφωνα με τον Δεμερτζή (2020) η πανδημία COVID-19 είναι ένα τραυματικό γεγονός όπου χιλιάδες άτομα σε όλον τον πλανήτη θρηνούν για την ξαφνική απώλεια αγαπημένων τους προσώπων, έχουν προσβληθεί από τον ιό και παραμένουν σίτι ευάλωτοι, μόνοι και ανασφαλείς ή ακόμα περισσότεροι έχουν απογοητευτεί τηρώντας τα μέτρα φυσικής αποστασιοποίησης και αγωνιούν για τις ημέρες που θα έρθουν χωρίς να διαφαίνεται κάποια προοπτική ανάκαμψης.

2.4. Η κυβερνητική πολιτική σχετικά με τα μέτρα και τις οικονομικές επιπτώσεις στην Ελλάδα από την πανδημία COVID-19.

Η πρόσφατη πανδημία της COVID-19 έχει επιφέρει σημαντικές ανακατατάξεις και αναταραχές στην κοινωνική και οικονομική ζωή σε παγκόσμια κλίμακα. Από την 11η Μαρτίου 2020 που ο Παγκόσμιος Οργανισμός Υγείας (ΠΟΥ) κήρυξε τη νόσο COVID-19 ως Πανδημία, διαπιστώνουμε ότι υπάρχουν έντονα τα χαρακτηριστικά που στοιχειοθετούν μια μεγάλη παγκόσμια οικονομική και κοινωνική κρίση. Ωστόσο, σε πρώτη φάση χάρη στους αυστηρούς περιορισμούς στις επαφές και σε έναν ιδιαίτερα πειθαρχημένο στην πλειονότητά του λαό, η Ελλάδα σε πρώιμο στάδιο κατάφερε να θέσει υπό έλεγχο την επιδημία.

Η ελληνική κυβέρνηση είχε λάβει μέτρα ήδη, από τις πρώτες ημέρες μετά την επιβεβαίωση των αρχικών κρουσμάτων στα τέλη Φεβρουαρίου, σε τοπικό και αργότερα σε εθνικό επίπεδο, με σκοπό τον περιορισμό της εξάπλωσης της πανδημίας στη χώρα. Οι κρατικές και υγειονομικές αρχές εξέδωσαν συστάσεις και οδηγίες προφύλαξης των πολιτών, ενώ τα μέτρα που πάρθηκαν μέχρι τότε περιλάμβαναν το επιμέρους κλείσιμο σχολικών δομών και την αναστολή πολιτιστικών και καλλιτεχνικών εκδηλώσεων στις περιοχές που είχαν πληγεί. Ωστόσο, στις 10 Μαρτίου, λόγω της εμφάνισης κρουσμάτων του ιού σε διάφορες περιοχές της χώρας αποφασίστηκε το κλείσιμο όλων των εκπαιδευτικών βαθμίδων, ενώ στις 13 Μαρτίου, η αναστολή λειτουργίας των καφετεριών-μπαρ, εστιατορίων, μουσείων, εμπορικών κέντρων και αθλητικών εγκαταστάσεων.

Αργότερα, στις 16 Μαρτίου έκλεισαν και όλα τα εμπορικά καταστήματα, ενώ αποφασίστηκε και η καθολική αναστολή όλων των λειτουργιών των θρησκευτικών δογμάτων. Φαρμακεία, σουπερμάρκετ, φούρνοι, ιδιωτικές υπηρεσίες υγείας και ορισμένες ακόμα επιχειρήσεις

παρέμειναν ανοιχτές. Κατόπιν, στις 23 Μαρτίου επιβλήθηκαν σημαντικοί περιορισμοί στην κυκλοφορία και μετακίνηση των πολιτών σε ολόκληρη την χώρα, πλην εξαιρέσεων που αφορούν σε όσους κινούνται προς και από την εργασία τους, μετακινούνται για να προμηθευτούν αγαθά πρώτης ανάγκης ή φάρμακα, ή επισκέπτονται γιατρό ή άτομο το οποίο έχει ανάγκη για βοήθεια. Κατά την κυκλοφορία τους οι πολίτες έπρεπε να φέρουν αστυνομική ταυτότητα ή διαβατήριο, καθώς και ειδικού τύπου βεβαίωσης αναλόγως του σκοπού μετακίνησης.

Στις 4 Απριλίου αποφασίστηκε η παράταση των περιορισμών μέχρι τις 27 Απριλίου, και στις 23 Απριλίου ανακοινώθηκε εκ νέου παράταση μέχρι τις 4 Μαΐου. Τα παραπάνω μέτρα της ελληνικής κυβέρνησης έλαβαν πολλά θετικά σχόλια από τον ξένο τύπο, που επαίνεσε την Ελλάδα για τον περιορισμό της εξάπλωσης της πανδημίας στη χώρα.

Επιπρόσθετα και όπως αναφέρεται στην ιστοσελίδα της Ελληνικής Κυβέρνησης, covid19.gov, για την αντιμετώπιση της πανδημίας COVID-19 και των συνεπειών της στη υγειονομική κατάσταση της χώρας καθώς και στην οικονομική και κοινωνική ζωή, η κυβέρνηση έκρινε απαραίτητη τη δημιουργία και λειτουργία ενός ευέλικτου και ολιγομελούς εισηγητικού οργάνου, μιας Κυβερνητικής Επιτροπής, που θα αξιολογεί άμεσα τα νέα δεδομένα και θα ενεργεί για την έγκαιρη διαχείριση οποιασδήποτε έκτακτης ή τακτικής ανάγκης προκύψει προκειμένου να διασφαλιστεί η υγεία του πληθυσμού ενώ παράλληλα θα επιδιώξει να ελαχιστοποιήσει τις συνέπειες στην οικονομία.

Πιο συγκεκριμένα, σύμφωνα με την Ευρωπαϊκή Επιτροπή (op.eurora:2020) η πανδημία της COVID-19 προκάλεσε τεράστιους κλυδωνισμούς στην παγκόσμια οικονομία και βέβαια στις οικονομίες της ΕΕ, με σοβαρές κοινωνικοοικονομικές συνέπειες. Μολονότι αναδείχθηκαν σχετικά γρήγορα αντανάκλαστικά στον τομέα της πολιτικής τόσο σε επίπεδο ΕΕ όσο και σε εθνικό επίπεδο, έγινε γρήγορα εμφανές ότι το 2020 η οικονομία της ΕΕ θα γνώριζε ύφεση ιστορικών διαστάσεων. Ενώ, σύμφωνα με πρόσφατες εκτιμήσεις του Διεθνούς Νομισματικού Ταμείου (IMF:2020), η παγκόσμια οικονομία πρόκειται να συρρικνωθεί κατά περίπου 4-5% το 2020, ενώ η ύφεση θα προσεγγίσει το 5,8% του ΑΕΠ στις αναπτυγμένες χώρες.

Στο πλαίσιο αυτό ανακοινώθηκε από την κυβέρνηση μια σειρά μέτρων ύψους περίπου 24 δισεκατομμυρίων ευρώ με σκοπό τη στήριξη της οικονομίας, των επιχειρήσεων και των εργαζομένων. Η οικονομική κυβερνητική πολιτική για την αντιμετώπιση της πανδημικής κρίσης στην Ελλάδα βασίστηκε σε δύο άξονες:

α. Υγειονομικό Κόστος-Επενδύσεις στην Υγεία για την θωράκιση των συστημάτων υγείας τόσο προς την πρόληψη της κρίσης όσο και για την προετοιμασία των συστημάτων υγείας για ενδεχόμενη νέα κρίση στο μέλλον.

β. Κοινωνικό Κόστος-Δαπάνες για την ενίσχυση των εργαζομένων, των επιχειρήσεων, των νοικοκυριών και των αδυνάτων προκειμένου να αποφευχθεί μία επιπλέον κρίση κοινωνικής και ανθρωπιστικής φύσεως, που εντέλει θα κατέληγε σε ανεξέλεγκτους αριθμούς νεκρών, ακόμη και χωρίς να ευθύνονται άμεσα βιολογικά αίτια (gon:2020).

Αυτές οι δαπάνες έχουν σκοπό να ενισχύσουν την κοινωνική συνοχή απέναντι στις δυσμενείς επιπτώσεις που επιφέρει το lockdown στη μαζική ψυχολογία των ατόμων από τον γενικευμένο φόβο και πανικό απέναντι στη φτώχεια και την ανεργία.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 3: Έρευνα

3.1. Στοιχεία της Έρευνας

3.1.1. Ταυτότητα της έρευνας

Η παρούσα διπλωματική εργασία αποτελεί μέρος ενός ευρύτερου ερευνητικού έργου, αποτέλεσμα συνεργασίας του Τμήματος Επικοινωνίας και Μέσων Μαζικής Ενημέρωσης του Εθνικού και Καποδιστριακού Πανεπιστημίου Αθηνών και της Σχολής Επικοινωνίας και Πληροφορίας του Rutgers University στις Ηνωμένες Πολιτείες, με αντικείμενο την πανδημία COVID-19 και τα Ελληνικά Μ.Μ.Ε. Μεταξύ των κύριων στόχων του ευρύτερου έργου είναι και η καταγραφή και ανάλυση δημοσιευμάτων ελληνικών εφημερίδων και ιστοσελίδων με θέμα την πανδημία COVID-19. Για τους σκοπούς της έρευνας και της διπλωματικής εργασίας, εστιάζουμε στις εφημερίδες: **«Εφημερίδα των Συντακτών»**, **«Καθημερινή»**, **«Ριζοσπάστη»** και **«Τα Νέα»**, στις ιστοσελίδες: **«ΠΡΩΤΟ ΘΕΜΑ»**, **«NEWSBEAST»**, **«NEWSBOMB»** και **«ZOUGLA»** και στο πως κάλυψαν την πανδημία για τη χρονική περίοδο **από τις 10 Μαρτίου 2020 έως τις 10 Μαΐου 2020**, διάστημα εντός του οποίου πραγματοποιήθηκε το πρώτο «lockdown» στην Ελλάδα.

3.1.2. Δεδομένα

Για τους σκοπούς της διπλωματικής εργασίας, επελέγησαν α) τέσσερις ημερήσιες εφημερίδες πανελλαδικής κυκλοφορίας: **η Εφημερίδα των Συντακτών, η Καθημερινή, ο Ριζοσπάστης και Τα Νέα** και β) τέσσερις δημοφιλείς ενημερωτικές ιστοσελίδες: **το ΠΡΩΤΟ ΘΕΜΑ, το NEWSBEAST, το NEWSBOMB και η ZOUGLA**. Για την επιλογή τους λάβαμε υπόψη τα μεγέθη κυκλοφορίας, την επισκεψιμότητα και τον πολιτικό τους προσανατολισμό, όπως αυτός ευρέως τους αποδίδεται σε μια προσπάθεια κάλυψης όλου του πολιτικού φάσματος. Οι παραπάνω ημερήσιες εφημερίδες έχουν τις μεγαλύτερες κυκλοφορίες βάσει στοιχείων της ΕΛΣΤΑΤ (statistics.gr: 2019) ενώ των ιστοσελίδων επελέγησαν βάσει της κατάταξης της Ένωσης Εκδοτών Διαδικτύου (ΕΝΕΔ) και της Alexa (ened.gr:2019, alexa.com:2019).

Σύμφωνα δε με τον πολιτικό προσανατολισμό των υπό εξέταση εφημερίδων: **η Εφημερίδα των Συντακτών** ως προς την πολιτική της θέση, έχει χαρακτηριστεί αριστερή ή «ριζοσπαστική αριστερή» εφημερίδα και λειτουργεί ως συνεταιρισμός των εργαζομένων της, **η Καθημερινή** ανήκει στον όμιλο Αλαφούζου και εντάσσεται στο χώρο της Κεντροδεξιάς με σημαντική επιρροή στους κύκλους της συντηρητικής παράταξης -άρα απηχεί και τις απόψεις των κυβερνητικών

κύκλων, ο **Ριζοσπάστης** είναι η επίσημη κομματική εφημερίδα του ΚΚΕ, και **Τα Νέα** ανήκουν στον όμιλο Alter Ego του Μαρινάκη και έχουν πλέον κεντροδεξιό λαϊκιστικό προσανατολισμό.

Ενώ όσον αφορά τον πολιτικό προσανατολισμό των υπό εξέταση ιστοσελίδων: το **Protothema.gr** ανήκει στις Εκδόσεις Πρώτο Θέμα Α.Ε.Ε. και έχει κεντροδεξιό περιεχόμενο, το **Newsbomb.gr** ανήκει στον όμιλο DPG Media του Δημήτρη Γιαννακόπουλου και έχει επίσης κεντροδεξιό περιεχόμενο, το **Newsbeast.gr** ανήκει στην primeweb Α.Ε του ομίλου Κοπελούζου και χαρακτηρίζεται από ουδέτερο περιεχόμενο, και η **Zougla.gr** (ZOYGLA G.R. Α.Ε. του δημοσιογράφου Μάκη Τριανταφυλλόπουλου) διαθέτει κατά βάση δεξιό λαϊκιστικό/αντικυβερνητικό περιεχόμενο αλλά και ψευδείς ειδήσεις.

Μονάδα ανάλυσης της έρευνας είναι το δημοσίευμα. Το δείγμα περιείχε συνολικά 640 άρθρα που δημοσιεύθηκαν στις εφημερίδες και στις ιστοσελίδες που επιλέξαμε κατά το διάστημα του πρώτου «lockdown» στην Ελλάδα.

3.1.3. Δειγματοληψία και περίοδος ανάλυσης

Το χρονικό διάστημα που εξετάζεται στην παρούσα έρευνα είναι η χρονική περίοδος **από 10 Μαρτίου 2020 έως τις 10 Μαΐου 2020**, διάστημα εντός του οποίου πραγματοποιήθηκε το πρώτο lockdown στην Ελλάδα.

Για τη δειγματοληψία ακολουθήθηκε η στρατηγική των «κατασκευασμένων εβδομάδων» (Κ.Ε. από εδώ και στο εξής). Πολλές έρευνες χρησιμοποιούν συχνά αυτή την μέθοδο κατά την ποσοτική ανάλυση περιεχομένου εφημερίδων και ιστοσελίδων με βασικό στόχο τη μεγιστοποίηση της αποτελεσματικότητας της δειγματοληψίας (Luke & Caburnay 2011: 87). Τελικά αποδεικνύεται ότι για τις εφημερίδες για την μελέτη 6 μηνών αρκεί η μελέτη μιας κατασκευασμένης εβδομάδας, ενώ για τις ενημερωτικές ιστοσελίδες για να μελετηθεί ένας χρόνος αρκούν 2 - 5 κατασκευασμένες εβδομάδες. Στην παρούσα έρευνα κατασκευάσαμε δυο εβδομάδες για κάθε μήνα, προκειμένου να δείξουμε τη διαφοροποίηση των πλαισίων από μήνα σε μήνα.

Το δείγμα δεν περιείχε όλα τα άρθρα που δημοσίευσαν οι τέσσερις εφημερίδες και οι τέσσερις ιστοσελίδες σχετικά με τον κορωνοϊό κατά την περίοδο που εξετάσαμε. Η ερευνητική ομάδα δημιούργησε τέσσερις (4) Κ.Ε. για την περίοδο ανάλυσης, επιλέγοντας τυχαία μία Δευτέρα, μία Τρίτη, μία Τετάρτη, μία Πέμπτη, και μία Παρασκευή για κάθε δεκαπενθήμερο της περιόδου 10 Μαρτίου – 10 Μαΐου 2020. Στη συνέχεια εξετάστηκε το δημοσιευμένο περιεχόμενο κάθε εφημερίδας και ιστοσελίδας για κάθε μια από τις ημέρες αυτές και επελέγησαν 4 άρθρα από κάθε εφημερίδα και ιστοσελίδα, ξεκινώντας με τα άρθρα που αναφέρονταν και στο πρωτοσέλιδο της εφημερίδας. Αν δεν υπήρχαν 4 ειδήσεις στο εξώφυλλο μιας εφημερίδας, ή

από πάνω προς τα κάτω για τις ιστοσελίδες, συμπεριλήφθηκαν οι επόμενες ειδήσεις σχετικά με τον Covid-19. Ειδικότερα, εάν τα σχετικά άρθρα των πρωτοσέλιδων των εφημερίδων δεν ήταν αρκετά, ακολουθώτως προστίθεντο άρθρα από εσωτερικές σελίδες των εφημερίδων. Σε αυτές τις περιπτώσεις οι ερευνητές επέλεγαν άρθρα από εφημερίδες εξετάζοντας τις σελίδες από την κορυφή της αριστερής σελίδας και κινούμενοι προς τα δεξιά και προς τα κάτω ή αντίστοιχα στο landing page των ιστοσελίδων.

Έτσι το τελικό δείγμα για τις τέσσερις εφημερίδες και τις τέσσερις ιστοσελίδες για την περίοδο αυτή συμπεριελάμβανε 640 άρθρα. Από το σύνολο των 640 άρθρων, ογδόντα τρία (83) εξαιρέθηκαν από την ανάλυση των δεδομένων γιατί μετά από περαιτέρω εξέταση διαπιστώθηκε ότι το περιεχόμενό τους δεν είχε άμεση σχέση με το αντικείμενο της έρευνας. Συνεπώς αφαιρέθηκαν κάποια μη σχετικά άρθρα, καθώς και άρθρα (ειδικά στις ιστοσελίδες) που απλώς παρέπεμπαν σε άλλα μέσα με links, ή ήταν μόνο 1-2 γραμμές και παρέπεμπαν σε κάποιο βίντεο κτλ.

Πίνακας 1: Τελικό δείγμα άρθρων ανά μέσο 10 Μαρτίου – 10 Μαΐου 2020 (κατασκευασμένες εβδομάδες)

ΔΙΑΣΤΗΜΑ	ΕΦΣΥΝ	ΚΑΘΗΜΕΡΙΝΗ	ΡΙΖΟΣΠΑΣΤΗΣ	ΤΑ ΝΕΑ	NEWSBEAST	NEWSBOMB	ΠΡΩΤΟ ΘΕΜΑ	ΖΟΥΓΛΑ
10 Μαρτίου-31 Μαρτίου	28	28	28	28	28	28	28	28
01 Απριλίου-30 Απριλίου	40	40	40	40	40	40	40	40
01 Μαΐου - 10 Μαΐου	12	12	12	12	12	12	12	12
ΣΥΝΟΛΟ	80	80	80	80	80	80	80	80

3.1.4. Ερευνητικά Ερωτήματα

Όπως συμβαίνει στην πλειονότητα των ποιοτικών και ποσοτικών ερευνών είναι απαραίτητο να καθοριστούν με σαφήνεια τα ερευνητικά ερωτήματα, αφού αυτά θα μας καθοδηγήσουν στη σχεδίαση του διαγράμματος κωδικοποίησης. Μάλιστα, σε πολλές περιπτώσεις της ανάλυσης περιεχομένου είναι πιθανόν να χρησιμοποιούνται αρκετά ερευνητικά ερωτήματα προκειμένου να προσδιοριστούν με σαφήνεια τα αποτελέσματα. Σε πολλές περιπτώσεις της ανάλυσης περιεχομένου τα ερευνητικά ερωτήματα κινούνται γύρω από τις ακόλουθες ερωτήσεις: *ποιος* (χρήζει ειδησεογραφικής κάλυψης), *τι* (καλύπτεται ειδησεογραφικά), *πού* (δημοσιεύεται η εκάστοτε είδηση), *θέση* (της είδησης ανάμεσα στα αναλυόμενα στοιχεία), *τι ποσοστό* (καλύπτεται ειδησεογραφικά) και *τέλος γιατί* (καλύπτεται το γεγονός) (Bryman, 2017:324-325).

Τα ερευνητικά ερωτήματα που θα απαντηθούν στην παρούσα διπλωματική εργασία είναι τα ακόλουθα:

- **Όσον αφορά τις οικονομικές επιπτώσεις από την πανδημία.**

Ερευνητικό ερώτημα 1: Ποια είναι η ποσότητα/συχνότητα δημοσίευσης ειδήσεων που κατέγραψαν τα Μέσα Ενημέρωσης με θέματα που αφορούν τις οικονομικές διαστάσεις της πανδημίας COVID-19 κατά την εξεταζόμενη περίοδο;

Ερευνητικό ερώτημα 2: Σε ποια Μέσα Ενημέρωσης, στα Παραδοσιακά ή τα Ψηφιακά, καταγράφονται πιο συχνά α) δημοσιεύματα με οικονομικό περιεχόμενο, β) οι οικονομικές επιπτώσεις της πανδημίας COVID-19;

Υπόθεση Εργασίας:

Τα Παραδοσιακά Μέσα Ενημέρωσης θα έχουν υιοθετήσει το πλαίσιο οικονομικών επιπτώσεων (αφορά τις οικονομικές επιπτώσεις -κέρδη ή απώλειες από την πανδημία στο παρόν ή στο μέλλον) κατά την εξεταζόμενη περίοδο.

Ερευνητικό Ερώτημα 3: Παρουσιάζουν τα Μέσα διαφοροποιήσεις α) ως προς την κάλυψη δημοσιευμάτων με οικονομικό περιεχόμενο, β) ως προς την κάλυψη των οικονομικών επιπτώσεων ανάλογα με τον πολιτικό τους προσανατολισμό;

Υπόθεση Εργασίας:

Τα Μέσα που πρόσκεινται στην αντιπολίτευση θα δίνουν έμφαση στις οικονομικές επιπτώσεις και θα έχουν αρνητικό τόνο κάλυψης.

- **Όσον αφορά τα μέτρα της κυβέρνησης**

Ερευνητικό Ερώτημα 4: Πώς χαρακτηρίζονται από τα Μέσα Ενημέρωσης τα μέτρα της κυβέρνησης;

Υποθέσεις Εργασίας:

- 5) Τα φιλικά προς την κυβέρνηση Μέσα θα δίνουν έμφαση στην τήρηση των μέτρων από τους πολίτες και στο πλαίσιο ηθικής.
- 6) Τα αντιπολιτευόμενα Μέσα θα δίνουν έμφαση στο πλαίσιο σύγκρουσης, στο πλαίσιο ταλαιπωρίας, στο πλαίσιο ρίσκου και στο λαϊκισμό.
- 7) Τα φιλικά προς την κυβέρνηση Μέσα θα προσωποποιούν τους θεσμούς για την κάλυψη των ειδήσεων σχετικά με τα μέτρα, ενώ θα χρησιμοποιούν ως πηγές υπουργούς και εκπροσώπους της κυβέρνησης.

- 8) Τα Μέσα που πρόσκεινται στην αντιπολίτευση θα εστιάσουν και αυτά σε πρόσωπα, αλλά θα χρησιμοποιούν ως πηγές εκπροσώπους της κοινωνίας των πολιτών, του επιχειρηματικού χώρου και εκπροσώπους των επιστημών που δεν σχετίζονται με την κυβέρνηση.

3.2 Μεθοδολογία της Έρευνας

3.2.1. Ορισμός και σχεδιασμός της ανάλυσης περιεχομένου

Ως μεθοδολογία έρευνας στην παρούσα μελέτη επιλέχθηκε η ανάλυση περιεχομένου, η οποία έχει καθιερωθεί ως μια από τις σημαντικότερες προσεγγίσεις και ερευνητικές τεχνικές στην έρευνα των Μέσων Επικοινωνίας (Berger 1998: 33). Η ανάλυση περιεχομένου (Content analysis) είναι μια προσέγγιση ανάλυσης κειμένων και τεκμηρίων (που αποτελείται από λέξεις ή και εικόνες και εμφανίζεται ως έντυπη ή διαδικτυακή μορφή, γραπτή ή προφορική) η οποία επιχειρεί κάθε φορά να ποσοτικοποιήσει το περιεχόμενο με τρόπο συστηματικό και επαναλήψιμο, με βάση τις ήδη διαμορφωμένες κατηγορίες. Η ευελιξία αυτής της μεθόδου μπορεί να εφαρμοστεί σε πολλά διαφορετικά μέσα επικοινωνίας (Bryman 2017: 322). Η ανάλυση περιεχομένου εστιάζει λιγότερο στο ύφος του κειμένου και περισσότερο στις εκφραζόμενες ιδέες. Η διαφοροποίηση είναι τεχνητή και αυτό γιατί οι λέξεις εκφράζουν ιδέες. Η μέθοδος αυτή χαρακτηρίζεται από το γεγονός ότι οι αναλυόμενες ενότητες δεν είναι συνήθως λέξεις, αλλά έννοιες. Πολύ συχνά εξάλλου οι ενότητες που χρησιμοποιούνται αποτελούνται από θέματα ή από ολόκληρες φράσεις του κειμένου (Τζάνη & Κεχαγιάς, 2005: 4).

Σύμφωνα με τον ορισμό του Berelson (1952) -ίσως ο γνωστότερος ορισμός της ανάλυσης περιεχομένου- «Η ανάλυση περιεχομένου αποτελεί μια ερευνητική τεχνική για την αντικειμενική, συστηματική και ποσοτική περιγραφή του πρόδηλου περιεχομένου της επικοινωνίας». Την προσπάθεια του Berelson να ορίσει την ανάλυση περιεχομένου ακολούθησε και ο Holsti (1969) ο οποίος αναφέρει τα εξής: «Ανάλυση περιεχομένου είναι κάθε τεχνική για την εξαγωγή συμπερασμάτων μέσω αντικειμενικού και συστηματικού εντοπισμού καθορισμένων χαρακτηριστικών των μηνυμάτων». Και οι δύο αυτοί ορισμοί αναφέρονται σε ιδιότητες όπως η αντικειμενικότητα και η συστηματικότητα. Η πρώτη ιδιότητα σημαίνει ότι οι κανόνες για την ταξινόμηση του πρωτογενούς υλικού (πχ υλικού από εφημερίδες) στις διάφορες κατηγορίες διατυπώνονται εκ των προτέρων ρητά. Το υλικό ταξινομείται σε διαφανείς κατηγορίες έτσι ώστε να μειωθεί η πιθανότητα εισχώρησης της προσωπικής μεροληψίας του αναλυτή, ο οποίος απλώς εφαρμόζει τους σχετικούς κανόνες. Η συστηματικότητα από την άλλη πλευρά υποδηλώνει τη σταθερότητα στην εφαρμογή των κανόνων έτσι ώστε να ελαχιστοποιηθεί και πάλι η μεροληψία. Έτσι, αυτές οι δύο ιδιότητες επιτρέπουν σε οποιονδήποτε αναλυτή να εφαρμόσει τους κανόνες και να παρουσιάσει τα ίδια αποτελέσματα (Bryman 2017: 322).

Επομένως, σε γενικότερα πλαίσια θα λέγαμε ότι η ανάλυση περιεχομένου σκοπεύει στην ερμηνεία της σημασίας κειμένων (πχ άρθρων, εικόνων, συζητήσεων κ.λπ.) ακολουθώντας με συστηματικό τρόπο κριτήρια και κανόνες κατηγοριοποίησης του περιεχομένου τους, προκειμένου να τεκμηριωθούν συμπεράσματα γύρω από τους δημιουργούς τους (πχ γνώσεις, απόψεις, προδιαθέσεις, στάσεις), τα ίδια τα κείμενα (πχ σημασιολογική δομή, θέματα), κάποιο προσδιορισμένο «κοινό» αυτών των κειμένων, τις διεργασίες και τις συνθήκες δημιουργίας τους και ευρύτερα το κοινωνικό, οικονομικό, ιστορικό και πολιτισμικό πλαίσιο λειτουργίας και παραγωγής τους (Κόλλιας, 2014: 18-19).

Σε αντίθεση με άλλες τεχνικές συλλογής δεδομένων, όπως διαδικασίες παρατήρησης και δημοσκοπήσεις, όπου τα υπό εξέταση υποκείμενα γνωρίζουν ότι αποτελούν καθαυτά το αντικείμενο της έρευνας, άρα είναι αναμενόμενες και οι σχετικές επιδράσεις αντιδραστικότητας, η ανάλυση περιεχομένου είναι μια μέθοδος η οποία στην ουσία υποβάλλει κείμενα κάθε είδους σε μια ποσοτικοποιημένη ανάλυση. Η ανάλυση περιεχομένου δεν θίγει άμεσα τους συντάκτες ή τους αποδέκτες της επικαιρότητας και ακριβώς γι' αυτό υπερέχει ως μέθοδος, εξασφαλίζοντας έναν ουσιαστικά μη αντιδραστικό χαρακτήρα (Schnell, Hill & Esser, 2014: 398).

Η διερεύνηση και η επεξεργασία του εξεταζόμενου υλικού προκειμένου να γίνει η ανάλυση περιεχομένου, βασίζεται στα ακόλουθα στάδια: Πρώτα διαπιστώνεται το είδος ή η κατηγορία των προς ανάλυση κειμένων σε σχέση με το ερευνητικό ερώτημα. Κατόπιν, καθορίζεται ένα δείγμα κειμένου προς εξέταση είτε μέσω μιας πλήρους συλλογής δεδομένων είτε μέσω μιας τυχαίας δειγματοληψίας. Συγκεκριμένα, σε μια ποσοτικού τύπου ανάλυση περιεχομένου θα πρέπει εκ των προτέρων να δίνονται οι προς μέτρηση μονάδες π.χ. λέξεις, ουσιαστικά, επίθετα, ρήματα, σελίδες, τίτλοι κ.λπ. Ωστόσο το σημαντικό σε μια ανάλυση περιεχομένου είναι η ανάπτυξη ενός «σχήματος κατηγοριών» οι οποίες προκύπτουν από ένα λεπτομερές θεωρητικό υπόβαθρο ερευνητικού προβλήματος. Οι «κατηγορίες» αποτελούν «γενικούς όρους» οι οποίοι ταυτίζονται με τις καθορισμένες έννοιες ως προς τις διαστάσεις που συνδέονται με τα προβλήματα. Κάθε «κατηγορία» θα πρέπει να αναφέρεται μόνο σε μια διάσταση σημασίας και επομένως να αποκλείουν η μια την άλλη, να είναι ανεξάρτητες και να εξαντλούν το θέμα (Schnell, Hill & Esser, 2014: 399-400).

Έτσι, η τεχνική της ανάλυσης περιεχομένου παρουσιάζει σημαντικά πλεονεκτήματα αλλά και ορισμένα μειονεκτήματα. Αρχικά ως προς τα πλεονεκτήματά της, συνίσταται σε μία διαφανή ερευνητική μέθοδο όπου οι διαδικασίες δειγματοληψίας και το σχέδιο κωδικοποίησης είναι ορισμένες με σαφήνεια. Αυτό δίνει τη δυνατότητα να χαρακτηριστεί ως μια αντικειμενική μέθοδος ανάλυσης. Επίσης, χαρακτηρίζεται ως ευέλικτη μέθοδος η οποία μπορεί να εφαρμοστεί σε πολλά είδη μη δομημένου γραπτού υλικού. Επιπλέον, η τεχνική της ανάλυσης περιεχομένου δίνει τη δυνατότητα να αντλεί πληροφορίες για κοινωνικές ομάδες που είναι δύσκολα προσβάσιμες και τέλος επειδή οι συμμετέχοντες στην έρευνα δεν οφείλουν να λάβουν υπόψη τους τον ερευνητή την καθιστά μια διακριτική μέθοδο. (Bryman 2017: 339-340).

Ωστόσο, τα βασικά μεθοδολογικά προβλήματα της ανάλυσης περιεχομένου εντοπίζονται στη διαδικασία της αναγωγής των δεδομένων στην οποία το πλήθος των αριθμών ενός κειμένου πρέπει να κατηγοριοποιηθεί σε λίγες μόνο κατηγορίες. Το βασικό προβληματικό πεδίο εντοπίζεται στη συνοχή ή στην αξιοπιστία αυτών των κατηγοριοποιήσεων, οι οποίες μπορεί να πληγούν από το εύρος των νοημάτων που υπάγονται στις παραπάνω κατηγορίες. Εκτός αυτών των μεθοδολογικών προβλημάτων, βασικό πρόβλημα της ανάλυσης περιεχομένου εντοπίζεται στην πληθώρα βοηθητικών υποθέσεων, τις οποίες δεν έχουμε τη δυνατότητα να διασταυρώσουμε και απλά προϋποθέτουμε την εγκυρότητά τους, με σκοπό να αποκαλύπτουν τις παρατηρήσιμες συνέπειες π.χ. στα άρθρα (Schnell, Hill & Esser, 2014: 403). Τέλος, εκ των βασικών μειονεκτημάτων της μεθόδου είναι ο χρονοβόρος χαρακτήρας της διαδικασίας, που έχει ως αποτέλεσμα την καθυστέρηση στην ολοκλήρωση αποτελεσμάτων (Τζάνη & Κεχαγιάς, 2005:7).

Ο Krippendorff (2004) κατονομάζει τα ακόλουθα ως στοιχεία αξιοπιστίας της τεχνικής της ανάλυσης περιεχομένου: α) την «σταθερότητα» η οποία αναφέρεται στο κατά πόσο οι κατηγοριοποιήσεις του περιεχομένου παραμένουν αναλλοίωτες και σταθερές διαχρονικά. Σε περίπτωση που εμφανιστούν ασυμφωνίες στην κωδικοποίηση, τότε αυτές μπορεί να έχουν προκύψει από διάφορες αιτίες όπως οι διαδικασίες εκμάθησης του κωδικοποιητή ή απλά σφάλματα, απροσεξία ή κόπωση του κωδικοποιητή, β) την «επαναληπτικότητα» ή «Αξιοπιστία μεταξύ των κωδικοποιητών» η οποία αναφέρεται στον βαθμό κατά τον οποίο παρουσιάζονται οι ίδιες κατηγοριοποιήσεις όταν το ίδιο κείμενο κωδικοποιείται από πολλούς κωδικοποιητές. Η υψηλή αξιοπιστία μεταξύ των κωδικοποιητών είναι βασικό στοιχείο της ανάλυσης περιεχομένου και γ) η «ακρίβεια» η οποία αφορά τη συμφωνία ενός ερωτηματολογίου το οποίο κωδικοποιήθηκε δια χειρός με μια γνωστή «τυποποιημένη κωδικοποίηση». Ωστόσο η συγκεκριμένη εξέταση αξιοπιστίας εφαρμόζεται σπάνια ή σε περιόδους κατάρτισης των κωδικοποιητών (Schnell, Hill & Esser, 2014: 403).

Στο πλαίσιο αυτό, η επάρκεια συμφωνίας μεταξύ των οκτώ (8) κωδικοποιητών που συμμετείχαν στην παρούσα έρευνα εκλέχθηκε πολλαπλώς και σε κύματα, με τη χρήση άρθρων που δεν συμπεριελήφθησαν στο τελικό δείγμα. Μετά από κάθε κύμα κωδικοποίησης άρθρων που διανέμονταν σε όλους, ακολουθούσε συνάντηση όλης της ερευνητικής ομάδας, προκειμένου να συζητηθούν τα αποτελέσματα, να εντοπιστούν και να επιλυθούν προβλήματα και διαφωνίες. Για τον έλεγχο συμφωνίας κωδικοποιήθηκαν συνολικά 73 άρθρα. Η απλή συμφωνία μεταξύ των κωδικοποιητών για τις μεταβλητές που συμπεριλαμβάνονται στη διπλωματική αυτή εργασία κυμάνθηκε από 63% έως 100% και η συμφωνία βάσει του δείκτη Krippendorff από .60 μέχρι .87.

Ακολουθώντας τη βιβλιογραφία, η ερευνητική ομάδα συνέχισε να ελέγχει τη συμφωνία ανάμεσα στους κωδικοποιητές και κατά τα στάδια κωδικοποίησης του περιεχομένου του δείγματος. Ο χρόνος κωδικοποίησης κάθε άρθρου κυμάνθηκε μεταξύ 25 και 62 λεπτών.

3.3. Σχήμα Κωδικοποίησης

Ο οδηγός κωδικοποίησης (codebook) δημιουργήθηκε βάσει της βιβλιογραφίας και λαμβάνοντας υπόψη τα ερευνητικά ερωτήματα και τις μεταβλητές που απαιτούνταν προκειμένου να απαντηθούν τα ερευνητικά ερωτήματα. Οι πρώιμες εκδοχές του οδηγού κωδικοποίησης συζητήθηκαν εκτενώς στην ερευνητική ομάδα και αναθεωρήθηκαν αρκετές φορές προτού μια εξελιγμένη μορφή του οδηγού αποκτήσει ηλεκτρονική μορφή. Προκειμένου να διευκολυνθεί η κωδικοποίηση του δείγματος περιεχομένου, ο οδηγός κωδικοποίησης αναρτήθηκε με τη μορφή ερωτηματολογίου στην πλατφόρμα Qualtrics.

Στην παρούσα έρευνα δόθηκε αρκετά μεγάλη έμφαση στο σχήμα κωδικοποίησης στο οποίο καταλήξαμε μετά τη συλλογή των δημοσιευμάτων προκειμένου να επιτευχθεί η σωστή ανάλυση περιεχομένου. Τα υπό εξέταση άρθρα αναλύθηκαν με τα εξής κριτήρια:

- Τα γενικά στοιχεία των δημοσιευμάτων (μέσο, κατηγορία δημοσιεύματος, έκταση, είδος, τόπος, ομιλούσες κεφαλές).
- Το ποσοστό κάλυψης των θεματικών που άπτονται στην πανδημία COVID-19 κατά την εξεταζόμενη περίοδο καθώς και την κάλυψη των περιοριστικών μέτρων για τον περιορισμό μετάδοσης της ασθένειας.
- Τις πλαισιώσεις διαμόρφωσης, διάγνωσης και πρόγνωσης σε σχέση με την πανδημία COVID-19 (Snow & Benford, 1988).
- Την θεματική και περιπτωσιολογική πλαισίωση σύμφωνα με τη διάκριση του Iyengar (1991).
- Το συγκρουσιακό και ηθικό πλαίσιο (Semetko & Valkenburg, 2000).
- Τις συνέπειες της πανδημίας με έμφαση στις οικονομικές και κοινωνικές επιπτώσεις (Semetko & Valkenburg, 2000).

Κατόπιν και αφού οριστικοποιήθηκε το σχήμα κωδικοποίησης, οι μονάδες ανάλυσης (δημοσιεύματα/άρθρα) κωδικοποιήθηκαν σε ενότητες με τη μορφή εξαρτημένων και ανεξάρτητων μεταβλητών. Στη συνέχεια, ακολουθήσαμε το επόμενο στάδιο στη διεξαγωγή της έρευνας, στην επεξεργασία και ανάλυση των δεδομένων και τέλος στην εξαγωγή των συμπερασμάτων.

Πιο συγκεκριμένα, οι μεταβλητές του σχήματος κωδικοποίησης που χρησιμοποιήσαμε στην παρούσα έρευνα είναι οι εξής:

1. Το μέσο στο οποίο έχουν δημοσιευτεί τα δημοσιεύματα και συγκεκριμένα οι τέσσερις υπό εξέταση εφημερίδες *ΕΦΣΥΝ*, *ΚΑΘΗΜΕΡΙΝΗ*, *ΡΙΖΟΣΠΑΣΤΗΣ*, *ΤΑ ΝΕΑ* και οι τέσσερις υπό εξέταση ιστοσελίδες *NEWSBEAST*, *NEWSBOMB*, *ΠΡΩΤΟ ΘΕΜΑ*, *ZOUGLA*.
2. Η κατηγορία του δημοσιεύματος (Κορωνοϊός/COVID-19, Ελλάδα, Πολιτική, Οικονομία/Επιχειρήσεις, Διεθνή/Κόσμος και Άλλη Ενότητα).

3. Το είδος της είδησης (απλή είδηση, ρεπορτάζ, άρθρο ανάλυσης, άρθρο γνώμης, συνέντευξη)
4. Η έκταση της είδησης (μικρή, μεσαία, μεγάλη)
5. Ο τόνος της είδησης (αρνητικός, ουδέτερος, θετικός)
6. Οι ομιλούσες κεφαλές
7. Το ποσοστό κάλυψης των θεματικών που αναφέρονται στην πανδημία COVID-19 κατά την υπό εξέταση περίοδο.
8. Η πλαισίωση των μονάδων ανάλυσης για την πανδημία COVID-19 που χρησιμοποιείται από τα μέσα βάσει των πλαισίων διαμόρφωσης, διάγνωσης και πρόγνωσης.
9. Η πλαισίωση σύμφωνα με τη διάκριση του Iyengar που αφορά την θεματική και την περιπτωσιολογική πλαισίωση
10. Η πλαισίωση των μονάδων ανάλυσης σύμφωνα με το ηθικό και το συγκρουσιακό πλαίσιο. Παράλληλα, εξετάζουμε πιθανές διαφορές των πλαισίων ανάλογα με τον πολιτικό προσανατολισμό των μέσων.
11. Η πλαισίωση των επιπτώσεων από την πανδημία COVID-19 και πιο συγκεκριμένα των οικονομικών και κοινωνικών συνεπειών της.

3.4 Στατιστική επεξεργασία και ανάλυση δεδομένων

Κατά την κωδικοποίηση οι ερευνητές που συμμετείχαν στην έρευνα κλήθηκαν να απαντήσουν σε κλειστού και ανοικτού τύπου ερωτήματα και ως εκ τούτου η διαδικασία αυτή παρήγαγε προς ανάλυση και ποσοτικά και ποιοτικά δεδομένα. Τα ποιοτικά δεδομένα που χρησιμοποιήθηκαν για την συγκεκριμένη εργασία αναλύθηκαν σε πρώτη φάση από τη συγγραφέα της διπλωματικής και ακολούθως σε συνεργασία με μέλη της ευρύτερης ερευνητικής ομάδας, προκειμένου να ελεγχθούν τα συμπεράσματα και να διασφαλιστεί η αξιοπιστία των ευρημάτων.

Για την επεξεργασία και την εξέταση των ποσοτικών δεδομένων που συλλέξαμε για τις ανάγκες της έρευνας, χρησιμοποιήσαμε το λογισμικό IBM SPSS Statistics, έκδοση 26. Για τους σκοπούς της έρευνας έγινε χρήση ορισμένων στατιστικών ελέγχων προκειμένου να διαπιστωθεί η σχέση μεταξύ διαφορετικών μεταβλητών και να απαντηθούν οι υποθέσεις εργασίας και τα επιμέρους ερευνητικά ερωτήματα που προέρχονται από το θεωρητικό υπόβαθρο.

Σύμφωνα με τον Αρμενάκη (2016) ο στατιστικός έλεγχος υποθέσεων είναι θεμελιώδης κλάδος της επαγωγικής στατιστικής και στην ουσία ερευνά αν μια στατιστική υπόθεση ισχύει ή όχι. Επομένως «η στατιστική υπόθεση είναι μια πρόταση που αφορά τη μορφή ή τις παραμέτρους μιας κατανομής πιθανότητας ενός ή περισσότερων πληθυσμών».

Πιο συγκεκριμένα, οι στατιστικοί έλεγχοι που πραγματοποιήθηκαν στην παρούσα έρευνα είναι οι ακόλουθοι: οι έλεγχοι συχνοτήτων, το στατιστικό τεστ χ τετράγωνο (χ^2 , chi-square test),

καθώς και ο στατιστικός έλεγχος T-test. Αρχικά ο στατιστικός έλεγχος που χρησιμοποιήθηκε είναι το στατιστικό τεστ (chi-square test). Ο εν λόγω στατιστικός έλεγχος χρησιμοποιείται προκειμένου να διαπιστωθεί η συσχέτιση μεταξύ δύο κατηγορικών ή διατεταγμένων μεταβλητών. Το χ^2 γνωστοποιεί στον ερευνητή την ένταση της συσχέτισης μεταξύ των μεταβλητών, ωστόσο δεν δίνει καμία ένδειξη για την κατεύθυνση της συσχέτισης (Σιώμκος & Βασιλακοπούλου 2005: 173-178). Για παράδειγμα, στην παρούσα έρευνα ο έλεγχος χ^2 εφαρμόστηκε για τη συσχέτιση του είδους της πλαισίωσης ανά μέσο.

Επιπρόσθετα έγινε χρήση και του στατιστικού ελέγχου t ενός δείγματος (one sample t-test) που χρησιμοποιείται σε περιπτώσεις προβλημάτων στα οποία θέλουμε να ελέγξουμε αν ένα δείγμα προκύπτει από κάποιο πληθυσμό με γνωστό μέσο όρο ή να ελέγξουμε αν ο μέσος όρος ενός δείγματος είναι ίσος με τον μέσο όρο του γενικού πληθυσμού που θεωρούμε ότι είναι γνωστός (Σιώμκος & Βασιλακοπούλου 2005: 229-238). Πιο συγκεκριμένα, στην παρούσα έρευνα ο στατιστικός έλεγχος T-test εφαρμόστηκε στο ερώτημα που αφορά τις ομιλούσες κεφαλές που συνδέονται με κυβερνητικούς εκπροσώπους από τη μια πλευρά και ομιλούσες κεφαλές που συνδέονται με την κοινωνία, την επιχειρηματικότητα και τις επιστήμες από την άλλη.

Ολοκληρώνοντας, όσον αφορά την εφαρμογή των στατιστικών ελέγχων, είναι βασικό να υπογραμμίσουμε ότι το επίπεδο στατιστικής σημαντικότητας αποτελεί το αποφασιστικό σημείο ύπαρξης ή μη στατιστικής σημαντικότητας στο έλεγχο των διαφορετικών δειγμάτων. Αυτό είναι που θα μας υποδείξει είτε να αποδεχθούμε, είτε να απορρίψουμε τη μηδενική στατιστική υπόθεση (H_0). Σκοπός είναι το επίπεδο στατιστικής σημαντικότητας να είναι «αυστηρό», προκειμένου να μην είναι εύκολο να απορριφθεί η μηδενική υπόθεση και από την άλλη να γίνεται αποδεκτή με όσο πιο ισχυρά «τεκμήρια» είναι δυνατόν η εναλλακτική υπόθεση εργασίας (H_A). Το επίπεδο αυτό καθορίζεται είτε στο 0.05 (5%), είτε στο 0.01 (1%). (Σιώμκος & Βασιλακοπούλου, 2005: 26-27). Για τους σκοπούς της παρούσας έρευνας χρησιμοποιήθηκε το επίπεδο στατιστικής σημαντικότητας $\alpha=0.05$, το οποίο σημαίνει ότι απορρίπτεται η μηδενική υπόθεση για τιμές στατιστικής σημαντικότητας μικρότερες από $\alpha=0.05$ (5%)

3.5 Περιορισμοί στην έρευνα

Οι περιορισμοί σε κάθε είδους έρευνα είναι όχι μόνο αναπόφευκτοι, αλλά έχουν και τη δική τους ξεχωριστή σημασία για την ίδια την έρευνα και την αξιοπιστία της. Στην παρούσα έρευνα, στην οποία εξετάζουμε την κάλυψη της πανδημίας COVID-19 από τα Ελληνικά Μ.Μ.Ε., έχουν συμπεριληφθεί στο δείγμα τέσσερις εφημερίδες και τέσσερις ιστοσελίδες. Για την επιλογή τους λάβαμε υπόψη τα μεγέθη κυκλοφορίας, την επισκεψιμότητα και τον πολιτικό τους προσανατολισμό, όπως αυτός ευρέως τους αποδίδεται σε μια προσπάθεια κάλυψης όλου του πολιτικού φάσματος.

Η δειγματοληψία των δημοσιευμάτων στις εφημερίδες και στις ιστοσελίδες έγινε με τη στρατηγική των κατασκευασμένων εβδομάδων (στην παρούσα μελέτη δημιουργήθηκαν 4 Κ.Ε.) με βασικό στόχο τη μεγαλύτερη δυνατή αποτελεσματικότητα από το δειγματοληπτικό φάσμα. Το τελικό δείγμα συμπεριελάμβανε 557 δημοσιεύματα. Το δείγμα της έρευνας λοιπόν δεν περιείχε όλα τα δημοσιεύματα που ανάρτησαν οι υπό εξέταση εφημερίδες και ιστοσελίδες σχετικά με την πανδημία COVID-19 κατά την εξεταζόμενη περίοδο.

Επομένως, είναι ξεκάθαρο ότι η ανάδειξη περισσότερων πηγών και άρθρων θα μπορούσε να φανεί χρήσιμη στην ολοκληρωμένη κάλυψη της κρίσης λόγω της πανδημίας του COVID-19. Επιπρόσθετα, η χρησιμοποίηση ειδήσεων προερχομένων από τηλεοπτικούς σταθμούς, διευρύνουν έτι περαιτέρω την κάλυψη της πανδημίας, αυτή τη φορά από το σύνολο των ΜΜΕ.

3.6. Γενικά στοιχεία ερευνητικού υλικού

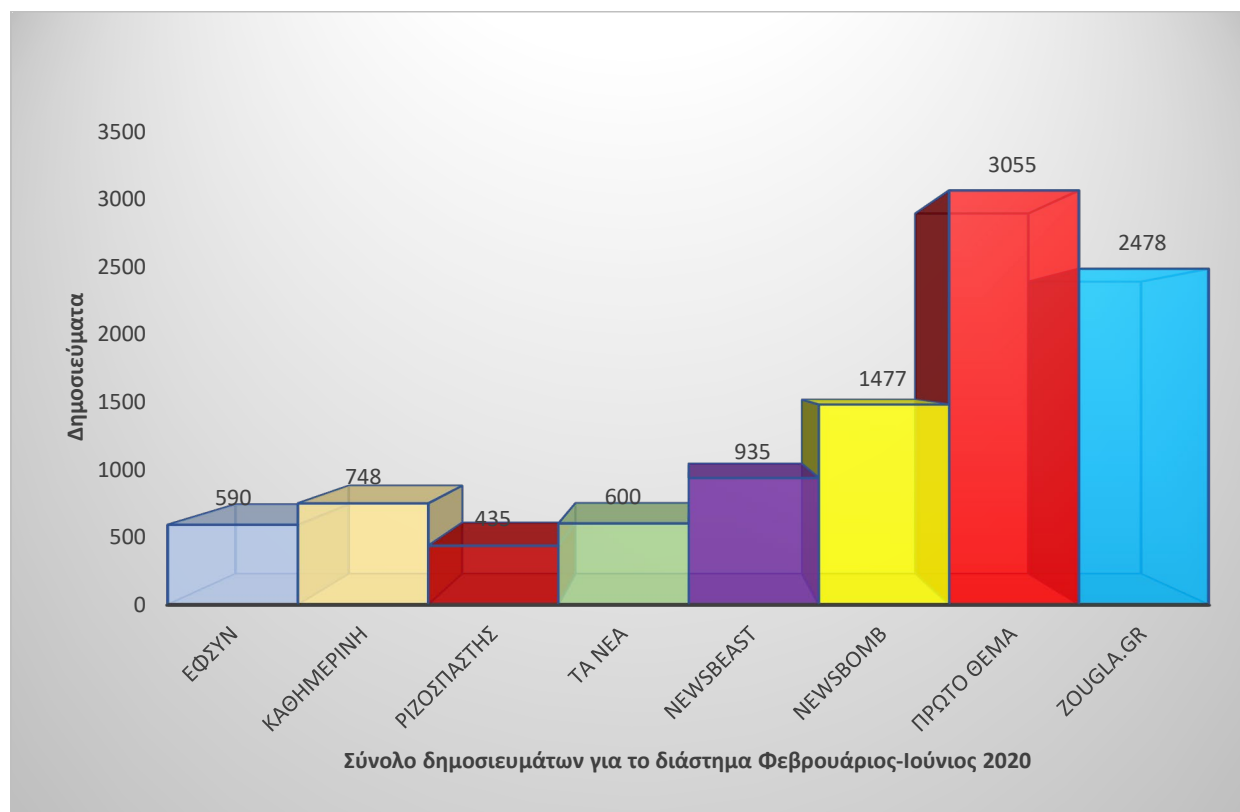
Στον παρακάτω πίνακα καταγράφεται το σύνολο των άρθρων που δημοσιεύτηκαν στις οκτώ υπό εξέταση εφημερίδες και ιστοσελίδες για το διάστημα Φεβρουάριος-Ιούνιος 2020. Συμπεριλάβαμε δηλαδή τον προηγούμενο και τον επόμενο μήνα από το «lockdown». Από τον αριθμό των δημοσιευμάτων διαπιστώνουμε ότι κατά τον μήνα Μάρτιο, περίοδο που ξεκινάει το πρώτο «lockdown», υπάρχει μεγάλη αύξηση των δημοσιευμάτων σε όλα τα εξεταζόμενα μέσα ενώ μετά τη λήξη του, δηλαδή τον Ιούνιο παρατηρείται πτώση των δημοσιευμάτων σε όλα τα μέσα. Σημαντική διαφορά σε σχέση με τις εφημερίδες παρουσιάζεται στο σύνολο των δημοσιευμάτων που καταγράφονται στις ιστοσελίδες. Συνολικά κατά την περίοδο Φεβρουαρίου-Ιουνίου 2020 στα υπό εξεταζόμενα μέσα καταγράφηκαν 10.318 δημοσιεύματα σχετικά με την πανδημία COVID-19.

Πίνακας 2: Σύνολο δημοσιευμάτων για το διάστημα Φεβρουάριος-Ιούνιος 2020

	ΕΦΣΥΝ	ΚΑΘΗΜΕΡΙΝΗ	ΡΙΖΟΣΠΑΣΤΗΣ	ΤΑ ΝΕΑ	NEWSBEAST	NEWSBOMB	ΠΡΩΤΟ ΘΕΜΑ	ΖΟΥΓΛΑ
ΦΕΒΡΟΥΑΡΙΟΣ	15	23	17	32	78	26	165	143
ΜΑΡΤΙΟΣ	138	158	102	166	386	524	1017	798
ΑΠΡΙΛΙΟΣ	238	243	130	200	323	560	970	681
ΜΑΙΟΣ	146	206	110	131	98	304	590	542
ΙΟΥΝΙΟΣ	53	118	76	71	50	63	313	314
ΣΥΝΟΛΟ	590	748	435	600	935	1477	3055	2478

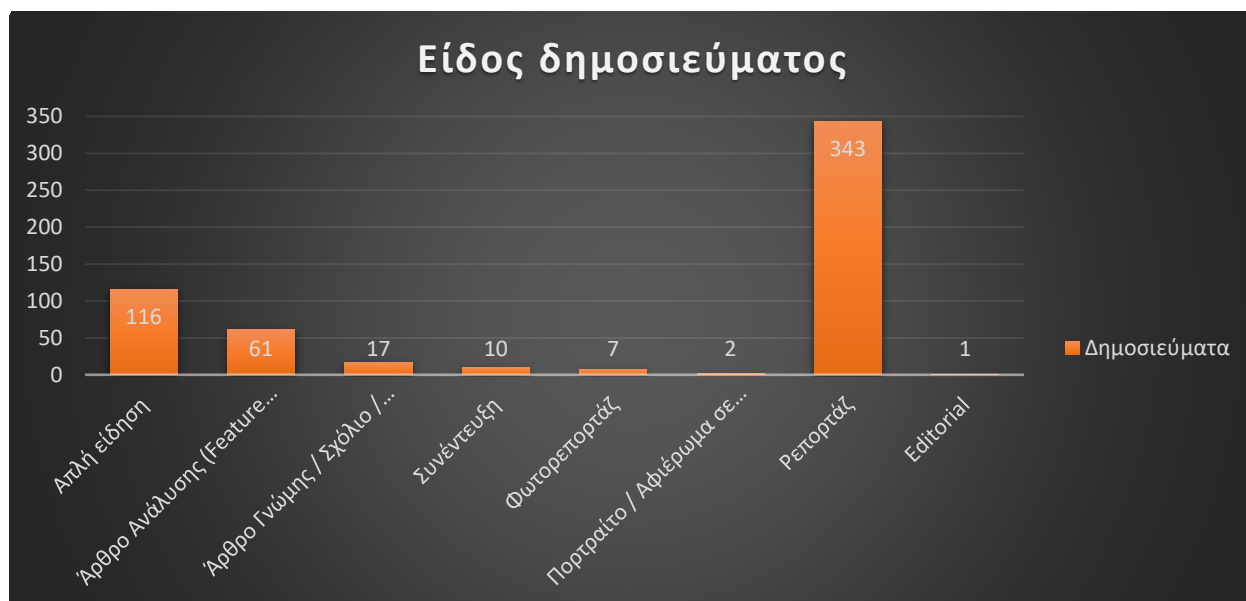
Στη συνέχεια παρουσιάζεται το αντίστοιχο γράφημα:

Γράφημα 1: Δημοσιεύματα ανά μέσο για το διάστημα Φεβρουάριος-Ιούνιος 2020

Κατόπιν ελέγξαμε το είδος του δημοσιεύματος δηλαδή σε ποια κατηγορία δημοσιογραφικού είδους εντάσσεται το δημοσίευμα (μονάδα ανάλυσης). Από τον έλεγχο του τελικού δείγματος των δημοσιευμάτων (557) διακρίθηκαν τα παρακάτω είδη: Στην κατηγορία «Απλή είδηση» καταγράφηκαν 116 δημοσιεύματα, στην κατηγορία «Άρθρο Ανάλυσης (Feature Article)» 61 δημοσιεύματα, στην κατηγορία «Άρθρο Γνώμης/Σχόλιο/Χρονογράφημα» 17 δημοσιεύματα, στην κατηγορία «Συνέντευξη» 10 δημοσιεύματα, στην κατηγορία «Φωτορεπορτάζ» 7 δημοσιεύματα, στην κατηγορία «Πορτραίτο/Αφιέρωμα σε δημόσιο πρόσωπο ή φορέα» 2 δημοσιεύματα, στην κατηγορία «Ρεπορτάζ» 343 δημοσιεύματα και τέλος στην κατηγορία «Editorial» 1 δημοσίευμα.

Στο παρακάτω γράφημα παρουσιάζονται τα αποτελέσματα με τη μορφή ραβδογράμματος.

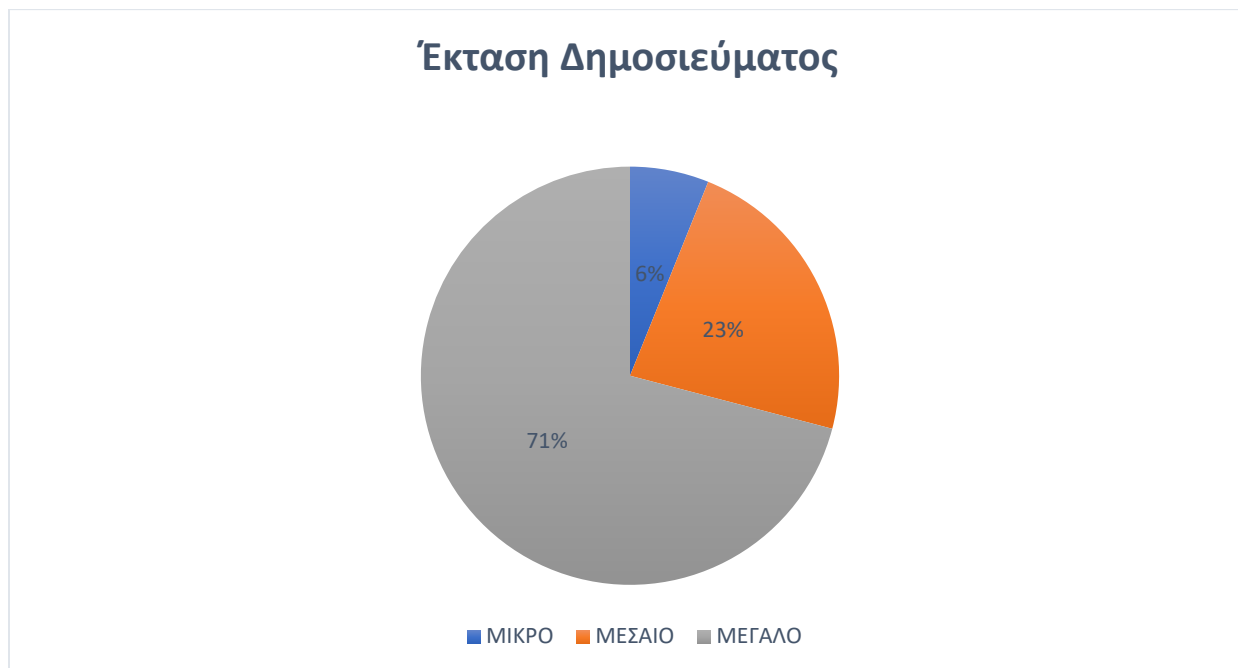
Γράφημα 2: Είδος δημοσιευμάτων στο σύνολο του δείγματος

Στη συνέχεια εξετάστηκε η έκταση των δημοσιευμάτων κάνοντας τη διάκριση «Μικρό» έως 200 λέξεις, «Μεσαίο» έως 400 λέξεις και «Μεγάλο» από 401 λέξεις και άνω. Όπως διαπιστώνεται στον παρακάτω πίνακα μόλις το 6,1% δηλαδή 34 δημοσιεύματα από το σύνολο των 557 δημοσιευμάτων εντάσσεται στην κατηγορία «Μικρό», 128 δημοσιεύματα στην κατηγορία «Μεσαίο» και το 70,9% των δημοσιευμάτων δηλαδή 395 δημοσιεύματα εντάσσονται στην κατηγορία «Μεγάλο».

Πίνακας 3: Έκταση δημοσιευμάτων στο σύνολο του δείγματος

Έκταση Δημοσιεύματος	Συχνότητα	Ποσοστό
ΜΙΚΡΟ (έως 200 λέξεις)	34	6,1%
ΜΕΣΑΙΟ (201-400 λέξεις)	128	23.0%
ΜΕΓΑΛΟ (401 ή περισσότερες λέξεις)	395	70,9%
ΣΥΝΟΛΟ	557	100,0%

Στο γράφημα που ακολουθεί εμφανίζονται τα ποσοστά της έκτασης των δημοσιευμάτων στο σύνολο του δείγματος.

Γράφημα 3: Έκταση δημοσιεύματος

Τέλος, στα γενικά χαρακτηριστικά στοιχεία των υπό εξέταση δημοσιευμάτων θεωρήθηκε σκόπιμο να αναλυθεί και ο τόνος τους, δηλαδή η στάση του συντάκτη ως προς την είδηση. Πιο συγκεκριμένα τα δημοσιεύματα εξετάστηκαν κάνοντας τη διάκριση σε «Θετικό» δηλαδή θετικός τόνος και αισιόδοξη ματιά ενώ παράλληλα παρουσιάζονται θετικές εκτιμήσεις και πλαίσια, σε «Αρνητικό» δηλαδή επικριτικός χαρακτήρας και ξεκάθαρα αρνητικός τόνος και σε «Ουδέτερο» τόνο, δηλαδή ο συντάκτης τηρεί ίσες αποστάσεις στην ανάλυση/παρουσίαση. Έχοντας λοιπόν υπόψη τα παραπάνω, τα αποτελέσματα της ανάλυσής μας είναι τα εξής: στο σύνολο των 557 δημοσιευμάτων 276 είχαν ουδέτερο τόνο, 234 είχαν θετικό τόνο ενώ θετικό τόνο είχαν μόλις 47 δημοσιεύματα.

Παρακάτω ακολουθεί το γράφημα με τα αντίστοιχα ποσοστά:

Γράφημα 4: Τόνος του δημοσιεύματος στο σύνολο του δείγματος

Σύμφωνα με τα παραπάνω παρατηρούμε ότι ο τόνος των υπό εξέταση δημοσιευμάτων κατά το ήμισυ είναι ουδέτερος ενώ πολύ μεγάλο ποσοστό 42% είναι αρνητικός. Ο θετικός τόνος των δημοσιευμάτων είναι πολύ μικρός, μόλις 8% γεγονός που σημαίνει ότι σε όλα τα μέσα επικρατεί ο ουδέτερος και ο αρνητικός τόνος. Ουσιαστικά όλα τα υπό εξεταζόμενα μέσα στο μεγαλύτερο ποσοστό των δημοσιευμάτων τους τήρησαν μια ουδέτερη στάση και λειτούργησαν ως απλοί παρατηρητές των γεγονότων. Το έργο τους επικεντρώθηκε κυρίως στην καταγραφή των ειδήσεων και των εξελίξεων αναφορικά με την πορεία της πανδημίας στην Ελλάδα. Ωστόσο, οφείλουμε να τονίσουμε ότι και ένα μεγάλο ποσοστό των δημοσιευμάτων είχαν αρνητικό τόνο καθώς είχαν έναν πιο σχολιαστικό και επικριτικό χαρακτήρα απέναντι στα μέτρα και τη διαχείριση της πανδημίας από την κυβέρνηση.

Ενδεικτικά παραθέτουμε παραδείγματα που καταγράφουν τις διαφοροποιήσεις στον τόνο αρνητικών και ουδέτερων τίτλων των δημοσιευμάτων στα υπό εξεταζόμενα μέσα. Από την ιστοσελίδα Πρώτο Θέμα στις 21/4/2020: «Σχέδιο για άνοιγμα των σχολείων στα μέσα Μαΐου»⁵, από την εφημερίδα ΕΦΣΥΝ στις 27/3/2020 με τίτλο: «Χωρίς όπλα στην πρώτη γραμμή»⁶ από την εφημερίδα ΡΙΖΟΣΠΑΣΤΗΣ στις 28/4/2020: «Οι ευθύνες της Περιφέρειας για την κατάσταση στις ιδιωτικές κλινικές δεν μπορούν να κρυφτούν»⁷, από την ιστοσελίδα NEWSBOMB στις 30/3/2020: «Κορονοϊός: Εφιαλτικό σενάριο! Ο ιός θα μπορούσε να σκοτώσει 1,8 εκατομμύρια

⁵ <https://www.protothema.gr/greece/article/998110/shedio-gia-anoigma-ton-sholeion-sta-mesa-maiou/>

⁶ <https://app.box.com/file/672894559704>

⁷ <https://www.rizospastis.gr/story.do?id=10764114>

ανθρώπους»⁸, από την ιστοσελίδα NEWSBEAST στις 30/3/2020: «Σχέδιο για τόνωση της οικονομίας τον Απρίλιο – Θα ανακοινωθεί αύριο»⁹, από την εφημερίδα ΚΑΘΗΜΕΡΙΝΗ στις 22/4/2020: «Δύσκολη η επόμενη μέρα για τα εστιατόρια»¹⁰, από την εφημερίδα ΤΑ ΝΕΑ στις 12/3/2020: «Τα μέτρα που ανακοίνωσε ο Πρωθυπουργός»¹¹ και από την ιστοσελίδα Ζούγκλα στις 20/3/2020: «Το καλό, το κακό και το μετριοπαθές σενάριο».¹²

---

⁸ <https://www.newsbomb.gr/kosmos/story/1066523/koronoios-efialtiko-senario-o-ios-tha-mporoyse-na-skotosei-1-8-ekatommyria-anthropous>

⁹ <https://www.newsbeast.gr/politiki/arthro/6149517/schedio-gia-tonosi-tis-oikonomias-ton-aprilio-tha-anakoinothei-ayrio>

¹⁰ <https://kathimerini.pressreader.com/kathimerini-digital/20200422>

¹¹ <https://app.box.com/file/696753540844>

¹² <https://www.zougla.gr/kosmos/article/to-kalo-to-kako-ke-to-metriopa8es-senario>

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 4: Αποτελέσματα της Έρευνας

1^ο Ερευνητικό Ερώτημα

Ποια είναι η ποσότητα/συχνότητα δημοσίευσης ειδήσεων που κατέγραψαν τα Μέσα Ενημέρωσης με θέματα που αφορούν τις οικονομικές διαστάσεις της πανδημίας COVID-19 κατά την εξεταζόμενη περίοδο;

Σύμφωνα με τα αποτελέσματα της έρευνάς μας κατά την περίοδο του πρώτου lockdown, 10 Μαρτίου έως 10 Μαΐου 2020 και βασιζόμενοι στις κατασκευασμένες εβδομάδες που δημιουργήθηκαν από την ερευνητική ομάδα, εξετάστηκαν συνολικά 557 δημοσιεύματα που αφορούσαν την πανδημία COVID-19. Αναλυτικά αναφέρουμε τα ειδησεογραφικά μέσα που έχουν δημοσιευτεί οι ειδήσεις στον παρακάτω πίνακα:

Πίνακας 4: Ειδησεογραφικό μέσο που έχει δημοσιευτεί η είδηση

Ειδησεογραφικό Μέσο	Δημοσιεύματα	Ποσοστό %
ΕΦΣΥΝ (Εφημερίδα)	77	13,8%
Καθημερινή (Εφημερίδα)	80	14,4%
ΤΑ ΝΕΑ (Εφημερίδα)	81	14,5%
Ριζοσπάστης (Εφημερίδα)	66	11,8%
Ζούγκλα (Ιστότοπος)	64	11,5%
Newsbomb (Ιστότοπος)	65	11,7%
Newsbeast (Ιστότοπος)	71	12,7%
Πρώτο Θέμα (Ιστότοπος)	53	9,5%
ΣΥΝΟΛΟ	557	100%

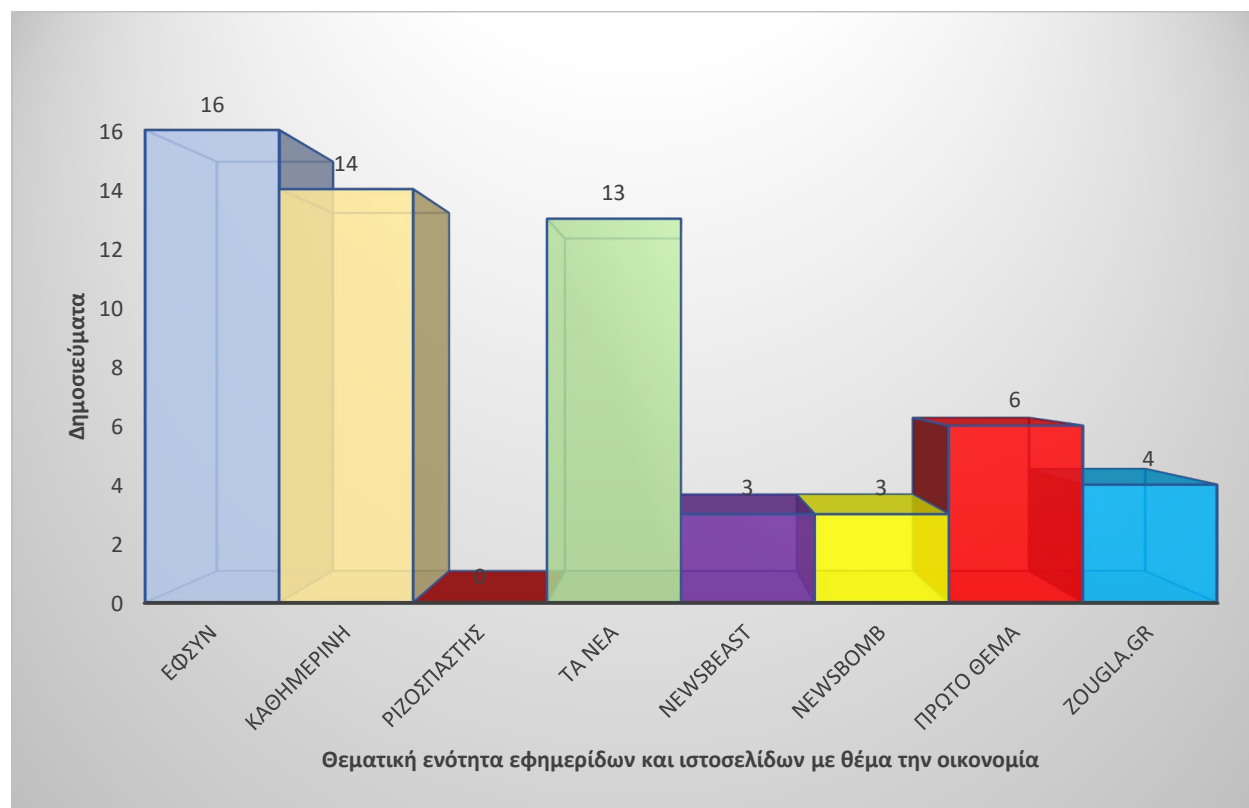
Στη συνέχεια και προς απάντηση του ερευνητικού μας ερωτήματος για την κάλυψη των οικονομικών διαστάσεων της πανδημίας COVID-19 από τα εξεταζόμενα μέσα, στο σύνολο των 557 δημοσιευμάτων 59 δημοσιεύματα εντάσσονταν σε ευρύτερες θεματικές ενότητες των εντύπων και των ιστοσελίδων που αφορούσαν την οικονομία. (Σημειώνεται ότι η κωδικοποίηση θεματικής ενότητας αφορά σε ό,τι κατηγορία έχει ενταχθεί η είδηση από το μέσο).

Πίνακας 5: Θεματική ενότητα εφημερίδων και ιστοσελίδων με θέμα την οικονομία

Θεματική	Συχνότητα	Ποσοστό %
Οικονομία/Επιχειρήσεις	59	10,6%
Άλλο	498	89,4%
ΣΥΝΟΛΟ	557	100%

Όπως διαπιστώνουμε από τον παραπάνω πίνακα μόνο το 10,6% των δημοσιευμάτων είχαν ενταχθεί από τις εφημερίδες και τις ιστοσελίδες σε θεματικές που αφορούσαν οικονομικά θέματα.

Κατόπιν, στο παρακάτω γράφημα αποτυπώνεται η συχνότητα δημοσίευσης οικονομικών θεμάτων ανά μέσο:

Γράφημα 5: Συχνότητα δημοσίευσης οικονομικών θεμάτων ανά μέσο

Στη συνέχεια και κατά τον ίδιο τρόπο ελέγχθηκαν όλα τα δημοσιεύματα και εντάχθηκε το περιεχόμενό τους στις κατηγορίες θέματος: «Κύρια» και «Δευτερεύουσα». Σημειώνεται ότι το κεντρικό θέμα της είδησης αναφέρεται στον κεντρικό τίτλο καθώς και στην εισαγωγή (lead) του δημοσιεύματος. Τα μέσα κατηγοριοποιούσαν την είδηση σε θεματικές που δεν αφορούσαν απαραίτητα την κύρια ή την δευτερεύουσα κατηγορία θέματος. Αναλυτικά αναφέρεται στους παρακάτω πίνακες (Πίνακας 6 & Πίνακας 7) η κατηγοριοποίηση των θεμάτων, η συχνότητα δημοσίευσης και το ποσοστό.

Πίνακας 6: Κύρια κατηγορία θέματος

Κύρια κατηγορία θέματος	Συχνότητα	Ποσοστό %
Οικονομικό 1 (Προϋπολογισμός για την υγεία, έλλειψη διάθεσης πόρων για την υγεία κ.λπ.)	4	0,7%
Οικονομικό 2 (Επιπτώσεις του κορωνοϊού στην οικονομία, επανεκκίνηση της οικονομίας, βιομηχανίας, τουρισμού κ.λπ.)	86	15,4%
Δημόσια Υγεία 1 (Κίνδυνοι για τη δημόσια υγεία, καμπύλη κρουσμάτων, τεστ κορωνοϊού, εμβολιασμοί, μέσα ατομικής προστασίας)	125	22,4%
Δημόσια Υγεία 2 Εθνικό Σύστημα Υγείας (ΕΣΥ) και κορωνοϊός, ορισμός νοσοκομείων αναφοράς, ελλείψεις στα νοσοκομεία κ.λπ.	21	3,8%
Δημόσια Υγεία 3 Μέτρα ελέγχου και διαχείρισης της πανδημίας (επιβολή ή τροποποίηση ή χαλάρωση διαφόρων μέτρων)	137	24,6%
Εργασιακά: Εργασιακές σχέσεις και κρίση κορωνοϊού, εργασιακά δικαιώματα, ανεργία αλλά και θέματα εργασιακού περιεχομένου.	57	10,2%
Πολιτικό: Αντιπαράθεση κομμάτων για την κατάσταση στο χώρο της υγείας στην Ελλάδα, πολιτικές εξελίξεις και αποφάσεις σε σχέση με θέματα της πανδημίας	17	3,0%
Κοινωνικό: Θέματα ανθρωπίνου ενδιαφέροντος (π.χ. προσωπικές ιστορίες ασθενών, κοινωνικός αποκλεισμός μειονοτήτων κ.λπ.)	16	2,9%
Εκκλησία της Ελλάδας και κορωνοϊός (π.χ. αντιδράσεις σε μέτρα, κρούσματα μεταξύ των ιερωμένων)	15	2,7%
Διεθνείς διαστάσεις της κρίσης του κορωνοϊού πέραν της Ε.Ε. (π.χ. ο κορωνοϊός στην Κίνα, στη Ρωσία, στις Η.Π.Α., Βραζιλία κ.λπ.)	33	5,9%
Ευρωπαϊκές διαστάσεις της κρίσης του κορωνοϊού (π.χ. πολιτικές συγκρούσεις μεταξύ χωρών μελών, αποφάσεις Eurogroup για την αντιμετώπιση του κορωνοϊού)	20	3,6%
Lifestyle. Έλληνες και άλλοι διάσημοι που επηρεάστηκαν από την πανδημία (π.χ. νόσησαν από τον κορωνοϊό)	3	0,5%
Άλλο θέμα	23	4,3%
ΣΥΝΟΛΟ	557	100,0%

Πίνακας 7: Δευτερεύουσα κατηγορία θέματος

Κύρια κατηγορία θέματος	Συχνότητα	Ποσοστό %
Οικονομικό 1 (Προϋπολογισμός για την υγεία, έλλειψη διάθεσης πόρων για την υγεία κ.λπ.)	10	1,8%
Οικονομικό 2 (Επιπτώσεις του κορωνοϊού στην οικονομία, επανεκκίνηση της οικονομίας, βιομηχανίας, τουρισμού κ.λπ.)	27	5,2%
Δημόσια Υγεία 1 (Κίνδυνοι για τη δημόσια υγεία, καμπύλη κρουσμάτων, τεστ κορωνοϊού, εμβολιασμοί, μέσα ατομικής προστασίας)	38	6,8%
Δημόσια Υγεία 2 Εθνικό Σύστημα Υγείας (ΕΣΥ) και κορωνοϊός, ορισμός νοσοκομείων αναφοράς, ελλείψεις στα νοσοκομεία κ.λπ.	12	2,2%
Δημόσια Υγεία 3 Μέτρα ελέγχου και διαχείρισης της πανδημίας (επιβολή ή τροποποίηση ή χαλάρωση διαφόρων μέτρων)	34	6,1%
Εργασιακά: Εργασιακές σχέσεις και κρίση κορωνοϊού, εργασιακά δικαιώματα, ανεργία αλλά και θέματα εργασιακού περιεχομένου.	15	2,7%
Πολιτικό: Αντιπαράθεση κομμάτων για την κατάσταση στο χώρο της υγείας στην Ελλάδα, πολιτικές εξελίξεις και αποφάσεις σε σχέση με θέματα της πανδημίας	4	0,7%
Κοινωνικό: Θέματα ανθρωπίνου ενδιαφέροντος (π.χ. προσωπικές ιστορίες ασθενών, κοινωνικός αποκλεισμός μειονοτήτων κ.λπ.)	3	0,5%
Εκκλησία της Ελλάδας και κορωνοϊός (π.χ. αντιδράσεις σε μέτρα, κρούσματα μεταξύ των ιερωμένων)	3	0,5%
Διεθνείς διαστάσεις της κρίσης του κορωνοϊού πέραν της Ε.Ε. (π.χ. ο κορωνοϊός στην Κίνα, στη Ρωσία, στις Η.Π.Α., Βραζιλία κ.λπ.)	12	2,2%
Ευρωπαϊκές διαστάσεις της κρίσης του κορωνοϊού (π.χ. πολιτικές συγκρούσεις μεταξύ χωρών μελών, αποφάσεις Eurogroup για την αντιμετώπιση του κορωνοϊού)	10	1,8%
Άλλο θέμα	9	1,6%
Δεν υπάρχει δευτερεύον θέμα στη μονάδα ανάλυσης	376	67,6%
Missing System	2	0,4
ΣΥΝΟΛΟ	557	100,0%

Από την ανάλυση των αποτελεσμάτων διαπιστώθηκε ότι στην κύρια κατηγορία θέματος κυριαρχεί η συχνότητα δημοσίευσης που αφορά τη δημόσια υγεία και συγκεκριμένα ένα μεγάλο ποσοστό 24,6% των δημοσιευμάτων καταγράφουν τα μέτρα ελέγχου και τη διαχείριση της πανδημίας. Ακολουθούν με ποσοστό 22,4% οι κίνδυνοι για τη δημόσια υγεία, οι εμβολιασμοί

και η καμπύλη κρουσμάτων ενώ αμέσως μετά με ποσοστό 15,4% ακολουθεί η κατηγορία θέματος Οικονομικό 1 που καταγράφει τις επιπτώσεις του κορωνοϊού στην οικονομία, την επανεκκίνηση της οικονομίας, της βιομηχανίας και του τουρισμού. Ακολουθούν τα εργασιακά με ποσοστό 10,2% και οι διεθνείς διαστάσεις της κρίσης του κορωνοϊού πέραν της Ε.Ε. με ποσοστό 5,9% και τέλος ακολουθούν οι υπόλοιπες κατηγορίες θεμάτων με μικρότερα ποσοστά. Αντίστοιχα στη σειρά είναι τα αποτελέσματα και στη δευτερεύουσα κατηγορία θέματος, ενώ δεν υπάρχει δευτερεύον θέμα στη μονάδα ανάλυσης στο 67,6%.

Είναι λογικό λοιπόν τα υπό εξεταζόμενα μέσα να ακολουθούν τις παραπάνω κυρίαρχες θεματολογίες καθώς η σπουδαιότητα που έχουν τα θέματα της Δημόσιας Υγείας σε μια περίοδο πανδημίας υπερτερεί έναντι των υπολοίπων. Ωστόσο, εκτός της προτεραιότητας που έδωσαν τα Μέσα στα θέματα υγείας στράφηκαν παράλληλα και σε οικονομικά θέματα προκειμένου να αντιμετωπιστούν οι πρωτοφανείς συνθήκες που δημιούργησε η πανδημία στην καθημερινότητα των πολιτών.

Ειδικότερα, σύμφωνα με τον Πλειό (2013: 95-96) η κάλυψη των οικονομικών θεμάτων εν γένει δεν είναι εκτεταμένη από τα Μέσα. Ωστόσο, αυξάνεται όταν κάνουν την εμφάνισή τους αρνητικά φαινόμενα, λ.χ. ακρίβεια, δημοσιονομικά προβλήματα, κοινωνικές και υγειονομικές κρίσεις κ.ά. Αυτό γίνεται πολύ πιο έντονο όταν οι δυσμενείς οικονομικές εξελίξεις συνδέονται με αρνητικές κοινωνικές μεταβολές, λ.χ. φτώχεια, αύξηση της ανεργίας, κοινωνικός αποκλεισμός κ.ά.

Πιο αναλυτικά τα μέσα αποτύπωσαν τα δημοσιεύματα με οικονομικό περιεχόμενο ως εξής:

Πίνακας 8: Δημοσιεύματα με οικονομικό περιεχόμενο ανά μέσο (Κύρια κατηγορία θέματος)

Μέσο	Οικονομικό 1	Οικονομικό 2	Σύνολο
ΕΦΣΥΝ (Εφημερίδα)	1	22	23
Καθημερινή (Εφημερίδα)	0	15	15
ΤΑ ΝΕΑ (Εφημερίδα)	0	18	18
Ριζοσπάστης (Εφημερίδα)	0	7	7
Ζούγκλα (Ιστότοπος)	0	6	6
Newsbomb (Ιστότοπος)	0	6	6
Newsbeast (Ιστότοπος)	3	3	6
Πρώτο Θέμα (Ιστότοπος)	0	9	9
ΣΥΝΟΛΟ	4	86	90

Πίνακας 9: Δημοσιεύματα με οικονομικό περιεχόμενο ανά μέσο (Δευτερεύουσα κατηγορία θέματος)

Μέσο	Οικονομικό 1	Οικονομικό 2	Σύνολο
ΕΦΣΥΝ (Εφημερίδα)	2	4	6
Καθημερινή (Εφημερίδα)	1	5	6
ΤΑ ΝΕΑ (Εφημερίδα)	2	4	6
Ριζοσπάστης (Εφημερίδα)	4	5	9

Ζούγκλα (Ιστότοπος)	1	5	6
Newsbomb (Ιστότοπος)	0	2	2
Newsbeast (Ιστότοπος)	0	1	1
Πρώτο Θέμα (Ιστότοπος)	0	1	1
ΣΥΝΟΛΟ	10	27	37

2^ο Ερευνητικό Ερώτημα

Σε ποια Μέσα Ενημέρωσης, στα Παραδοσιακά ή τα Ψηφιακά, καταγράφονται πιο συχνά α) δημοσιεύματα με οικονομικό περιεχόμενο, β) οι οικονομικές επιπτώσεις της πανδημίας COVID-19;

Υπόθεση Εργασίας:

Τα Παραδοσιακά Μέσα ενημέρωσης θα έχουν υιοθετήσει το πλαίσιο των οικονομικών επιπτώσεων (αφορά τις οικονομικές επιπτώσεις -κέρδη ή απώλειες από την πανδημία στο παρόν ή στο μέλλον) κατά την εξεταζόμενη περίοδο.

Προκειμένου να απαντήσουμε στο 2^ο ερευνητικό ερώτημα θα διαχωρίσουμε τα εξεταζόμενα Μέσα σε Παραδοσιακά (κωδικός 1) και Ψηφιακά (κωδικός 2). Στα Παραδοσιακά Μέσα συμπεριλαμβάνονται οι υπό εξέταση εφημερίδες και στα Ψηφιακά Μέσα οι υπό εξέταση ιστοσελίδες.

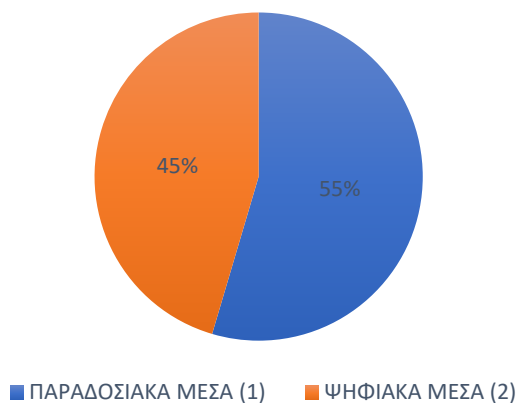
Έτσι, σύμφωνα με τα αποτελέσματα που προέκυψαν από την ανάλυση μας, από το σύνολο των 557 δημοσιευμάτων κατά την εξεταζόμενη περίοδο τα Παραδοσιακά Μέσα δημοσίευσαν συνολικά 304 ειδήσεις, ενώ αντίστοιχα τα Ψηφιακά Μέσα δημοσίευσαν 253 ειδήσεις. Στον πίνακα που ακολουθεί παρουσιάζεται η συχνότητα και τα ποσοστά των δημοσιευμάτων στα Παραδοσιακά και στα Ψηφιακά Μέσα.

Πίνακας 10: Διαφορές στο σύνολο των δημοσιευμάτων μεταξύ Παραδοσιακών και Ψηφιακών Μέσων

	Συχνότητα	Ποσοστό
Παραδοσιακά Μέσα (1)	304	54,6%
Ψηφιακά Μέσα (2)	253	45,4%
ΣΥΝΟΛΟ	557	100%

Στο γράφημα που ακολουθεί διακρίνονται και τα αντίστοιχα ποσοστά στο σύνολο του δείγματος των δημοσιευμάτων μεταξύ Παραδοσιακών και Ψηφιακών Μέσων.

Διαφορές στο σύνολο των δημοσιευμάτων μεταξύ Παραδοσιακών και Ψηφιακών μέσων

Γράφημα 6: Ποσοστά στο σύνολο των δημοσιευμάτων μεταξύ Παραδοσιακών και Ψηφιακών μέσων

Στη συνέχεια θα εξετάσουμε τη συχνότητα δημοσίευσης θεμάτων με οικονομικό περιεχόμενο από τα Παραδοσιακά και τα Ψηφιακά Μέσα που αποτυπώνεται στον παρακάτω πίνακα.

Πίνακας 11: Διαφορές στα δημοσιεύματα με οικονομικό περιεχόμενο μεταξύ Παραδοσιακών και Ψηφιακών μέσων

	Λοιπά θέματα	Οικονομικά θέματα	Σύνολο
Παραδοσιακά Μέσα (1)	214	90	304
Ψηφιακά Μέσα (2)	216	37	253
ΣΥΝΟΛΟ	430	127	557

Κατόπιν θα παρουσιαστούν τα αποτελέσματα του στατιστικού ελέγχου προκειμένου να διαπιστώσουμε εάν υπάρχει διαφορά στη συχνότητα δημοσίευσης οικονομικών θεμάτων ανάμεσα στις εφημερίδες και τις ιστοσελίδες.

Πίνακας 12: Στατιστικός έλεγχος δημοσιευμάτων με οικονομικό περιεχόμενο στα Παραδοσιακά και στα Ψηφιακά Μέσα

Chi-Square Tests

	Τιμή	Βαθμοί Ελευθερίας	Ασυμπτωματική σημαντικότητα
Pearson Chi-Square	18.650 ^a	1	.000
Likelihood Ratio	19.254	1	
Linear-by-Linear Association	18.617	1	.000
Αριθμός Έγκυρων Περιπτώσεων	557		

- a. 0 cells (0.0%) have expected count less than 5. The minimum expected count is 57.23.
b. Computed only for a 2x2 table

Τα αποτελέσματα του στατιστικού ελέγχου (Πίνακας 12) μας οδηγούν στο συμπέρασμα ότι υπάρχουν στατιστικά σημαντικές διαφοροποιήσεις ανάμεσα στα Παραδοσιακά Μέσα (εφημερίδες) και στα Ψηφιακά Μέσα (ιστοσελίδες) καθώς το p είναι μικρότερο του 0.05.

Συγκεκριμένα $\chi^2(1)=18.650^a$, $p=.000$

Πιο αναλυτικά στις εφημερίδες στο σύνολο των 304 δημοσιεύσεων οι 90 αφορούσαν οικονομικά θέματα ενώ στις ιστοσελίδες στο σύνολο των 253 δημοσιεύσεων μόνο οι 37 αφορούσαν οικονομικά θέματα.

Στο σημείο αυτό θα αναφέρουμε ενδεικτικά παραδείγματα δημοσιευμάτων των υπό εξέταση εφημερίδων που αφορούσαν ανάλυση οικονομικών θεμάτων. Από την εφημερίδα ΚΑΘΗΜΕΡΙΝΗ στις 7/4/2020: «Κρίσιμο Eurogroup για τη στήριξη της Ευρωζώνης»¹³, από την Εφημερίδα ΡΙΖΟΣΠΑΣΤΗΣ στις 18/3/2020: «Πακέτα στήριξης των ομίλων με φόντο τις μεγάλες «αναταράξεις»¹⁴, από την εφημερίδα ΕΦΣΥΝ στις 29/4/2020: «ΦΠΑ 12% στην εστίαση και 6% στον τουρισμό, γρίφος με τον ΕΝΦΙΑ»¹⁵ και από την εφημερίδα ΤΑ ΝΕΑ στις 18/3/2020: «Στο ζενίθ η νευρική κατάσταση και οι διακυμάνσεις στο Χρηματιστήριο Αθηνών»¹⁶.

Στη συνέχεια εξετάστηκε αρχικά η συχνότητα του πλαισίου οικονομικών επιπτώσεων στο σύνολο των δημοσιευμάτων (Πίνακας 13) και κατόπιν ανά μέσο (Πίνακας 14) και καταγράφηκαν τα ακόλουθα:

Πίνακας 13: Ποσοστά οικονομικών επιπτώσεων στο σύνολο του δείγματος

	Συχνότητα	Ποσοστό
Το δημοσίευμα εστιάζει σε οικονομικές επιπτώσεις	182	32,6%
Άλλο	375	67,4%
ΣΥΝΟΛΟ	557	100%

Όπως διαπιστώνεται από το σύνολο των 557 δημοσιευμάτων τα 182 (32,6%) εστίασαν σε οικονομικές επιπτώσεις από την πανδημία COVID-19 κατά την εξεταζόμενη περίοδο.

Στο γράφημα που ακολουθεί διακρίνονται τα αντίστοιχα ποσοστά.

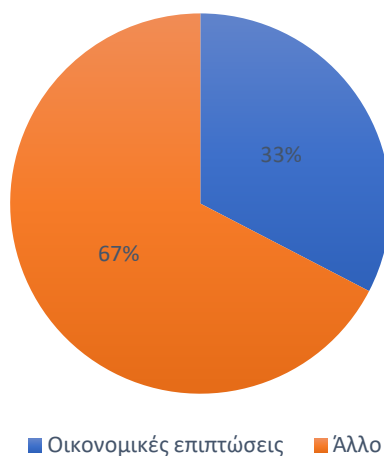
¹³ <https://kathimerini.pressreader.com/kathimerini-digital/20200407>

¹⁴ <https://www.rizospastis.gr/story.do?id=10718178>

¹⁵ <https://app.box.com/file/672892451886>

¹⁶ <https://app.box.com/file/696750996412>

Πλαίσιο οικονομικών επιπτώσεων

Γράφημα 7: Ποσοστά οικονομικών επιπτώσεων στο σύνολο του δείγματος

Κατόπιν, στον παρακάτω πίνακα αναλύονται τα ποσοστά υιοθέτησης του πλαισίου οικονομικών επιπτώσεων ανά μέσο.

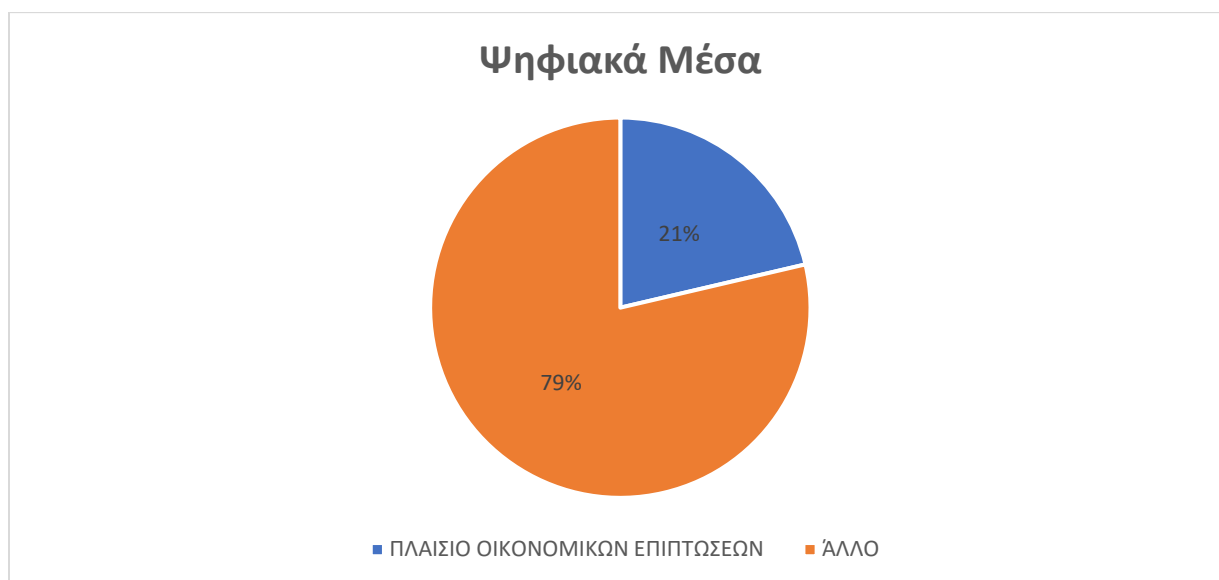
Πίνακας 14: Ποσοστά οικονομικών επιπτώσεων ανά μέσο

Μέσο	Πλαίσιο οικονομικών επιπτώσεων	Άλλο	Σύνολο
ΕΦΣΥΝ (Εφημερίδα)	42	35	77
Καθημερινή (Εφημερίδα)	29	51	80
ΤΑ ΝΕΑ (Εφημερίδα)	28	53	81
Ριζοσπάστης (Εφημερίδα)	29	37	66
Ζούγκλα (Ιστότοπος)	14	50	64
Newsbomb (Ιστότοπος)	9	56	65
Newsbeast (Ιστότοπος)	18	53	71
Πρώτο Θέμα (Ιστότοπος)	13	40	53
ΣΥΝΟΛΟ	375	182	557

Τέλος, προκειμένου να διαπιστώσουμε εάν η υπόθεση εργασίας που έχουμε θέσει «**εάν τα Παραδοσιακά Μέσα Ενημέρωσης θα έχουν υιοθετήσει το πλαίσιο επιπτώσεων**» είναι σωστή, θα παρουσιαστούν τα παρακάτω γραφήματα:

Γράφημα 8: Ποσοστά οικονομικών επιπτώσεων στα Παραδοσιακά Μέσα

Γράφημα 9: Ποσοστά οικονομικών επιπτώσεων στα Ψηφιακά Μέσα

Από την παραπάνω σύγκριση διαπιστώνουμε ότι η υπόθεση εργασίας που έχουμε θέσει «**εάν τα Παραδοσιακά Μέσα Ενημέρωσης έχουν υιοθετήσει το πλαίσιο επιπτώσεων**» είναι ορθή καθώς στη σύγκριση μεταξύ των Παραδοσιακών και των Ψηφιακών μέσων τα ευρήματα έδειξαν ότι τα Παραδοσιακά Μέσα με αρκετά μεγάλο ποσοστό 42% υιοθετούν το πλαίσιο οικονομικών επιπτώσεων σε σχέση με τα Ψηφιακά Μέσα όπου το αντίστοιχο ποσοστό είναι μόλις 21%.

Έχοντας υπόψη τα παραπάνω αποτελέσματα, οδηγούμαστε στο συμπέρασμα ότι πιθανόν η ανάγνωση κειμένου σε εφημερίδες οδηγεί σε πιο διεισδυτική προσέγγιση και σε βάθος κατανόηση του περιεχομένου εξειδικευμένων θεμάτων όπως τα οικονομικά, σε αντίθεση με την ψηφιακή ανάγνωση η οποία θεωρείται «φευγαλέα». Ο παραδοσιακός τύπος διεισδύει βαθύτερα στην πληροφορία την διασταυρώνει, την αναλύει, την επεξεργάζεται και τη διασταυρώνει σε αντίθεση με τον ηλεκτρονικό τύπο και τις ιστοσελίδες που δεν έχουν αυτές τις δυνατότητες λόγω της ταχύτητας μετάδοσης της πληροφορίας. Συνεπώς, ειδήσεις που αφορούν οικονομικά ή πολιτικά θέματα, που χαρακτηρίζονται εξειδικευμένα, δημοσιεύονται με μεγαλύτερη συχνότητα στα Παραδοσιακά Μέσα, των οποίων το κοινό κρίνεται ωριμότερο να επεξεργαστεί ένα ενδεχομένως πιο περίπλοκο περιεχόμενο.

Ωστόσο, οι δημοσιογραφικές ιστοσελίδες αποτέλεσαν τομή όχι μόνο από πλευράς υλικοτεχνικού επιπέδου, αλλά και ως προς τη διαμόρφωση του περιεχομένου: η μεταβολή στην προβολή, μετάδοση, οργάνωση και διάδοση των πληροφοριών-ειδήσεων, καθώς και η πρόσληψή τους από το κοινό-αποδέκτες της επικοινωνίας υπήρξε γεγονός αδιαμφισβήτητο. (Zouari, 2007: 82-83).

3^ο Ερευνητικό Ερώτημα

Παρουσιάζουν τα Μέσα διαφοροποιήσεις α) ως προς την κάλυψη δημοσιευμάτων με οικονομικό περιεχόμενο, β) ως προς την κάλυψη των οικονομικών επιπτώσεων ανάλογα με τον πολιτικό τους προσανατολισμό;

Υπόθεση Εργασίας:

Τα μέσα που πρόσκεινται στην αντιπολίτευση θα δίνουν έμφαση στις οικονομικές επιπτώσεις και θα έχουν αρνητικό τόνο κάλυψης.

Προκειμένου να απαντηθεί το ερώτημα χωρίσαμε τα υπό εξέταση μέσα σε τρεις κατηγορίες:

α) Φιλοκυβερνητικά/PRO = 1 (Καθημερινή, Newsbomb, Πρώτο Θέμα, Τα Νέα)

β) Αντιπολιτευόμενα/ANTI = 2 (ΕΦΣΥΝ, Ριζοσπάστης, Ζούγκλα)

γ) Ουδέτερα/Neu = 3 (Newsbeast)

Λαμβάνοντας υπόψη τα παραπάνω ακολουθεί ο παρακάτω πίνακας όπου σύμφωνα με τα αποτελέσματα στο σύνολο των 557 δημοσιευμάτων που αναλύθηκαν, 279 άρθρα είχαν δημοσιευτεί στα φιλοκυβερνητικά Μέσα, 207 άρθρα είχαν δημοσιευτεί στα αντιπολιτευόμενα Μέσα και 71 άρθρα είχαν δημοσιευτεί στο ουδέτερο μέσο. Πιο συγκεκριμένα:

Πίνακας 15: Σύνολο δημοσιευμάτων στα φιλοκυβερνητικά, αντιπολιτευόμενα και ουδέτερα μέσα

	Συχνότητα	Ποσοστό %
Φιλοκυβερνητικά (1)	279	50,1 %
Αντιπολιτευόμενα (2)	207	37,2%
Ουδέτερα (3)	71	12,7%
Σύνολο	557	100%

Στη συνέχεια θα εξεταστεί η συχνότητα και τα ποσοστά δημοσίευσης άρθρων με οικονομικό περιεχόμενο στα φιλοκυβερνητικά και στα αντιπολιτευόμενα μέσα.

Σημείωση: Για τις συγκρίσεις έχουμε εξαιρέσει τα δεδομένα από τις δημοσιεύσεις του ενός ουδέτερου μέσου (Newsbeast), για να είναι τα υπο-δείγματα περίπου του ίδιου μεγέθους.

Πίνακας 16: Συχνότητα δημοσιευμάτων με οικονομικό περιεχόμενο στα φιλοκυβερνητικά και αντιπολιτευόμενα μέσα

	Διάφορα θέματα	Οικονομικά θέματα	Σύνολο
Φιλοκυβερνητικά (1)	216	63	279
Ποσοστό	77,4%	22,6%	100%
Αντιπολιτευόμενα (2)	150	57	207
Ποσοστό	72,5%	27,5%	100%
Σύνολο	366	120	486
Ποσοστό %	75,3%	24,7%	100%

Πιο αναλυτικά, σύμφωνα με τον παραπάνω πίνακα στα φιλοκυβερνητικά Μέσα από το σύνολο των 279 άρθρων τα 63 αφορούσαν οικονομικά θέματα ενώ στα αντιπολιτευόμενα Μέσα από το σύνολο των 207 άρθρων τα 57 αναφέρονταν σε οικονομικά θέματα.

Κατόπιν θα προβούμε σε στατιστικό έλεγχο για να διαπιστώσουμε την ύπαρξη ή μη στατιστικά σημαντικών διαφοροποιήσεων ως προς την δημοσίευση άρθρων με οικονομικό περιεχόμενο από τα φιλοκυβερνητικά ή τα αντιπολιτευόμενα Μέσα.

Πίνακας 17: Στατιστικός έλεγχος δημοσιευμάτων με οικονομικό περιεχόμενο από τα φιλοκυβερνητικά και αντιπολιτευόμενα μέσα

Chi-Square Tests

	Τιμή	Βαθμοί Ελευθερίας	Ασυμπτωματική σημαντικότητα
Pearson Chi-Square	1.569 ^a	1	.210
Likelihood Ratio	1.561	1	.212
Linear-by-Linear Association	1.566	1	.211
Αριθμός Έγκυρων Περιπτώσεων	486		

- a. 0 cells (0.0%) have expected count less than 5. The minimum expected count is 51.11.
- b. Computed only for a 2x2 table

Συγκεκριμένα $\chi^2(1) = 1.569^a$, $p = .210$

Σύμφωνα με τον παραπάνω στατιστικό έλεγχο διαπιστώνουμε ότι δεν υπάρχουν στατιστικά σημαντικές διαφορές μεταξύ των φιλοκυβερνητικών και αντιπολιτευόμενων Μέσων στη δημοσίευση άρθρων με οικονομικό περιεχόμενο, αφού το p είναι μεγαλύτερο του 0.05.

Στη συνέχεια θα διαπιστώσουμε εάν έχει υιοθετηθεί από τα φιλοκυβερνητικά ή από τα αντιπολιτευόμενα Μέσα το πλαίσιο οικονομικών επιπτώσεων κατά τη διάρκεια της εξεταζόμενης περιόδου. Σύμφωνα με τα στοιχεία που προέκυψαν από την έρευνα, από το σύνολο των 486 δημοσιεύσεων τα 164 δημοσιεύματα αναφέρονται σε οικονομικές επιπτώσεις. Στον πίνακα που ακολουθεί διακρίνονται αναλυτικά και τα αντίστοιχα ποσοστά των οικονομικών επιπτώσεων από την πανδημία COVID-19.

Πίνακας 18: Πλαίσιο οικονομικών επιπτώσεων στο σύνολο του δείγματος

	Διάφορα θέματα	Πλαίσιο οικονομικών επιπτώσεων	Σύνολο
Φιλοκυβερνητικά (1)	200	79	279
Ποσοστό	71,7%	28,3%	100%
Αντιπολιτευόμενα (2)	122	85	207
Ποσοστό	58,9,5%	41,1%	100%
Σύνολο	322	164	486
Ποσοστό %	66,3%	33,7%	100%

Σύμφωνα με τα παραπάνω διαπιστώνεται ότι τα υπό εξέταση Μέσα εστίασαν σε οικονομικές επιπτώσεις της πανδημίας σε ποσοστό 33,7%. Αρχικά στον στατιστικό έλεγχο που διεξήχθη μεταξύ των υπό εξέταση μέσων ως προς την εστίαση στις οικονομικές επιπτώσεις της πανδημίας COVID-19, διαπιστώθηκε ότι υπήρξε σημαντική διαφοροποίηση μεταξύ των φιλοκυβερνητικών και των αντιπολιτευόμενων μέσων αφού $\chi^2(1) = .8.637^a$, $p = .003$.

Πίνακας 19: Στατιστικός έλεγχος δημοσιευμάτων με οικονομικό περιεχόμενο από τα φιλοκυβερνητικά και αντιπολιτευόμενα μέσα

Chi-Square Tests

	Τιμή	Βαθμοί Ελευθερίας	Ασυμπτωματική σημαντικότητα
Pearson Chi-Square	8.637 ^a	1	.003
Likelihood Ratio	8.597	1	.003
Linear-by-Linear Association	8.619	1	.003
Αριθμός Έγκυρων Περιπτώσεων	486		

- a. 0 cells (0.0%) have expected count less than 5. The minimum expected count is 69.85.
- b. Computed only for a 2x2 table

Παρατηρούμε λοιπόν ότι τα αντιπολιτευόμενα Μέσα έδωσαν έμφαση στις οικονομικές επιπτώσεις από την πανδημία σε σχέση με τα φιλοκυβερνητικά Μέσα και άρα επιβεβαιώνεται η υπόθεση εργασίας που είχαμε θέσει. Δηλαδή τα μέσα που πρόσκεινται στην αντιπολίτευση δίνουν έμφαση στις οικονομικές επιπτώσεις, ενώ παράλληλα, σύμφωνα με την ποιοτική ανάλυση των δημοσιευμάτων, η κάλυψη των οικονομικών επιπτώσεων έχει αρνητικό τόνο.

Ενδεικτικά παραθέτουμε κάποια παραδείγματα δημοσιευμάτων που έδωσαν έμφαση στις οικονομικές επιπτώσεις από την πανδημία και είχαν αρνητικό τόνο κάλυψης. Από την εφημερίδα ΕΦΣΥΝ στις 10/3/2020 με τίτλο: «Η επιδημία μηδενίζει το κοντέρ της οικονομίας»¹⁷, από την εφημερίδα ΡΙΖΟΣΠΑΣΤΗΣ στις 29/04/2020 με τίτλο: «Φορτώνει τις ευθύνες της και τα βάρη της κρίσης στο λαό»¹⁸ και από την ιστοσελίδα ΖΟΥΓΚΛΑ στις 21/4/2020 με τίτλο: «Η "χαμένη τιμή" του μαύρου χρυσού»¹⁹.

4^ο Ερευνητικό Ερώτημα

Πώς χαρακτηρίζονται από τα Μέσα Ενημέρωσης τα μέτρα της κυβέρνησης;

Υποθέσεις Εργασίας:

- 1) Τα φιλικά προς την κυβέρνηση Μέσα θα δίνουν έμφαση στην τήρηση των μέτρων από τους πολίτες και στο πλαίσιο ηθικής.**
- 2) Τα αντιπολιτευόμενα Μέσα θα δίνουν έμφαση στο πλαίσιο σύγκρουσης, στο πλαίσιο ταλαιπωρίας, στο πλαίσιο ρίσκου και στο λαϊκισμό.**
- 3) Τα φιλικά προς την κυβέρνηση Μέσα θα προσωποποιούν τους θεσμούς για την κάλυψη των ειδήσεων σχετικά με τα μέτρα, ενώ θα χρησιμοποιούν ως πηγές υπουργούς και εκπροσώπους της κυβέρνησης.**
- 4) Τα Μέσα που πρόσκεινται στην αντιπολίτευση θα εστιάσουν και αυτά σε πρόσωπα, αλλά θα χρησιμοποιούν ως πηγές εκπροσώπους της κοινωνίας των πολιτών, του επιχειρηματικού χώρου και εκπροσώπους των επιστημών που δεν σχετίζονται με την κυβέρνηση.**

---

¹⁷ <https://app.box.com/file/672884714458>

¹⁸ <https://www.rizospastis.gr/story.do?id=10765923>

¹⁹ <https://www.zougla.gr/money/agores/article/h-xameni-timi-tou-mavrou-xrisou>

Αναφορικά με το τέταρτο ερώτημα της παρούσας διπλωματικής και προκειμένου να απαντηθεί η πρώτη υπόθεση εργασίας θα εστιάσουμε αρχικά στα παρακάτω αποτελέσματα που αφορούν α) δημοσιεύματα για την τήρηση των μέτρων από τους πολίτες και κατά πόσο τα φιλοκυβερνητικά ή τα αντιπολιτευόμενα Μέσα αναφέρονται σε αυτά.

Σύμφωνα λοιπόν με τα στοιχεία που προέκυψαν από την έρευνα, από το σύνολο των 279 άρθρων που δημοσίευσαν τα φιλοκυβερνητικά μέσα τα 132 αφορούσαν την τήρηση των μέτρων από τους πολίτες ενώ τα 147 είχαν άλλη θεματολογία. Αντίστοιχα, τα αντιπολιτευόμενα μέσα από το σύνολο των 207 άρθρων τα 134 αφορούσαν την τήρηση των μέτρων από τους πολίτες, ενώ τα υπόλοιπα 73 είχαν διαφορετική θεματολογία.

Στον πίνακα που ακολουθεί διακρίνονται και τα αντίστοιχα ποσοστά.

Πίνακας 20: Δημοσιεύματα σχετικά με την τήρηση των μέτρων από τους πολίτες

	Άλλο δημοσίευμα	Δημοσιεύματα σχετικά με την τήρηση μέτρων από τους πολίτες	Σύνολο
Φιλοκυβερνητικά	147	132	279
Ποσοστό	52,7%	47,3%	100%
Αντιπολιτευόμενα	73	134	207
Ποσοστό	35,3%	64,7%	100%
Σύνολο	220	266	486
Ποσοστό	45,3%	54,7%	100%

Ακολουθεί ο στατιστικός πίνακας.

Πίνακας 21: Στατιστικός έλεγχος δημοσιευμάτων σχετικών με την τήρηση των μέτρων από τους πολίτες

Chi-Square Tests

	Τιμή	Βαθμοί Ελευθερίας	Ασυμπτωματική σημαντικότητα
Pearson Chi-Square	14.559 ^a	1	.000
Likelihood Ratio	14.692	1	.000
Linear-by-Linear Association	14.529	1	.000
Αριθμός Έγκυρων Περιπτώσεων	486		

a. 0 cells (0.0%) have expected count less than 5. The minimum expected count is 93.70.

b. Computed only for a 2x2 table

Από τον παραπάνω στατιστικό έλεγχο $\chi^2 (1)=14.559^a$, $p=.000$ παρατηρούμε ότι υπάρχει σημαντική διαφορά (αφού το p είναι μικρότερο του 0.05) ανάμεσα στα αντιπολιτευόμενα μέσα τα οποία δημοσιεύουν πιο πολλά άρθρα σχετικά με την τήρηση των μέτρων από τους πολίτες σε αντίθεση με τα φιλοκυβερνητικά τα οποία έχουν μικρότερο αριθμό δημοσιευμάτων. Στο

σημείο αυτό επισημαίνουμε ότι το πρώτο σκέλος της υπόθεσης εργασίας μας δεν επαληθεύεται. Η περαιτέρω ποιοτική ανάλυση των υπό εξέταση δημοσιευμάτων των αντιπολιτευόμενων μέσων σχετικά με την τήρηση των μέτρων, έδειξε ότι το επίκεντρο πολλών δημοσιευμάτων ήταν η μη τήρησή τους και ο βαθμός της αποτελεσματικότητάς τους. Χαρακτηριστικά παραδείγματα των αντιπολιτευόμενων μέσων είναι τα εξής: Από την ιστοσελίδα Ζούγκλα στις 10/3/2020 με τίτλο: «Ανευθυνότητα πολιτών καταγγέλλει ο δήμαρχος Πύργου»²⁰, από την εφημερίδα Ριζοσπάστης στις 23/4/2020 με τίτλο: «Προσπάθεια συγκάλυψης των ευθυνών για τη μη έγκαιρη λήψη μέτρων»²¹ και από την εφημερίδα ΕΦΣΥΝ στις 10/3/2020 με τίτλο: «Καλούν την κυβέρνηση να επιβάλει μέτρα στην εκκλησία»²².

Στη συνέχεια εξετάσαμε αν υπάρχουν διαφορές στα αντιπολιτευόμενα και στα φιλοκυβερνητικά μέσα σχετικές β) με το πλαίσιο ηθικής το οποίο θέτει το πρόβλημα ή το θέμα στο πλαίσιο ηθικών προδιαγραφών και διαπιστώσαμε ότι δεν υπάρχει στατιστικά σημαντική διαφορά αφού $\chi^2(1)=3.701^a$, $p=.054$ (το p μεγαλύτερο του 0.05).

Πιο αναλυτικά τα αποτελέσματα στους παρακάτω πίνακες.

Πίνακας 22: Πλαίσιο ηθικής

	Άλλο δημοσίευμα	Δημοσιεύματα σχετικά με το πλαίσιο ηθικής	Σύνολο
Φιλοκυβερνητικά	232	47	279
Ποσοστό	83,2%	16,8%	100%
Αντιπολιτευόμενα	156	49	205
Ποσοστό	76,1%	23,9%	100%
Σύνολο	388	96	486
Ποσοστό	80,2%	19,8%	100%

Πίνακας 23: Στατιστικός έλεγχος δημοσιευμάτων σχετικών με το πλαίσιο ηθικής

Chi-Square Tests

	Τιμή	Βαθμοί Ελευθερίας	Ασυμπτωματική σημαντικότητα
Pearson Chi-Square	3.701 ^a	1	.054
Likelihood Ratio	3.666	1	.056
Linear-by-Linear Association	3.693	1	.055
Αριθμός Έγκυρων Περιπτώσεων	484		

a. 0 cells (0.0%) have expected count less than 5. The minimum expected count is 40.66.

²⁰ <https://www.zougla.gr/greece/article/dimarxos-pirgou-poli-polites-kini8ikan-ane8ina>

²¹ <https://www.rizospastis.gr/story.do?id=10758391>

²² <https://app.box.com/file/672884714458>

b. Computed only for a 2x2 table

Προχωρώντας στη δεύτερη υπόθεση εργασίας θα εξετάσουμε εάν τα αντιπολιτευόμενα μέσα θα δίνουν έμφαση α) στο πλαίσιο σύγκρουσης, β) στο πλαίσιο ταλαιπωρίας, γ) στο πλαίσιο ρίσκου και δ) στο λαϊκισμό.

α) Αναλύοντας την υπόθεση εργασίας εάν τα αντιπολιτευόμενα μέσα δίνουν έμφαση στο πλαίσιο σύγκρουσης, δηλαδή εάν η είδηση αναφέρεται σε κάποια σύγκρουση ή ασυμφωνία (αναφορά σε τουλάχιστον δύο αντικρουόμενες απόψεις πέραν του συντάκτη), διαπιστώθηκε ότι σύμφωνα με τον πίνακα που ακολουθεί από το σύνολο των 485 δημοσιευμάτων τα 81 δημοσιεύματα (39,3%) των αντιπολιτευόμενων μέσων αναφέρονται σε κάποια σύγκρουση ή ασυμφωνία ενώ τα φιλοκυβερνητικά μέσα αναφέρουν σύγκρουση ή ασυμφωνία μόλις σε 41 δημοσιεύματα (14,7%).

Πίνακας 24: Πλαίσιο σύγκρουσης

	Άλλο δημοσίευμα	Δημοσιεύματα σχετικά με το πλαίσιο σύγκρουσης	Σύνολο
Φιλοκυβερνητικά	238	41	279
Ποσοστό	85,3%	14,7%	100%
Αντιπολιτευόμενα	125	81	205
Ποσοστό	60,7%	39,3%	100%
Σύνολο	363	122	485
Ποσοστό	74,8%	25,2%	100%

Ακολουθεί ο αντίστοιχος στατιστικός πίνακας.

Πίνακας 25: Στατιστικός έλεγχος δημοσιευμάτων σχετικών με το πλαίσιο σύγκρουσης

Chi-Square Tests

	Τιμή	Βαθμοί Ελευθερίας	Ασυμπτωματική σημαντικότητα
Pearson Chi-Square	38.168 ^a	1	.000
Likelihood Ratio	38.099	1	.000
Linear-by-Linear Association	38.089	1	.000
Αριθμός Έγκυρων Περιπτώσεων	485		

a. 0 cells (0.0%) have expected count less than 5. The minimum expected count is 51.82.

b. Computed only for a 2x2 table

Συνεπώς, όπως προκύπτει από τον στατιστικό έλεγχο για τον έλεγχο των διαφορών ως προς την υιοθέτηση της συγκρουσιακής πλαisiώσης μεταξύ των αντιπολιτευόμενων και φιλοκυβερνητικών μέσων εμφανίστηκαν σημαντικά στατιστικά ευρήματα καθώς $\chi^2(1) = 38.168^a$, $p = .000$ (το p μικρότερο του 0.05) που σημαίνει ότι επαληθεύτηκε η υπόθεση εργασίας μας ότι

δηλαδή τα αντιπολιτευόμενα Μέσα υιοθετούν το συγκρουσιακό πλαίσιο σε σχέση με τα φιλοκυβερνητικά Μέσα των οποίων η στάση ήταν περισσότερο συναινετική. Σύμφωνα με τους Semetko & Valkenburg (2000) το συγκρουσιακό πλαίσιο είναι ένας από τους πέντε πιο συχνούς τρόπους πλαιοσίωσης των ειδήσεων. Το πλαίσιο αυτό χρησιμοποιείται ευρέως από τα ΜΜΕ προκειμένου να αναδείξει τη σύγκρουση μεταξύ των πολιτικών κομμάτων και των πολιτικών αρχηγών, εντός του Κοινοβουλίου, μεταξύ των ατόμων, των ομάδων ή των θεσμών (Κουντούρη, 2015: 83).

β) Στη συνέχεια θα εξετάσουμε κατά πόσο τα αντιπολιτευόμενα Μέσα δίνουν έμφαση στο πλαίσιο ταλαιπωρίας, δηλαδή εάν η είδηση που δημοσιεύουν αναφέρεται στην ταλαιπωρία που βιώνει ο πολίτης και δημιουργείται από την πανδημία του COVID-19 κατά την εξεταζόμενη περίοδο. Σύμφωνα λοιπόν με τον πίνακα που ακολουθεί, διαπιστώσαμε ότι από το σύνολο των 278 δημοσιευμάτων των φιλοκυβερνητικών Μέσων τα 17 αναφέρονταν στο πλαίσιο ταλαιπωρίας, ενώ από το σύνολο των 206 δημοσιευμάτων των αντιπολιτευόμενων μέσων τα 27 αναφέρονταν σε ειδήσεις που αφορούσαν ταλαιπωρία των πολιτών.

Πίνακας 26: Πλαίσιο ταλαιπωρίας

	Άλλο δημοσίευμα	Δημοσιεύματα σχετικά με το πλαίσιο ταλαιπωρίας	Σύνολο
Φιλοκυβερνητικά	261	17	278
Ποσοστό	93,9%	6,1%	100%
Αντιπολιτευόμενα	179	27	205
Ποσοστό	86,9%	13,1%	100%
Σύνολο	440	44	484
Ποσοστό	90,9%	9,1%	100%

Ακολουθεί ο αντίστοιχος στατιστικός πίνακας.

Πίνακας 27: Στατιστικός έλεγχος δημοσιευμάτων σχετικών με το πλαίσιο ταλαιπωρίας

Chi-Square Tests

	Τιμή	Βαθμοί Ελευθερίας	Ασυμπτωματική σημαντικότητα
Pearson Chi-Square	6.999 ^a	1	.008
Likelihood Ratio	6.914	1	.009
Linear-by-Linear Association	6.984	1	.008
Αριθμός Έγκυρων Περιπτώσεων	484		

a. 0 cells (0.0%) have expected count less than 5. The minimum expected count is 18.73.

b. Computed only for a 2x2 table

Όπως προκύπτει από τα παραπάνω αποτελέσματα διαπιστώθηκε ότι η χρήση του πλαισίου της ταλαιπωρίας χρησιμοποιείται περισσότερο από τα αντιπολιτευόμενα Μέσα αφού: $\chi^2(1) = 6.999^a$,

$p=.008$ (το p μικρότερο του 0.05) οπότε επαληθεύεται η υπόθεση εργασίας μας, ότι δηλαδή τα αντιπολιτευόμενα Μέσα δίνουν έμφαση στο πλαίσιο ταλαιπωρίας σε σύγκριση με τα φιλοκυβερνητικά μέσα.

Χαρακτηριστικά παραδείγματα δημοσιευμάτων των αντιπολιτευόμενων Μέσων με έμφαση στην ταλαιπωρία των πολιτών είναι τα παρακάτω: Από την ιστοσελίδα Ζούγκλα στις 27/3/2020 με τίτλο: «Η ζωή στον αποκλεισμένο Εχίνο»²³, από την εφημερίδα ΡΙΖΟΣΠΑΣΤΗΣ στις 8/5/2020 με τίτλο: «Κλείσιμο πλατειών και καταστολή για αποφυγή «συναθροίσεων»²⁴ και από την εφημερίδα ΕΦΣΥΝ στις 17/4/2020 με τίτλο: «Η ζωή τραβάει... την καραντίνα»²⁵

γ) Αναφορικά με το πλαίσιο ρίσκου, εάν δηλαδή τα αντιπολιτευόμενα Μέσα δίνουν έμφαση σε ειδήσεις που περιλαμβάνουν επιχειρήματα ή γεγονότα που αντιτίθενται στον τρόπο διαχείρισης της πανδημίας από κάποιο θεσμικά υπεύθυνο δρώντα προκύπτουν τα εξής αποτελέσματα. Σύμφωνα με τον πίνακα που ακολουθεί τα φιλοκυβερνητικά Μέσα είχαν δημοσιεύσει μόνο 33 ειδήσεις σχετικές με το πλαίσιο ρίσκου σε αντίθεση με τα αντιπολιτευόμενα μέσα που είχαν 101 δημοσιεύσεις. Πιο αναλυτικά:

Πίνακας 28: Πλαίσιο ρίσκου

	Άλλο δημοσίευμα	Δημοσιεύματα σχετικά με το πλαίσιο ρίσκου	Σύνολο
Φιλοκυβερνητικά	246	33	279
Ποσοστό	88,2%	11,8%	100%
Αντιπολιτευόμενα	106	101	207
Ποσοστό	51,2%	48,8%	100%
Σύνολο	352	134	486
Ποσοστό	72,4%	27,6%	100%

Πίνακας 29: Στατιστικός έλεγχος δημοσιευμάτων σχετικών με το πλαίσιο ρίσκου

Chi-Square Tests

	Τιμή	Βαθμοί Ελευθερίας	Ασυμπτωματική σημαντικότητα
Pearson Chi-Square	81.307 ^a	1	.000
Likelihood Ratio	82.712	1	.000
Linear-by-Linear Association	81.140	1	.000
Αριθμός Έγκυρων Περιπτώσεων	486		

a. 0 cells (0.0%) have expected count less than 5. The minimum expected count is 57.07.

²³ <https://www.zougla.gr/greece/article/i-zoi-ston-apoklismeno-exino>

²⁴ <https://www.rizospastis.gr/story.do?id=10776554>

²⁵ <https://app.box.com/file/672896226842>

b. Computed only for a 2x2 table

Κατά τον παραπάνω στατιστικό έλεγχο εμφανίστηκαν σημαντικά στατιστικά ευρήματα αφού $\chi^2(1)=81.307^a$, $p=.000$. Καθώς το p είναι μικρότερο του 0.05, επιβεβαιώνεται η υπόθεση εργασίας μας, ότι δηλαδή τα αντιπολιτευόμενα Μέσα χρησιμοποίησαν σε μεγάλο βαθμό το πλαίσιο ρίσκου στα δημοσιεύματά τους. Το αποτέλεσμα αυτό είναι αναμενόμενο καθώς τα αντιπολιτευόμενα μέσα λόγω του ιδεολογικού τους προσανατολισμού χρησιμοποιούν πλαισιώσεις όπως το πλαίσιο ρίσκου προκειμένου να παρουσιάσουν τα γεγονότα σύμφωνα με την ιδεολογική γραμμή της εφημερίδας ή της ιστοσελίδας αντίστοιχα. Χαρακτηριστικά παραδείγματα που τα αντιπολιτευόμενα μέσα δημοσίευσαν ειδήσεις που αντιτίθενται στον τρόπο διαχείρισης της πανδημίας από κάποιο θεσμικά υπεύθυνο είναι τα εξής: από την εφημερίδα ΕΦΣΥΝ στις 27/3/2020 με τίτλο: «Μυστικά και ψέματα του κ. Στέλιου Πέτσα»²⁶, από την εφημερίδα ΡΙΖΟΣΠΑΣΤΗΣ στις 8/5/2020 με τίτλο: ««Ράβουν» από σήμερα το αντεργατικό κοστούμι για την επερχόμενη οικονομική κρίση»²⁷ και από την ιστοσελίδα Ζούγκλα στις 2/4/2020 με τίτλο: «Επί χρήμασι η σύμβαση των ιδιωτικών κλινικών με το Κράτος».²⁸

δ) Και τέλος, στην υπόθεση εργασίας που έχουμε θέσει εάν τα αντιπολιτευόμενα Μέσα θα δίνουν έμφαση στο λαϊκισμό, δηλαδή αν θα γίνεται αναφορά στην είδηση σε αντιπαράθεση ή σε αντικρουόμενα συμφέροντα των πολιτών ή του γενικού καλού από τη μια πλευρά και των συμφερόντων των πολιτικών ή των οικονομικών ελίτ από την άλλη, διαπιστώσαμε ότι σύμφωνα με τα αποτελέσματα υπάρχει σημαντική στατιστική διαφορά μεταξύ των αντιπολιτευόμενων και των φιλοκυβερνητικών Μέσων. Πιο αναλυτικά παρατίθενται τα αποτελέσματα στους παρακάτω πίνακες.

Πίνακας 30: Πλαίσιο λαϊκισμού

	Άλλο δημοσίευμα	Δημοσιεύματα σχετικά με το πλαίσιο λαϊκισμού	Σύνολο
Φιλοκυβερνητικά	279	0	279
Ποσοστό	100%	0.0%	100%
Αντιπολιτευόμενα	173	34	207
Ποσοστό	83,6%	16,4%	100%
Σύνολο	452	34	486
Ποσοστό	93,0%	7,0%	100%

Ακολουθεί ο αντίστοιχος στατιστικός πίνακας.

²⁶ <https://app.box.com/file/672894559704>

²⁷ <https://www.rizospastis.gr/story.do?id=10754796>

²⁸ <https://www.zougla.gr/greece/article/epi-xrimasi-i-simvasi-ton-idiotikon-klinikon-me-to-kratos>

Πίνακας 31: Στατιστικός έλεγχος δημοσιευμάτων σχετικών με το πλαίσιο λαϊκισμού

Chi-Square Tests

	Τιμή	Βαθμοί Ελευθερίας	Ασυμπτωματική σημαντικότητα
Pearson Chi-Square	49.273 ^a	1	.000
Likelihood Ratio	61.519	1	.000
Linear-by-Linear Association	49.172	1	.000
Αριθμός Περιπτώσεων	486		

a. 0 cells (0.0%) have expected count less than 5. The minimum expected count is 14.48.

b. Computed only for a 2x2 table

Κατά τον στατιστικό έλεγχο διαπιστώθηκε ότι $\chi^2(1)=49.273^a$, $p=.000$. Καθώς το p είναι μικρότερο του 0.05 επιβεβαιώνεται η υπόθεση εργασίας μας, ότι δηλαδή τα αντιπολιτευόμενα μέσα χρησιμοποίησαν περισσότερο το πλαίσιο λαϊκισμού στα δημοσιεύματά τους συγκριτικά με τα φιλοκυβερνητικά μέσα.

Χαρακτηριστικά δημοσιεύματα των αντιπολιτευόμενων μέσων αναφέρουμε παρακάτω. Από την εφημερίδα ΕΦΣΥΝ στις 17/4/2020 με τίτλο: «Ο λαός να μην πληρώσει πάλι τα σπασμένα της κρίσης»²⁹, από την Εφημερίδα ΡΙΖΟΣΠΑΣΤΗΣ στις 12/03/2020 με τίτλο: «Αντιμέτωπος με τις συνέπειες της αντιλαϊκής πολιτικής στην Υγεία ο λαός, ενώ αυξάνονται τα κρούσματα»³⁰ και από την ιστοσελίδα ΖΟΥΓΚΛΑ στις 9/4/2020 με τίτλο: «Κήρυγμα ανυπακοής από την Ιερά Σύνοδο»³¹.

Συνοψίζοντας, με τις παραπάνω αναφορές καταδεικνύεται η πλαισίωση ως ισχυρό εργαλείο διαχείρισης ζητημάτων που αφορούν τη δημόσια σφαίρα, αφού χρησιμοποιείται ως πρακτική σημασιοδότησης που υποκινεί πολιτικές, κοινωνικές και μιντιακές ζυμώσεις. Το διακύβευμα εδώ βρίσκεται στους όρους χρήσης αυτού του εργαλείου σε συνδυασμό με την σχετική εξουσιαστική ισχύ: ανάλογα με την παρουσίαση ενός προβλήματος ορίζονται η κατανόηση και διαχείριση του, ενώ παράλληλα διαμορφώνονται οι σχέσεις κυριαρχίας (Κουντούρη, 2015:87).

Επομένως η πλαισίωση μπορεί να διαδραματίσει διπλό ρόλο: αφενός ως σημασιοδοτικός μηχανισμός και αφετέρου ως μηχανισμός έμμεσης πειθούς όπου αναδεικνύεται η επιρροή της στη διαμόρφωση των δημόσιων αντιλήψεων. Συνακόλουθα, η έννοια καθαυτή της «πλαισίωσης» αποκτά επίσης μία διττή λειτουργία: αφενός ως νοηματοδότηση και αφετέρου ως μηχανισμός με γνωσιολογικού τύπου επιδράσεις στην πρόσληψη από το κοινό των δημόσιων προβλημάτων (Κουντούρη, 2015:66-67).

Επιχειρώντας να απαντηθεί η τρίτη και η τέταρτη υπόθεση εργασίας, θα παραθέσουμε αρχικά τον πίνακα με τον συνολικό αριθμό των δημοσιευμάτων όλων των μέσων που αναφέρονται σε

²⁹ <https://app.box.com/file/672896226842>

³⁰ <https://www.rizospastis.gr/story.do?id=10711594>

³¹ <https://www.zougla.gr/greece/article/kirigma-anipakois-apo-tin-iera-sinodo>

ομιλούσες κεφαλές, δηλαδή σε πρόσωπα που εκφράζουν επώνυμα την άποψη τους, τις προβλέψεις τους κ.ο.κ και είτε έχουν σχέση με κάποιο συγκεκριμένο φορέα (κόμμα, οργανισμό κ.λπ.) είτε εκπροσωπούν την κοινωνία των πολιτών.

Αντιλαμβανόμαστε ότι σημαντικά στοιχεία προς κωδικοποίηση στο πλαίσιο της ειδησεογραφίας στα Μέσα Ενημέρωσης αποτελούν βασικά πρόσωπα που εμπλέκονται σε μια είδηση. Για παράδειγμα πρόσωπα που βρίσκονται στο επίκεντρο της προσοχής όπως πολιτικοί, κυβερνητικοί εκπρόσωποι, επιστήμονες κ.λπ. Είναι λοιπόν σημαντικό ερευνητικό κομμάτι να εντοπιστούν οι βασικοί πρωταγωνιστές της ειδησεογραφικής κάλυψης ενός πεδίου προκειμένου να αποκαλυφθούν ορισμένοι μηχανισμοί που εμπλέκονται στην παραγωγή μαζικών πληροφοριών (Bryman, 2017:328-329).

Πίνακας 32: Ομιλούσες κεφαλές στο σύνολο των δημοσιευμάτων

Ομιλούσες κεφαλές	Συχνότητα	Ποσοστό
Κανένας/Καμία	182	37,4%
1	175	73,5%
2	78	89,5%
3	30	95,7%
4	7	97,1%
5	7	98,6%
6	1	98,8%
7	3	99,4%
Πάνω από 8	3	99,4%
Σύνολο	486	

Αναλύοντας λοιπόν την τρίτη υπόθεση εργασίας, δηλαδή εάν τα φιλικά προς την κυβέρνηση Μέσα θα προσωποποιούν τους θεσμούς για την κάλυψη των ειδήσεων σχετικά με τα μέτρα και θα χρησιμοποιούν ως πηγές υπουργούς και εκπροσώπους της κυβέρνησης, διαπιστώθηκε ότι υπάρχει σημαντική στατιστική διαφορά σε σχέση με τα αντιπολιτευόμενα Μέσα που χρησιμοποιούν λιγότερες κυβερνητικές πηγές στα δημοσιεύματά τους.

Πίνακας 33: Κυβερνητικές πηγές (ομιλούσες κεφαλές) που χρησιμοποιούν τα μέσα στις δημοσιεύσεις

Μέσα	Συχνότητα	Ποσοστό
Άλλο	381	68,5%
Φιλοκυβερνητικά	141	25,3%
Αντιπολιτευόμενα	28	5,0%
Ουδέτερα	7	1,3%
Σύνολο	557	100%

Ακολουθούν οι αντίστοιχοι στατιστικοί πίνακες.

Πίνακας 34: Στατιστικός έλεγχος κυβερνητικών πηγών που χρησιμοποιούν τα μέσα (I)

T-Tests

Κυβερνητικές πηγές	Μέσο	Δείγμα	Μέση τιμή	Τυπική απόκλιση
	Φιλοκυβερνητικά	279	.4588	.69757
	Αντιπολιτευόμενα	207	.2705	.53449

Πίνακας 35: Στατιστικός έλεγχος κυβερνητικών πηγών που χρησιμοποιούν τα μέσα (II)

Κυβερνητικές πηγές		F.	Sig.	t	df	Sig. (2-tailed)
	Παραδοχή ίσων διακυμάνσεων	25.800	.000	3.240	484	.001
	Παραδοχή μη ίσων διακυμάνσεων			3.368	483.486	.001

$t(483.486)=3.368, p=.001$

Σύμφωνα με τα παραπάνω το Sig.=.000 είναι μικρότερο του .005 που σημαίνει ότι το δείγμα μας είναι στατιστικά σημαντικό άρα επιβεβαιώνεται η υπόθεση εργασίας μας ότι δηλαδή τα φιλικά προς την κυβέρνηση Μέσα θα προσωποποιούν τους θεσμούς για την κάλυψη των ειδήσεων σχετικά με τα μέτρα και θα χρησιμοποιούν ως πηγές υπουργούς και εκπροσώπους της κυβέρνησης.

Χαρακτηριστικά δημοσιεύματα των αντιπολιτευόμενων μέσων είναι τα ακόλουθα: από την εφημερίδα ΚΑΘΗΜΕΡΙΝΗ στις 12/3/2020 με τίτλο: «Ενίσχυση νοσοκομείων με 2000 άτομα»³², από την Εφημερίδα ΤΑ ΝΕΑ στις 12/3/2020 με τίτλο: «Τα μέτρα που ανακοίνωσε ο Πρωθυπουργός»³³ από την από την ιστοσελίδα NEWSBOMB στις 27/3/2020 με τίτλο: «Κορονοϊός - Τσιόδρας: Εφιαλτικό σενάριο - «Θα είχαμε 40.000.000 νεκρούς χωρίς τα μέτρα»³⁴ και από την ιστοσελίδα ΠΡΩΤΟ ΘΕΜΑ στις 21/4/2020 με τίτλο: «Χαρδαλιάς: Καραντίνα στο Κρανίδι - Απαγορεύεται η κυκλοφορία από τις 8 το βράδυ μέχρι 8 το πρωί»³⁵

Στη συνέχεια, εξετάζοντας την τέταρτη και τελευταία υπόθεση εργασίας, εάν δηλαδή τα Μέσα που πρόσκεινται στην αντιπολίτευση θα εστιάσουν και αυτά σε πρόσωπα, αλλά θα χρησιμοποιούν ως πηγές εκπροσώπους της κοινωνίας των πολιτών, του επιχειρηματικού χώρου και εκπροσώπους των επιστημών που δεν σχετίζονται με την κυβέρνηση διαπιστώθηκε από τα παρακάτω αποτελέσματα ότι δεν υπάρχει στατιστικά σημαντική διαφορά.

³² <https://kathimerini.pressreader.com/kathimerini-digital/20200312>

³³ <https://app.box.com/file/696753540844>

³⁴ <https://www.newsbomb.gr/ellada/video/1066852/koronoios-tsiodras-ta-efialtika-senaria-o-polemos-synexizetai-para-tis-mikres-nikes>

³⁵ <https://www.protothema.gr/greece/article/998132/diloseis-hardalia/>

Πίνακας 36: Εκπρόσωποι της κοινωνίας (ομιλούσες κεφαλές) που χρησιμοποιούν τα μέσα στις δημοσιεύσεις

Μέσα	Συχνότητα	Ποσοστό
Άλλο	496	89,1%
Φιλοκυβερνητικά	46	8,2%
Αντιπολιτευόμενα	12	2,2%
Ουδέτερα	3	0,5%
Σύνολο	557	100%

Ακολουθούν οι αντίστοιχοι στατιστικοί πίνακες.

Πίνακας 37: Στατιστικός έλεγχος εκπροσώπων της κοινωνίας που χρησιμοποιούν τα μέσα (I)

T-Tests

Πηγές από την κοινωνία	Μέσο	Δείγμα	Μέση τιμή	Τυπική απόκλιση
	Φιλοκυβερνητικά	279	.1613	.47884
	Αντιπολιτευόμενα	207	.1353	.43069

Πίνακας 38: Στατιστικός έλεγχος εκπροσώπων της κοινωνίας που χρησιμοποιούν τα μέσα (II)

Πηγές από την κοινωνία		F.	Sig.	t	df	Sig. (2-tailed)
	Παραδοχή ίσων διακυμάνσεων	1.468	.226	.618	484	.537
	Παραδοχή μη ίσων διακυμάνσεων			.628	466.415	.530

$t(466.415) = .618, p = .530$

Συγκεκριμένα όπως προκύπτει από τα παραπάνω το Sig.=.226 είναι μεγαλύτερο του .005 που σημαίνει ότι το δείγμα μας είναι μη στατιστικά σημαντικό και άρα δεν επιβεβαιώνεται η υπόθεση εργασίας μας ότι δηλαδή τα Μέσα που πρόσκεινται στην αντιπολίτευση θα εστιάσουν και αυτά σε πρόσωπα, αλλά θα χρησιμοποιούν ως πηγές εκπροσώπους της κοινωνίας των πολιτών, του επιχειρηματικού χώρου και εκπροσώπους των επιστημών που δεν σχετίζονται με την κυβέρνηση.

Χαρακτηριστικά δημοσιεύματα των αντιπολιτευόμενων μέσων αναφέρουμε παρακάτω. Από την εφημερίδα ΕΦΣΥΝ στις 10/3/2020 με τίτλο: «Καλούν την κυβέρνηση να επιβάλει μέτρα στην εκκλησία»³⁶ από την Εφημερίδα ΡΙΖΟΣΠΑΣΤΗΣ στις 1/4/2020 με τίτλο: «Ζητούν συνάντηση με

³⁶ <https://app.box.com/file/672884714458>

υπουργεία, Περιφέρεια και ΕΟΔΥ»³⁷ και από την ιστοσελίδα ΖΟΥΓΚΛΑ στις 12/3/2020 με τίτλο: «Οι αναθεωρημένες συμβουλές των ειδικών για την πανδημία»³⁸.

Βασιζόμενοι στα παραπάνω αποτελέσματα της έρευνας συμπεραίνουμε ότι την περίοδο που εξετάζουμε, προκειμένου τα φιλοκυβερνητικά και αντιπολιτευόμενα Μέσα να καλύψουν ειδησεογραφικά την πανδημία COVID-19, στο σύνολο των δημοσιευμάτων τους δεν χρησιμοποίησαν διαφορετικές πηγές. Το σύνολο των Μέσων χρησιμοποίησε κοινούς τόπους πληροφόρησης: πολιτικοί, επιστήμονες, εκπρόσωποι της κυβέρνησης και εκπρόσωποι οργανισμών βρέθηκαν στο επίκεντρο της προσοχής, καθώς η βαρύτητα δόθηκε στην εξειδικευμένη γνώση, λόγω της φύσης της κρίσης της πανδημίας.

Αντιλαμβανόμαστε λοιπόν ότι στο πλαίσιο της νέας υγειονομικής κρίσης η σύμπλευση επιστήμης και πολιτικής υιοθετήθηκε από τα φιλοκυβερνητικά και από τα αντιπολιτευόμενα Μέσα και η συναίνεση ήταν ορατή.

Καθώς στη συγκεκριμένη χρονική περίοδο που αναλύουμε οι πολίτες προσπαθούσαν να συλλάβουν και να αντιληφθούν τον κίνδυνο και την αβεβαιότητα που αντιπροσώπευε η υγειονομική κρίση, εκείνο που είχε καθοριστική σημασία ήταν ο τρόπος με τον οποίο τα μέσα απεύθυναν τις σχετικές πληροφορίες. Εδώ υπεισέρχονται και κάποια σημαντικά ερωτήματα: Από ποιόν γίνεται αυτή η διαμεσολάβηση; Στη συγκεκριμένη περίπτωση ποιος προσδίδει αξιοπιστία στη μετάδοση της συγκεκριμένης πληροφορίας και στις πολιτικο-κοινωνικές συνεπαγωγές της; Ποιος θεσμός νομιμοποιεί την παραπάνω διαμεσολάβηση; Χαρακτηριστικό παράδειγμα οι απογευματινές ανακοινώσεις των κυβερνητικών αποφάσεων όπου ο εκάστοτε υπουργός δεν έβγαινε μόνος του στο προσκήνιο αλλά συνοδευόταν από μια επιστημονική επιτροπή. Έτσι γίνεται προφανές ότι σε περιόδους κρίσεων η πολιτική κυριαρχία έχει ανάγκη τον επιστημονικό λόγο προκειμένου να εδραιώσει την αξιοπιστία της. Εξαιτίας αυτής της αμοιβαίας εξάρτησης, το προφανές παράδειγμα, το δίδυμο Τσιόδρας-Χαρδαλιάς συνιστά μια σαφή αποτύπωση της σύγχρονης πολιτικό-κοινωνικής συνθήκης που το σύνολο των μέσων υιοθέτησε (Σταυρακάκης, 2020: 5-6).

---

³⁷ <https://www.rizospastis.gr/story.do?id=10734154>

³⁸ <https://www.zougla.gr/ygeia/article/i-ana8eorimenes-simvoules-ton-idikon-gia-tin-pandimia>

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 5: Συμπεράσματα

Η παρούσα διπλωματική εργασία εντάσσεται στο πλαίσιο ενός ευρύτερου ερευνητικού έργου που πραγματεύεται την Πανδημία COVID-19 όπως αυτή προβάλλεται από τα ελληνικά Μέσα Μαζικής Ενημέρωσης. Στο έργο συμμετέχουν το Τμήμα Επικοινωνίας και Μέσων Μαζικής Ενημέρωσης του Εθνικού και Καποδιστριακού Πανεπιστημίου Αθηνών και η Σχολή Επικοινωνίας και Πληροφορίας του Rutgers University στις Η.Π.Α.

Όπως έχει αναφερθεί ήδη από την εισαγωγή της παρούσας μελέτης, τα Μέσα Μαζικής Ενημέρωσης δεν αποσκοπούν -αρχικά τουλάχιστον- να διαμορφώσουν τη σκέψη και τις αντιλήψεις του κοινού, αλλά να προσδιορίσουν το πεδίο, με άλλα λόγια, να κατευθύνουν τη σκέψη σε ορισμένα ζητήματα. Στην συγκεκριμένη περίπτωση που εξετάζουμε, η υγειονομική κρίση λόγω της φύσης και των συνεπειών της, ενδιαφέρει εξίσου τα Μέσα όσο και το κοινό τους. Επομένως η επιλογή των ειδήσεων και ο τρόπος προβολής τους από τα Μέσα αναδεικνύουν τις θεωρίες της «πλαισίωσης», της «ημερήσιας διάταξης» και της «κρίσης προτεραιότητας», όπως αναλύθηκαν στο θεωρητικό πλαίσιο της παρούσας εργασίας, ως ιδιαίτερα σημαντικά εργαλεία για την ενημέρωση και τη διαμόρφωση της κοινής γνώμης.

Ο ερευνητικός στόχος της παρούσας μελέτης ήταν η καταγραφή των αναπαραστάσεων των οικονομικών επιπτώσεων της πανδημίας COVID-19 από τα Παραδοσιακά και τα Ψηφιακά Μέσα Ενημέρωσης, δηλαδή με ποιον τρόπο κάλυψαν τα Μέσα τις οικονομικές πτυχές της πανδημίας, αλλά και των περιοριστικών μέτρων της κυβέρνησης και το κατά πόσο στόχευαν τα μέσα στην ανάπτυξη ενός ευρύτερου κλίματος συναίνεσης προς τις κυβερνητικές πολιτικές ή στην πολιτικοποίηση της πανδημίας.

Συγκεκριμένα εξετάσαμε α) τέσσερις ημερήσιες εφημερίδες πανελλαδικής κυκλοφορίας: *Εφημερίδα των Συντακτών*, *Καθημερινή*, *Ριζοσπάστης* και *Τα Νέα* και β) τέσσερις ενημερωτικές ιστοσελίδες: *ΠΡΩΤΟ ΘΕΜΑ*, *NEWSBEAST*, *NEWSBOMB* και *ZOUGLA* αναφορικά με την ειδησεογραφική κάλυψη της πανδημίας για τη χρονική περίοδο από τις 10 Μαρτίου 2020 έως τις 10 Μάϊου 2020, διάστημα εντός του οποίου πραγματοποιήθηκε το πρώτο «lockdown» στην Ελλάδα. Για την επιλογή των έντυπων και ηλεκτρονικών μέσων λάβαμε υπόψη τα μεγέθη κυκλοφορίας, την επισκεψιμότητα και, σε μια προσπάθεια κάλυψης όλου του πολιτικού φάσματος, τον πολιτικό τους προσανατολισμό, όπως αυτός ευρέως τους αποδίδεται.

Αρχικά εξετάσαμε το σύνολο δημοσιευμάτων των προαναφερθέντων μέσων για το διάστημα Φεβρουάριος-Ιούνιος 2020, οπότε και καταγράφηκε μεγάλη αύξηση των δημοσιευμάτων που σχετίζονται με την πανδημία COVID-19 σε όλα τα Μέσα. Στη συνέχεια αναλύθηκε ο τόνος των δημοσιευμάτων, δηλαδή η στάση του συντάκτη ως προς την είδηση και παρατηρήθηκε ότι ο τόνος των υπό εξέταση δημοσιευμάτων κατά το ήμισυ υπήρξε ουδέτερος ενώ σε πολύ μεγάλο ποσοστό μπορεί να χαρακτηριστεί αρνητικός. Στην ουσία, στο μεγαλύτερο ποσοστό του συνόλου των δημοσιευμάτων τηρήθηκε μια ουδέτερη στάση και λειτούργησαν ως απλοί παρατηρητές των γεγονότων. Το έργο τους επικεντρώθηκε κυρίως στην καταγραφή των

ειδήσεων και των εξελίξεων αναφορικά με την πορεία της πανδημίας στην Ελλάδα. Ωστόσο, οφείλουμε να τονίσουμε ότι και ένα μεγάλο ποσοστό των δημοσιευμάτων είχαν αρνητικό τόνο καθώς είχαν έναν πιο σχολιαστικό και επικριτικό χαρακτήρα απέναντι στα μέτρα και τη διαχείριση της πανδημίας από την κυβέρνηση.

Ειδικότερα στην παρούσα εργασία διερευνήθηκε η ποσότητα/συχνότητα δημοσίευσης ειδήσεων σχετικών με την πανδημία COVID-19 και ιδιαίτερα με θέματα που αφορούσαν τις οικονομικές διαστάσεις της πανδημίας, όπως καταγράφηκαν από τα εξεταζόμενα μέσα ενημέρωσης κατά την συγκεκριμένη περίοδο. Στη συνέχεια διαχωρίσαμε τα Μέσα σε Παραδοσιακά (εφημερίδες) και Ψηφιακά (ιστοσελίδες) και ελέγχθηκε εάν έχει υιοθετηθεί από τα Μέσα το πλαίσιο επιπτώσεων που αφορά οικονομικές επιπτώσεις -κέρδη ή απώλειες- από την πανδημία στο παρόν ή στο μέλλον. Κατόπιν διαχωρίσαμε τα Μέσα σε φιλοκυβερνητικά, αντιπολιτευόμενα και ουδέτερα προκειμένου α) να διερευνήσουμε διαφοροποιήσεις ως προς τη συχνότητα και τα ποσοστά δημοσίευσης ειδήσεων με οικονομικό περιεχόμενο και β) να ελέγξουμε εάν τα Μέσα ανάλογα με τον πολιτικό προσανατολισμό τους υιοθέτησαν το πλαίσιο οικονομικών επιπτώσεων.

Στη συνέχεια διερευνήθηκε η ποσότητα/συχνότητα δημοσίευσης ειδήσεων που κατέγραψαν τα εξεταζόμενα Μέσα σχετικών με τα μέτρα που υιοθέτησε η κυβέρνηση και στόχευαν τον περιορισμό της μετάδοσης της ασθένειας του κορωνοϊού (π.χ. lockdown, μέτρα κοινωνικής αποστασιοποίησης, πρόστιμα κ.λπ.). Αναζητήθηκαν τα πλαίσια που υιοθέτησαν τα Μέσα κατά την δημοσίευση ειδήσεων σχετικών με τα μέτρα της κυβέρνησης ανάλογα με τον πολιτικό προσανατολισμό τους. Ειδικότερα διερευνήσαμε τη χρήση από τα Μέσα των πλαισιώσεων ηθικής, συγκρούσεων, ταλαιπωρίας, ρίσκου και λαϊκισμού. Τέλος, ελέγχθηκε εάν τα φιλοκυβερνητικά ή τα αντιπολιτευόμενα Μέσα προσωποποίησαν τους θεσμούς ή χρησιμοποίησαν πηγές από την κοινωνία για την κάλυψη ειδήσεων σχετικών με τα μέτρα της κυβέρνησης.

Πιο συγκεκριμένα απαντώντας στο πρώτο ερευνητικό ερώτημα της παρούσας εργασίας διαπιστώθηκε ότι στο σύνολο των 557 δημοσιευμάτων 59 δημοσιεύματα (ποσοστό 10,6%) που αφορούσαν οικονομικά θέματα εντάσσονταν σε ευρύτερες θεματικές ενότητες των εφημερίδων και των ιστοσελίδων που αφορούσαν την οικονομία. Κατόπιν κατηγοριοποιήθηκαν οι ειδήσεις σε θεματικές (πρωτεύουσα και δευτερεύουσα κατηγορία) και ελέγχθηκε η συχνότητα και το ποσοστό δημοσίευσης των ειδήσεων με οικονομικό περιεχόμενο. Από την ανάλυση των αποτελεσμάτων διαπιστώθηκε ότι στις κατηγορίες Οικονομικό Ι & Οικονομικό ΙΙ στην κύρια κατηγορία θέματος, το ποσοστό των ειδήσεων που αφορούσαν οικονομικά θέματα ήταν 16,1% ενώ στη δευτερεύουσα κατηγορία θέματος το ποσοστό ανερχόταν σε 7%. Τα ποσοστά αυτά ήταν αναμενόμενα, αφού τα θέματα της δημόσιας υγείας σε μια περίοδο υγειονομικής κρίσης υπερτερούν από άποψη ενδιαφέροντος έναντι των υπολοίπων. Ωστόσο οι κατηγορίες με οικονομικά θέματα είχαν υψηλά ποσοστά σε σύγκριση με τις υπόλοιπες, καθώς οι οικονομικές επιπτώσεις από την πανδημία ήταν ένα εξίσου σημαντικό ειδησεογραφικό γεγονός με ευρύτερες οικονομικές, κοινωνικές και πολιτικές παραμέτρους.

Προχωρώντας στο δεύτερο ερευνητικό ερώτημα, διερευνήθηκε αρχικά η συχνότητα των δημοσιευμάτων με οικονομικό περιεχόμενο και στη συνέχεια εξετάστηκε ο τρόπος με τον οποίο καταγράφονται οι οικονομικές επιπτώσεις από την πανδημία COVID-19 από τα παραδοσιακά και τα ψηφιακά μέσα ενημέρωσης. Σύμφωνα με τα αποτελέσματα, στις εφημερίδες στο σύνολο των 304 δημοσιευμάτων τα 90 αφορούσαν οικονομικά θέματα ενώ στις ιστοσελίδες στο σύνολο των 253 δημοσιευμάτων μόνο τα 37 αφορούσαν ειδήσεις με οικονομικό περιεχόμενο. Σύμφωνα και με τον στατιστικό έλεγχο που διεξήχθη, διαπιστώθηκε ότι υπήρξε στατιστικά σημαντική διαφοροποίηση ανάμεσα στα παραδοσιακά και στα ψηφιακά μέσα. Στη συνέχεια εξετάστηκε η υπόθεση εργασίας που τέθηκε, εάν τα Παραδοσιακά Μέσα Ενημέρωσης υιοθέτησαν το πλαίσιο επιπτώσεων και διαπιστώθηκε ότι τα Παραδοσιακά Μέσα με αρκετά μεγάλο ποσοστό 42% υιοθέτησαν το πλαίσιο οικονομικών επιπτώσεων σε σχέση με τα Ψηφιακά Μέσα όπου η συχνότητα δημοσίευσης είναι μόλις 21%.

Έχοντας υπόψη τα παραπάνω αποτελέσματα οδηγούμαστε στο συμπέρασμα ότι τα έντυπα Μέσα (εφημερίδες) πιθανώς αναδημοσιεύουν περισσότερες ειδήσεις οικονομικού περιεχομένου και προτεραιοποιούν το πλαίσιο οικονομικών επιπτώσεων, αφού το αναγνωστικό κοινό τους είναι πιο έμπειρο, ώριμο και καταρτισμένο σε ειδήσεις που απαιτούν άμεση προσέγγιση και σε βάθος κατανόηση εξειδικευμένων θεμάτων, όπως τα οικονομικά θέματα. Από την άλλη μεριά, το ετερόκλητο κοινό των ιστοσελίδων και η ταχύτητα μετάδοσης της είδησης καθιστούν πιο επιφανειακή την κάλυψη εξειδικευμένης θεματολογίας.

Στη συνέχεια, απαντώντας στο τρίτο ερευνητικό ερώτημα της παρούσας εργασίας, διακρίναμε τα υπό εξέταση Μέσα σε τρεις κατηγορίες: φιλοκυβερνητικά, αντιπολιτευόμενα και ουδέτερα, προκειμένου να εξετάσουμε εάν τα Μέσα ανάλογα τον πολιτικό τους προσανατολισμό παρουσιάζουν διαφοροποιήσεις ως προς την κάλυψη θεμάτων οικονομικού περιεχομένου που προκάλεσε η πανδημία. Σύμφωνα λοιπόν με τον στατιστικό έλεγχο που διεξήχθη, διαπιστώθηκε ότι δεν υπάρχουν στατιστικά σημαντικές διαφορές μεταξύ των φιλοκυβερνητικών και των αντιπολιτευόμενων Μέσων. Αντίθετα, όπως ήδη παρατηρήθηκε από τον στατιστικό έλεγχο που διεξήχθη, η προβολή των οικονομικών επιπτώσεων και ο αρνητικός τόνος κάλυψης των δημοσιευμάτων από τα αντιπολιτευόμενα μέσα ήταν αυστηρή και επικριτική. Τα αντιπολιτευόμενα Μέσα σε ποσοστό 41,1% εστίασαν στις οικονομικές συνέπειες που προκάλεσε η πανδημία με αναφορές στις οικονομικές δυσμενείς συνθήκες που αντιμετωπίζουν οι πολίτες. Η προβολή από τα Μέσα των επιπτώσεων της οικονομικής κρίσης που επέφερε η πανδημία έχει κυρίως αρνητικό χαρακτήρα και εκφράζεται μέσα από την μεθοδική αναπαράσταση όχι μόνο των αρνητικών συνεπειών της για την ελληνική κοινωνία, αλλά και των κινδύνων που ελλοχεύουν στο μέλλον. Η επικριτική στάση των Μέσων απέναντι στην κυβέρνηση για τον χειρισμό των οικονομικών επιπτώσεων από την πανδημία πιθανόν είχε σκοπό να αναδείξει τις αδυναμίες της και να αναπτύξει ένα αίσθημα ανασφάλειας στους πολίτες.

Αναφορικά με το τέταρτο και τελευταίο ερευνητικό ερώτημα της παρούσας εργασίας επιχειρήθηκε να απαντηθεί το πως αντιλαμβάνονται τα Μέσα Ενημέρωσης τα μέτρα που έλαβε η κυβέρνηση προκειμένου να αντιμετωπιστεί η πανδημία. Σύμφωνα λοιπόν με τα στοιχεία που

προέκυψαν, τα φιλικά προς την κυβέρνηση Μέσα δημοσιεύουν λιγότερα άρθρα για την τήρηση των μέτρων από τους πολίτες σε σύγκριση με τα αντιπολιτευόμενα Μέσα που δημοσιεύουν περισσότερα και άρα δεν επαληθεύεται η πρώτη υπόθεση εργασίας που είχε τεθεί. Η ποιοτική ανάλυση των δημοσιευμάτων των αντιπολιτευόμενων Μέσων έδειξε ότι υπήρχαν αρκετά δημοσιεύματα που ναι μεν αναφέρονταν σε τήρηση μέτρων, είχαν ωστόσο και επικριτικό χαρακτήρα, όπως για παράδειγμα ότι τα μέτρα τηρούνταν από τους πολίτες αλλά δεν ήταν αποτελεσματικά ή τα μέτρα τηρούνταν γενικά από τους πολίτες αλλά σε συγκεκριμένη φάση κάποιοι τα αγνοούσαν.

Στη συνέχεια προχωρήσαμε στις επόμενες δύο υποθέσεις εργασίας, όπου από την ανάλυση των αποτελεσμάτων διαπιστώθηκε ότι τα αντιπολιτευόμενα Μέσα έδωσαν έμφαση, σε σύγκριση με τα φιλοκυβερνητικά Μέσα, στο συγκρουσιακό πλαίσιο, στο πλαίσιο ταλαιπωρίας, στο πλαίσιο ρίσκου και στο πλαίσιο του λαϊκισμού προκειμένου να επικρίνουν τις κυβερνητικές αποφάσεις και να αναδείξουν τα μειονεκτήματα της κυβερνητικής πολιτικής απέναντι στην υγειονομική κρίση.

Έτσι, όπως έχει ήδη αναφερθεί και στο θεωρητικό μέρος της εργασίας, η θεωρία και η ανάλυση της πλαισίωσης επιτρέπουν την κατανόηση του τρόπου διαμόρφωσης της κοινής γνώμης από τα Μέσα Ενημέρωσης μέσω της ακαδημαϊκής έρευνας. Ανάλογα με το πλαίσιο της κάλυψης ενός ειδησεογραφικού ζητήματος, στην παρούσα περίπτωση ένα ζήτημα σχετικά με την υγειονομική κρίση, το κοινό θα το αξιολογήσει και θα δράσει αντίστοιχα. Εφόσον η πλαισίωση θεωρείται ότι έχει τη δύναμη να δίνει νόημα σε μια άμορφη πραγματικότητα, πέρα από την απλή παρουσία ή απουσία των πληροφοριών, τα πλαίσια μπορούν να εκληφθούν τόσο ως μηχανισμοί προβολής ενός γεγονότος όσο και ως παραγωγοί πληροφοριών (Reese, 2001:221)

Υπό αυτή την οπτική, ο ρόλος των Μέσων Μαζικής Ενημέρωσης για την κατανόηση των αιτιών μιας κρίσης, για την προβολή ή όχι μιας επικείμενης αλλαγής, για την προώθηση του ουσιαστικού μηνύματος της κρίσης, είναι εξόχως σημαντικός. Μέσω των Μέσων Ενημέρωσης, το κοινό και εντέλει η κοινωνία, αναγιγνώσκει την κρίση, αντιλαμβάνεται τις συνέπειες της, την ερμηνεύει στο μέτρο που του δίνεται η δυνατότητα και αναζητά νέες προοπτικές διεξόδου από αυτήν.

Αναφορικά με την τρίτη υπόθεση εργασίας, η οποία, όπως αναμενόταν, επιβεβαιώνεται από τον στατιστικό έλεγχο που διεξήχθη, τα φιλοκυβερνητικά Μέσα προσωποποιούν τους θεσμούς για να καλύψουν ειδήσεις σχετικές με τα μέτρα της κυβέρνησης. Είναι λογικό λοιπόν τα φιλικά προς την κυβέρνηση Μέσα να εμπλέκουν πρόσωπα τα οποία βρίσκονται στο επίκεντρο της προσοχής, όπως κυβερνητικοί εκπρόσωποι, εκπρόσωποι υπουργείων, επιστήμονες κ.λπ.

Τέλος, αξιοσημείωτο είναι το γεγονός ότι τα αποτελέσματα των στατιστικών ελέγχων που αφορούν την τέταρτη υπόθεση εργασίας δεν επιβεβαιώνονται. Αυτό σημαίνει ότι τα αντιπολιτευόμενα Μέσα δεν χρησιμοποιούν πηγές όπως εκπροσώπους της κοινωνίας, του επιχειρηματικού χώρου και εκπροσώπους των επιστημών που δεν σχετίζονται με την κυβέρνηση. Αντιθέτως, προσωποποίησαν τους θεσμούς για την κάλυψη ειδήσεων που

αφορούσαν τα μέτρα για την αντιμετώπιση της υγειονομικής κρίσης. Είναι φανερό λοιπόν ότι όλα τα Μέσα την περίοδο του πρώτου lockdown υιοθέτησαν τη σύμπλευση της επιστήμης με την πολιτική και η συναίνεση ήταν ορατή. Η επιτυχία του μοντέλου της επίσημης κρατικής ενημέρωσης που έχει υιοθετηθεί από τα Μέσα υπογραμμίζει την ανάγκη του κοινού να επενδύσει σε συγκεκριμένες προσωπικότητες και να μην χαθεί ανάμεσα σε χιλιάδες ειδικούς και δείχνει την προτίμησή του στην συγκεκριμένη πληροφόρηση αντί για τον ωκεανό της αβεβαιότητας και του φόβου.

Συνοψίζοντας την παρούσα εργασία, μπορεί να ειπωθεί ότι οι ερευνητικές της υποθέσεις εν μέρει επιβεβαιώνονται. Τα υπό εξέταση Μέσα Μαζικής Ενημέρωσης παρείχαν αξιόπιστη ενημέρωση σχετικά με την πανδημία COVID-19. Όλα τα Μέσα κατέγραψαν σε ικανοποιητικό βαθμό τις οικονομικές επιπτώσεις της πανδημίας. Ειδικότερα, τα Παραδοσιακά Μέσα έδωσαν μεγαλύτερη έμφαση στις αναπαραστάσεις των οικονομικών επιπτώσεων από ό,τι τα Ψηφιακά Μέσα. Διαπιστώθηκε επίσης ότι μεγάλο μέρος των δημοσιευμάτων αφορούσε την τήρηση των μέτρων από τους πολίτες και παραδόξως τα αντικυβερνητικά Μέσα δημοσίευσαν περισσότερες ειδήσεις σχετικές με τα μέτρα σε σχέση με τα φιλοκυβερνητικά Μέσα. Τέλος, σημαντικό εύρημα ήταν ότι όλα τα Μέσα Ενημέρωσης υιοθέτησαν τη σύμπλευση κυβερνητικών και επιστημονικών πηγών. Είναι γεγονός ότι δεδομένης της υγειονομικής κρίσης, ο ρόλος των Μέσων Μαζικής Ενημέρωσης γίνεται περισσότερο σημαντικός από κάθε άλλη χρονική στιγμή. Η αβεβαιότητα αλλά και η ρευστότητα που χαρακτηρίζει την εποχή της πανδημίας αποζητά σταθεροποιητικούς πυρήνες της νέας κοινωνικής πραγματικότητας. Δραττόμενα της ευκαιρίας, τα Μέσα Μαζικής Ενημέρωσης δύναται να συσπειρώσουν τις κοινωνικές ομάδες και να συμβάλουν ως διαμορφωτές πεποιθήσεων.

Ο ερευνητικός στόχος της παρούσας διπλωματικής ήταν η καταγραφή των αναπαραστάσεων των οικονομικών επιπτώσεων της πανδημίας και η διερεύνηση της πλαισίωσης των περιοριστικών μέτρων της κυβέρνησης από τα Παραδοσιακά και τα Νέα Μέσα Ενημέρωσης κατά τη χρονική περίοδο 10 Μαρτίου έως 10 Μαΐου 2020, διάστημα στο οποίο πραγματοποιήθηκε το πρώτο lockdown στην Ελλάδα. Θα ήταν λοιπόν ιδιαίτερα χρήσιμη η περαιτέρω καταγραφή και ανάλυση και τηλεοπτικών ειδήσεων με θέμα την πανδημία COVID-19, προκειμένου να είναι ολοκληρωμένο το δείγμα. Ιδανικά επίσης, θα μπορούσε να διενεργηθεί περαιτέρω έρευνα και σύγκριση των δύο χρονικών περιόδων (πρώτο και δεύτερο lockdown) και να καταγραφούν οι διαφορές μεταξύ τους.

Βιβλιογραφία

Alexa.com (2021) Διαθέσιμο στο: <https://www.alexa.com/topsites/countries/GR> [Ανακτήθηκε 1/05/2021].

Allen, B., O' Loughlin P., Jasperson A. & Sullivan, L. J. (1994). The Media and the Gulf War: Framing, Priming, and the Spiral of Silence. *Polity. Palgrave Macmillan Journals*. 27(2): 255-284.

Αρμενάκης, Α. (2016). *Ποσοτικές Μέθοδοι Έρευνας και Ανάλυσης*. Σημειώσεις. Πρόγραμμα Μεταπτυχιακών Σπουδών. Τμήμα Επικοινωνίας και ΜΜΕ, Εθνικό και Καποδιστριακό Πανεπιστήμιο Αθηνών.

Beck, U. (2015). *Κοινωνία της διακινδύνευσης. Καθ' οδόν προς μια άλλη νεωτερικότητα*. Μτφρ. Η. Οικονόμου. Αθήνα: Εκδόσεις ΠΕΔΙΟ.

Berger, A. A. (1998). *Media Research Techniques*. California: Sage Publications.

Brewer, P. Graf, J. & Willnat L. (2003), Priming or Framing. *Gazette the International Journal For Communication Studies*. 65 (6): 493–508.

Bryman, A. (2017). *Μέθοδοι Κοινωνικής Έρευνας*. Μτφρ. Π. Σακελλαρίου. Αθήνα: Εκδόσεις Gutenberg.

Cacciatore, M. A., Scheufele, D. A. & Iyengar, S. (2016) «The end of framing as we know it and the future of media effects». *Mass Communication and Society*, 19 (1): 7-23.

Cappelle, J.N. & Jamieson, K.H. (1997). *Spiral of Cynicism: The Press and the Public Good*. Oxford: Oxford University Press.

Carragee, K.M. & Roefs, W. (2004). The Neglect of Power in Recent Framing Research. *Journal of Communication*, 54: 214-233.

Cohen, B.C. (1963). *The press and foreign policy*. Princeton: Princeton University Press.

Δεμερτζής, Ν. (2002). *Πολιτική Επικοινωνία Διακινδύνευση, Δημοσιότητα, Διαδίκτυο*. Αθήνα: Εκδόσεις Παπαζήση.

Δεμερτζής, Ν. (2020). Η πανδημία ως τραύμα. διαΝΕΟσις. Διαθέσιμο στο: <https://www.dianeosis.org/2020/06/i-pandimia-os-travma/> [Ανακτήθηκε 27/05/2021].

D' Angelo, P. (2002). News framing as a multiparadigmatic research program: A response to Entman. *Journal of Communication*, 52 (4): 870-888.

Denzin, N.K. & Keller, C.M. (1981). «Frame Analysis: An Essay on the organization of Experience by Erving Goffman». *Contemporary Sociology* 10 (1): 52-60.

Edelman, M. (1993). «Contestable categories and public opinion». *Political Communication*. 10 (3):231-242.

Ened.gr (2021). Διαθέσιμο στο: <http://www.ened.gr/metrisi-pistopoiisi/kodikas-metriseon/> [Ανακτήθηκε 1/5/2021].

Europa.eu (2021). General Report. Διαθέσιμο στο: <https://op.europa.eu/webpub/com/general-report-2020/el/#foreword> [Ανακτήθηκε 20/05/2021].

Entman, R.M. (1993). «Framing: Toward Clarification of a Fractured Paradigm». *Journal of Communication* 43: 51-68.

Entman, R. M. (2004). *Projections of power-Framing news, public opinion, and U.S. foreign policy*. Chicago: University of Chicago Press.

Galtung, J. & Ruge, M. H. (1965). The structure of Foreign News: The presentation of Congo, Cuba and Cyprus crises in four Foreign Newspapers. *Journal of Peace Research*, 2 (1): 64-91.

Gamson, W. A. (1989). «News as Framing: Comments on Graber». *American Behavioral Scientist*. 33 (2): 157-161.

Gamson, W. A. & Modigliani, A. (1987). The Changing Political Culture of Affirmative Action. In R. D.

Braungart (ed), *Research in Political Sociology*. Vol. 4. Greenwich. CT: JAI.

Gamson, W. A. & Modigliani, A. (1989). Media discourse and public opinion on nuclear power. A constructionist approach. *American Journal of Sociology*, 95 (1): 1-37.

Gitlin, T. (1998). *MME και κοινωνικά κινήματα*. Μτφρ. Π. Καλαμαράς. Αθήνα: Ελευθεριακή Κουλτούρα.

Goffman, E. (1981). «A Reply to Denzin & Keller». *Contemporary Sociology*. 10, (1): 60-68.

Gov.gr. (2020). Διαθέσιμο στο: <https://covid19.gov.gr/category/oikonomia-ergasia/page/3/> [Ανακτήθηκε 25/05/2021].

Hallahan, K. (1999). Seven Models of Framing: Implications for Public Relations. *Journal of Public Relations Research*. 11 (3): 205-242.

IMF (2021) Διαθέσιμο στο: <https://www.imf.org/en/Topics/imf-and-covid19> [Ανακτήθηκε 26/05/2021].

Iyengar, S. (1991). *Is Anyone Responsible? How Television Frames Political Issues*. Chicago: University of Chicago Press.

Iyengar, S. & Kinder, D. (1987). *News that matters: Television and American opinion*. Chicago: The University of Chicago Press.

Κόλλιας, Α. (2014). *Ανάλυση περιεχομένου. Εξέλιξη, τεχνικές και εφαρμογές της μεθόδου στη μελέτη της επικοινωνίας*. Επιμ. Α. Κουβίδη. Αθήνα: Εκδόσεις Παπαζήση.

Κουντούρη, Φ. (2015). Τα δημόσια προβλήματα στην πολιτική ατζέντα. Θεωρητικές και εμπειρικές προσεγγίσεις. Εκδόσεις: Κάλλιπος. Διαθέσιμο στο: https://repository.kallipos.gr/bitstream/11419/4428/1/02_chapter_02.pdf [Ανακτήθηκε 07/04/2021].

Κουντούρη, Φ. (2015). Τα δημόσια προβλήματα στην πολιτική ατζέντα. Θεωρητικές και εμπειρικές προσεγγίσεις. Εκδόσεις: Κάλλιπος. Διαθέσιμο στο: https://repository.kallipos.gr/bitstream/11419/4429/1/02_chapter_03.pdf [Ανακτήθηκε 07/04/2021].

Kuhn, T. (1962). *The Structure of Scientific Revolutions*. Chicago: Chicago University Press.

Luke, D.A. & Caburnay, C.A. (2011). How Much Is Enough? New Recommendations for Using Constructed Week Sampling in Newspaper Content Analysis of Health Stories. *Communication Methods and Measures*, 5(1), 76-91.

Lippman, W. (1988). *Κοινή Γνώμη*. Αθήνα: Εκδόσεις Κάλβος.

McQuail, D. (2003). Η θεωρία της Μαζικής Επικοινωνίας για τον 21ο αιώνα. Επιμ. Στ. Παπαθανασόπουλος. Μτφρ. Κ. Μεταξά. Αθήνα: Εκδόσεις Καστανιώτη.

McQuail, D. & Vidal, S. (2001). *Σύγχρονα Μοντέλα Επικοινωνίας. Για τη μελέτη της μαζικής επικοινωνίας*. Επιμ. Στ. Παπαθανασόπουλος. Μτφρ. Κ. Μεταξά. Αθήνα: Εκδόσεις Καστανιώτη.

McCombs, M., Einsiedel, E. & Weaver, D. (1996). *Τα Μέσα Μαζικής Επικοινωνίας και η Διαμόρφωση της Κοινής Γνώμης*. Αθήνα: Καστανιώτης.

McCombs, M. & Shaw, D. (1977). *The Emergence of American Political Issues: The Agenda Setting Function of the Press*. St. Paul: West.

Μπένετ, Λ. Ο. (1999). *Ειδήσεις: Η πολιτική των ψευδαισθήσεων*. Μτφρ. Β. Λιάπης & Κ. Πάρη. Αθήνα: Δρομέας.

Naveh, C. (2002). «The role of the media in foreign policy decision-making: A theoretical framework». *Conflict & Communication*. 1, (2): 1-14.

New York Times, «How a mild virus might turn vicious» [Ανακτήθηκε 07/04/2021].

New York Times, «Spread of swine flu puts Japan in crisis mode» [Ανακτήθηκε 07/04/2021].

Norris, P. (1995). «The restless search: Network news framing of the post-Cold War world». *Political Communication*. 12, (4): 357-370.

Pan, P. & Meng, J. (2016). Media Frames across Stages of Health Crisis: A Crisis Management Approach to News Coverage of Flu Pandemic. *Journal of Contingencies and Crisis Management*. Volume 24. 6 John Wiley & Sons Ltd.

Παπαθανασόπουλος, Στ. (1997). *Η Δύναμη της Τηλεόρασης. Η λογική του μέσου και η αγορά*. Αθήνα: Εκδόσεις Καστανιώτης.

Παπαθανασόπουλος, Στ., Καραδημητρίου, Α. & Γιαννούλη, Η. (2014). «Η πολιτική ενημέρωση σε περιόδους κρίσης». *Ζητήματα Επικοινωνίας*, τόμ. 18-19: 89-111.

Παναγιώτου, Ν. (2005). Οι ρόλοι των ΜΜΕ στο δημόσιο επικοινωνιακό πεδίο: Η περίπτωση κάλυψης κρίσεων. Στο Χρ. Α. Φραγκονικολόπουλος (επιμ). *ΜΜΕ Κοινωνία και Πολιτική. Ρόλος και λειτουργία στη σύγχρονη Ελλάδα*. Αθήνα: Εκδόσεις Σιδέρη.

Πλειός, Γ. (2011). *Η Κοινωνία της Ενημέρωσης: Ειδήσεις και νεωτερικότητα*. Αθήνα: Εκδόσεις Καστανιώτη.

Πλειός, Γ. (2013). *Η κρίση και τα ΜΜΕ*. Αθήνα: Εκδόσεις Παπαζήση.

Πλειός, Γ., Πουλακιδάκος, Στ. (2013). «H1N1 και Τηλεοπτικές Ειδήσεις: Κωδικός Ενημέρωσης ή Πανικού». *Ζητήματα Επικοινωνίας*, τομ 16-17: 88-109.

Reese, S. (2001). Prologue-Framing Public Life: A Bridging Model for Media Research. Στο S. Reese, O. Jr. Gandy & A. Grant (επιμ). *Framing Public Life: Perspectives on Media and Our Understanding of the Social World*. Mahwah: Lawrence Erlbaum.

Reese, S. (2007). The Framing Project: A bridging Model for Media Research Revisited. *Journal of Communication*. 57 (1): 148-154.

Rogers E. M. & Dearing, J. W. (1988). «Agenda-Setting Research: Where has it been, where is it going?». σ. 555-594. Στο J. Anderson (ed), *Communication Yearbook 11*. Newbury Park: Sage Publications.

Schnell, R., Hill, P., Esser, E. (2014). *Μέθοδοι εμπειρικής κοινωνικής έρευνας*. Επιστ. Επιμ. Ν.

Ναγόπουλος, Γ. Γκίτσος. Μτφρ. Ν. Ναγόπουλος. Αθήνα: Εκδόσεις Προπομπός.

Scheufele, D. A. (1999). «Framing as a theory of media effects», *Journal of Communication*, 49, (1): 103–122.

Scheufele, D. A. (2000). «Agenda-Setting, Priming and Framing Revisited: Another Look at Cognitive Effects of Political Communication». *Mass Communication and Society*. 3, (2): 297-316.

Scheufele, D. A. & Tewksbury, D. (2007). Framing, agenda setting, and priming: The evolution of three media effects models. *Journal of Communication*. 57 (1):9-20.

Semetko, H. A. & Valkenburg, P. M. (2000). Framing European Politics: A Content Analysis of Press and Television News. *Journal of Communication*. 50 (2): 93-109.

Σιώμκος, Γ. Ι. & Βασιλακοπούλου, Α. (2005). *Εφαρμογή Μεθόδων Ανάλυσης στην Έρευνα Αγοράς*. Αθήνα: Σταμούλης.

Ελληνική Στατιστική Αρχή (2021). Διαθέσιμο στο: <https://www.statistics.gr/> [Ανακτήθηκε 17/05/2021].

Σταυρακάκης, Γ. (2020). Ιδεολογικές όψεις της υγειονομικής κρίσης (COVID19). Διαθέσιμο στο: https://poulantzas.gr/wp-content/uploads/2020/05/NPI_Covid19_Yiannis-Stavarakakis.pdf [Ανακτήθηκε 07/05/2021].

Tai, Z. & Chang, T. K. (2002). «The global news and the pictures in their heads: A Comparative Analysis of Audience Interest, Editor Perceptions and Newspaper Coverage». *The International Communication Gazette*. 64 (3): 251-265.

Tankard, J. W., Hendrickson, L., Silberman, J., Bliss, K. & Ghanem, S. (1991). «Media frames: Approaches to conceptualization and measurement», Παρουσιάστηκε σε Συνέδριο της Association for Education in Journalism and Mass Communication, Βοστώνη.

Τζάνη, Μ., Κεχαγιάς, Χ. (2005). *Μεθοδολογία Έρευνας Κοινωνικών Επιστημών*, Αθήνα: Εθνικό & Καποδιστριακό Πανεπιστήμιο Αθηνών, Παιδαγωγικό Τμήμα Δημοτικής Εκπαίδευσης.

ΤΟ ΒΗΜΑ. (2020). Η κρίση του κορωνοϊού σηματοδοτεί την επόμενη μέρα για τα ΜΜΕ – Τι δείχνει έρευνα του ΑΠΘ. Διαθέσιμο στο: <https://www.tovima.gr/2020/04/04/media/i-krisi-tou-koronoiou-simatodotei-tin-epomeni-mera-gia-ta-mme-ti-deixnei-ereyna-tou-apth/> [Ανακτήθηκε 02/05/2021].

Τσαούσης, Δ. (1984). *Χρηστικό λεξικό κοινωνιολογίας*. Αθήνα: Gutenberg.

Φραγκονικολόπουλος, Χ. (2020). Κρίσεις και η αποσύνδεση των πολιτών από τους θεσμούς και τα ΜΜΕ. Διαθέσιμο στο: https://www.athensvoice.gr/politics/688669_h-aposyndesi-ton-politon-apo-politiko-systima-kai-ta-mme [Ανακτήθηκε 07/05/2021].

Weaver, D. H. (1984). «Media agenda-setting and public opinion. Is there a link?». *Communication Yearbook 8*, Beverly Hills: Sage.

World Health Organization. (2020). Διαθέσιμο στο: <https://www.who.int/news/item/27-04-2020-who-timeline---covid-19> [Ανακτήθηκε 07/05/2021].

Zouari, K. (2007). «La presse en ligne: vers un nouveau média?». *Les Enjeux de l'information et de la Communication*. 1: 81-92.